

OBEZBEĐIVANJE KVALITETA

NA NIVOU PRUŽAOCA SREDNJEG STRUČNOG OBRAZOVANJA I OSPOSOBLJAVANJA NA KOSOVU

SADAŠNJE STANJE

**LJUDI
su naš
najvredniji resurs**

OBEZBEĐIVANJE KVALITETA PROFESIONALNOG OBRAZOVANJA I OSPOBLJAVNJA NA KOSOVU

SADAŠNJE STANJE

ALLED II - Program “ Usklađivanje Obrazovanja i Osposobljavanja sa potrebama tržišta rada”, finansiran od strane Evropske unije (EU) i Austrijske saradnje za razvoj (ADC) a implementovan od strane Austrijske agencije za razvoj (ADA).

Za ALLED2, izradila: Lindita Boshtrakaj

Recenzenti: Dr. Anton Gojani, Agon Dula, Efka Heder

Ovaj izveštaj je izrađen u okviru projekta „Harmonizacija obrazovanja i osposobljavanja sa potrebama tržišta rada” ALLED, druga faza, koji je finansiran od strane Evropske unije (EU) i Austrijske saradnje za razvoj (ADC) , dok je implementacija sprovedena od strane Austrijske agencije za razvoj (ADA). Za sadržaj je jedino odgovoran autor, tako da ne odražava stavove EU, ADC i ADA.

Funded by
the European Union

Nacionalna biblioteka Kosova “Pjetër Bogdani”

ISBN

Implementation of quality assurance at the level of vet providers in Kosovo /
[developed by Lindita Boshtrakaj]. Prishtinë : Austrian Development
Agency, 2021. 94 f. ; 23 cm.
ISBN 978-9951-8991-3-0

April, 2021
Priština

Sadržaj

Lista skraćenica	8
Zahvalnost.....	10
Izvršni sažetak	11
1. Uvod.....	12
2. Metodologija istraživanja	14
3. Regulacioni okvir i institucionalni pristup za obezbeđivanje kvaliteta u SOO	16
3.1. Upravljanje politikama i veza sa politikama EU-a za obezbeđivanje kvaliteta	16
3.2. Zakosni okvir za obezbeđivanje kvalieta	26
3.3. Istitucionalni pristup za OK: Performanca i izazovi.....	47
Na nivou obrazovanja	47
Na nivou pružaoca SOO	58

4. Glavni nalazi.....	64
4.1. Nedostaci i neslaganja zakonskog okvira i politika za obezbeđivanje kvaliteta u S00	64
4.2. Ostala pitanja politika koje negativno utiču na kvalitet sistema S00	65
4.3. Sadašnje stanje u obezbeđivanju kvaliteta na sistemskom nivou	65
4.4. Sadašnje stanje u obezbeđivanju kvaliteta na nivou pružaoca S00 (stručne škole i CPO).....	66
5. Preporuke.....	69
5.1. Popunjavanje praznina i uklanjanje nepodudarnosti u zakonskom okviru i politikama OK u S00	69
5.2. Adresiranje glavnih izazova kod profesionalnih škola i CPO	70
5.3. Konsolidacija obezbeđivanja kvaliteta sistema.....	71
5.4. Efikasna podrška za unutrašnje procese za obezbeđivanje kvaliteta.....	71
Dodaci.....	73

Lista skraćenica i akronima

APO0i00	Agencija za profesionalno obrazovanje i obrazovanje odraslih
S00	Stručno obrazovanje i osposobljavanje
KAA	Kosovska agencija za akreditaciju
NAK	Nacionalni autoritet za kvalifikacije
ALLED	Usklađivanje profesionalnog obrazovanja i osposobljavanja sa potrebama tržišta rada RAZ Republička agencija za zapošljavanje
00	Obrazovanje odraslih
KSA	Kosovska statistička agencija
EU	Evropska Zajednica
DSO	Departament za stručno osposobljavanje
ODO	Opštinski direktorat za obrazovanje
DRZ	Department za rad i zapošljavanje
DVSM	Divizija za vrednovanje standarda i monitoring
EFT	Evropska fondacija za trening
ESKSO0	Evropski sistem za akreditiranje u stručnom obrazovanju i osposobljavanju
ZE00K	Zajednički evropski okvir za obezbeđivanje kvaliteta
EQAVET	Evropski okvir za obezbeđivanje kvaliteta u stručnom obrazovanju i osposobljavanju
IO	Inspektorat za obrazovanje
IS00	Institucije za stručno obrazovanje i osposobljavanja (kako je to predviđeno Zakonom o S00)
IS00i00	Institucije za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje i obrazovanje odraslih

PIK	Pedagoški institut Kosova
SS00i00	Savet za stručno obrazovanje i osposobljavanje i obrazovanje odraslih
SOT	Srednjoročni okvir troškova
EK	Evropska komisija
KEEN	Kosovska mreža za obrazovanje i zapošljavanje
EKK	Evropski okvir za kvalifikacije
NOK	Nacionalni okvir za kvalifikacije
KOK	Koordinator za obezbeđivanje kvaliteta
DKM	Državna komisija za maturu
KZHPM	Okvir za profesionalni razvoj nastavnika
MONT	Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju MRSZ
SPKO	Strateški plan Kosova za obrazovanje 2017 - 2021 CPO
CK	Centri za profesionalno osposobljavanje
CK	Centar za kompetencije
ISV	Izveštaj za samovrednovanje
VP	Vladin pravilnik
OK	Obezbeđivanje kvaliteta
SUIO	Sistem za upravljanje informacijama u obrazovanju
SUIZ	Sistem za upravljanje informacijama za zapošljavanje
AU	Administrativno uputstvo
SPR	Stalni profesionalni razvoj
PRN	Profesionalni razvoj nastavnika

Zahvalnost

Ovaj izveštaj je pripremljen u okviru projekta „Harmonizacija obrazovanja i osposobljavanja sa potrebama tržišta rada“ ALLED faza 2, uz finansijsku podršku Evropske unije (EU) kao deo IPAll (2017) za Kosovo i uz finansijsku podršku Austrijske saradnje za razvoj (ADC).

Zahvalni smo koordinatorima za kvalitet, njih 37, i direktorima 20 stručnih škola, kao trima centrima za stručno osposobljavanje (partneri ALLED 2) koji su podelili svoja iskustva i izazove sa kojima su se nosili tokom procesa vrednovanja i unapređenja kvaliteta u svojim institucijama, kao i njihove preporuke za rešavanje tih izazova. Konkretno informacije o trenutnom učinku spoljnih mehanizama za obezbeđivanje kvaliteta u stručnom obrazovanju i obuci, kao i izazovima sa kojima se suočavaju tokom obavljanja njihovih funkcija, dobili smo od 17 visokih zvaničnika relevantnih institucija na centralnom i opštinskom nivou, kao i od predstavnika partnerskih organizacija / projekti koji podržavaju obezbeđivanje kvaliteta u stručnom obrazovanju i osposobljavanju.

Značajnu tehničku procenu dao je Tim za implementaciju projekta, gđa. Efka Heder, vođa tima, dr. Anton Gojani, koordinator za osiguranje kvaliteta i visoko obrazovanje i g. Agon Dula, koordinator za stručno obrazovanje i privatni sektor, kao i iz Nacionalne Agencije za Kvalifikacije, gospodin Avni Gashi, v.d. direktorka, gđa. Kaltrina Mulliqi, stručnjak za osiguranje kvaliteta i gđa. Donjeta Nimani, viši zvaničnik za priznavanje prethodnog učenja.

Kratak sadržaj

Studija je imala za cilj da identifikuje i analizira trenutne izazove u obezbeđivanju kvaliteta (OK) u sistemu stručnog obrazovanja i osposobljavanja (SOO), i u tom kontekstu da pruži preporuke za dalji razvoj politika za OK, instrumentata i mehanizama za poboljšanje OK u SOO.

Studija pokriva sve nivoe osiguranja kvaliteta, od makro nivoa (sistem SOO), srednjeg nivoa (pojedinačne škole stručnog obrazovanja i centri za profesionalno osposobljavanje) do mikro nivoa (proces učenja), koji su organizovani u pet poglavlja.

Poglavlje 1, odaje rezime podataka o pravcima kosovskih politika i veze sa politikama EU za obezbeđivanje kvaliteta. Ovde se navode koraci u cilju podrške celoživotnom učenju, povećanjem pristupa mogućnostima učenja kroz mogućnost kretanja i otvaranja horizontalnih i vertikalnih puteva prolaznosti, kao i inicijative za OK u SOO-u. Metodologija istraživanja, istraživačka pitanja, proces prikupljanja podataka i učesnici istraživanja opisani su u **Poglavlju 2**

Poglavlje 3 predstavlja analizu regulatornog okvira, analizu unutrašnjih i spoljnih mehanizama i procesa za obezbeđivanje kvaliteta u stručnom obrazovanju na Kosovu. Glavna pitanja koja se obrađuju u ovom poglavlju su sledeća:

- Da li su sva relevantna pitanja u vezi sa OK u SOO-u, pravilno pokrivena postojećim zakonskim okvirom i politikom?
- Postoji li doslednost i koherentnost između regulatornog okvira za obezbeđivanje kvaliteta u stručnom obrazovanju i opštem obrazovanju?
- Da li su mehanizmi za obezbeđivanje kvaliteta Nacionalnog autoriteta za kvalifikacije (NAK) konsolidovani i funkcionalni?
- Koji su glavni izazovi za osiguranje kvaliteta u VET-u na sistemskom nivou?
- Kakva je uloga Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnologije (MONT), Prosvetne inspekcije, SOOIO i ODO u vezi sa OK u stručnim školama? Na koje izazove se nailazi tokom obavljanja svojih funkcija?
- Kakva je uloga Agencije za zapošljavanje Republike Kosovo u vezi sa OK u CPO? Sa kojim izazovima se suočava dok obavlja svoju funkciju?
- Koji su mehanizmi / strukture za podršku u obezbeđivanju kvaliteta uspostavljeni u stručnim školama? Kako rade? Da li su funkcionalni?
- Koji procesi obezbeđivanje kvaliteta se primenjuju na nivou škole i u CPO? U kojoj meri ovi procesi doprinose obezbeđivanju kvaliteta u stručnim školama i CPO?

Glavni nalazi koji proizilaze iz analize situacije su predstavljeni su u **Poglavlju 4**. Nalazi su strukturirani u četiri kategorije:

- Nedostaci i neusaglašenost u zakonskom okviru i u politikama za obezbeđivanje kvaliteta u SOO;
- Ostala pitanja iz domena politika koja negativno utiču na kvalitet SOO sistema;
- Trenutno stanje u obezbeđivanju kvaliteta na nivou sistema;
- Trenutno stanje u obezbeđivanju kvaliteta na nivou sistema na nivou pružaoca usluga stručnog obrazovanja (stručne škole i CPO).

Poglavlje 5 uključuje preporuke za promociju sistemskog pristupa za obezbeđivanje kvaliteta u SOO-u, zasnovane na nalazima razmatranim u prethodnom poglavlju. Preporuke su takođe strukturirane u četiri kategorije:

- Otklanjanje praznina i nedoslednosti u pravnom okviru i politikama za obezbeđivanje kvaliteta u SOO;
- Rešavanje glavnih izazova u stručnim školama i CPO-a (centri za profesionalno osposobljavanje);
- Konsolidovanje mehanizama za obezbeđivanje kvaliteta na nivou sistema;
- Efikasna podrška unutrašnjim procesima u obezbeđivanju kvaliteta.

1. Uvod

Do sada se pokazalo da je 21-vi vek isprepleten nizom političkih, ekonomskih, ekoloških i / ili drugih neizvesnosti, i kad su održivi i fleksibilni (inter)nacionalni sistemi potrebni više nego ikad. Da bi se zadovoljile potrebe za znanjem, posebno za znanjem koje podstiče promene u svetu rada, trenutni trend je da sistemi pružaju podršku celoživotnom učenju. Glavna karakteristika takvih sistema je smanjenje tradicionalnih razlika između podsektora obrazovanja i osposobljavanja, što zahteva jedinstvenije politike obrazovanja i osposobljavanja, strategije i vođenje, i koherentnije sisteme kvalifikacija, kao i koherentnost i komplementarnost između politika u osiguranju kvaliteta i mera u sektorima (ETF, 2015).

Da bi se podržalo celoživotno učenje, povećanjem pristupa mogućnostima učenja pružanjem fleksibilnijih usluga, otvaranjem horizontalnih i vertikalnih puteva napretka/ prolaznosti, postoje dva glavna alata za reformu kosovskog sistema stručnog obrazovanja i osposobljavanja: Nacionalni okvir kvalifikacija (NOK) i Okvir kurikuluma za preduniverzitetsko obrazovanje. Nacionalni okvir kvalifikacija je razvijen i usvojen 2011. godine i ima za cilj da poboljša pristup radu i daljem učenju, čineći kvalifikacije relevantnijim za zapošljavanje i celoživotno učenje, zadovoljavanjem potreba učenika, privrede, institucija obrazovanja i obuke. Promena opisa kvalifikacija kroz ishode učenja, sa manje naglaska na trajanju ili mestu učenja, u velikoj meri olakšava ove reforme. Za najširi spektar pružalaca usluga, Nacionalni kvalifikacioni okvir predstavlja referentnu strukturu za SO i obuku, dok je za državu referenca koja osigurava njihov kvalitet. Nacionalni okvir kvalifikacija, takođe, služi kao osnova za saradnju i uzajamno priznavanje, povezivanjem sa Evropskim okvirom kvalifikacija za celoživotno učenje (EOK).

Okvir kosovskog kurikuluma za preduniverzitetsko obrazovanje ima za cilj da posluži kao krovni dokument u naporima za poboljšanje kvaliteta i jednakost obrazovnih usluga za sve učenike, kroz promociju celoživotnog učenja. Ovaj okvir reguliše predškolsko obrazovanje, opšte obavezno obrazovanje i srednjoškolsko obrazovanje, osmišljeno u šest glavnih nivoa koji predstavljaju periode sa zajedničkim karakteristikama u pogledu razvoja učenika i zahteva kurikuluma. Glavne kompetencije Okvira kosovskog kurikuluma predstavljene su kroz ishode učenja koje bi svi učenici trebalo da postižu progresivno i kontinuirano tokom preduniverzitetskog obrazovanja, odnosno do kraja 12. razreda (uključujući stručno obrazovanje u višim srednjim školama). Principi uspostavljeni za primenu Okvira kosovskog kurikuluma odnose se na procese razmatranja i evaluacije kurikuluma, preispitivanje uloge nastavnika i uspostavljanje nove organizacione i pedagoške školske kulture u cilju podrške razvoju definisanih kompetencija. Primena novog sistema kurikuluma započela je u školskoj 2017/2018 (posle dve faze pilotiranja u manjem obimu), a očekuje se da će se puni ciklus završiti školske 2021/2022.

Što se tiče OK, početni okvir na Kosovu je uspostavljen 2011. godine sa Nacionalnim okvirom kvalifikacija (NOK) - fokusiranjem na OK u institucijama za stručno obrazovanje i osposobljavanje (ISOO). Glavni kriterijumi koji se primenjuju za akreditaciju pružalaca SOO uključuju: efikasan pristup sertifikaciji, odgovarajuće politike i prakse za vrednovanje učenika sa posebnim potrebama, odgovarajuće sisteme za priznavanje kredita koje su kandidati postigli, kao i omogućavanje njihovog prenosa, sposobnost da zadovolje određene zahteve kvalifikacije, kao i dokumentacija i sistemi podataka o obezbeđivanju kvaliteta.

U 2016. godini razvijena je Strategija za osiguranje kvaliteta 2016-2020 koja uvodi sveobuhvatan sistem obezbeđenja kvaliteta u preduniverzitetsko obrazovanje na Kosovu, kako bi se doprinelo poboljšanju obrazovnih procesa i rezultata.

Međutim, politike osiguranja kvaliteta u opštem obrazovanju i stručnim školama se ne dopunjuju. Štaviše, pravni okvir za osiguranje kvaliteta u SOO-u pokazao se složenim i nedovoljnim za rešavanje nekih pitanja, što dovodi do fragmentiranog pristupa između institucija odgovornih za spoljne procese osiguranja kvaliteta u SOO-u, što onemogućava sistematski i sveobuhvatan pristup.

Ova analiza stanja kvaliteta u SOO-u na Kosovu koristi kao glavnu referentnu tačku Nacionalni okvir za osiguranje kvaliteta (NOOK). Evropski referentni okvir za osiguranje kvaliteta za SOO (EROOK/EKAVET), kao evropski instrument za podršku razvoju nacionalnih sistema osiguranja kvaliteta u SOO-u, korišćen je za proveru komplementarnosti između NOOK (Nacionalni okvir za osiguranje kvaliteta) i EKAVET-a. (Evropski referentni okvir za osiguranje kvaliteta za SOO)

2. Metodologija istraživanja

Glavna svrha ove studije bila je istražiti trenutne izazove obezbeđivanja kvaliteta u sistemu stručnog obrazovanja i, na osnovu nalaza, dati preporuke za dalji razvoj politika u OK (osiguranje kvaliteta), instrumenata i mehanizama za poboljšanje kvaliteta u SOO-u (stručnom obrazovanju i osposobljavanju).

Studija je koristila kvalitativne istraživačke pristupe, uključujući istraživanje dokumentacije i kvalitativne podatke prikupljene kroz fokus grupe, intervju i upitnike.

Analiza politika, zakona i propisa koji regulišu obezbeđivanja kvaliteta u SOO-u (stručnom obrazovanju i osposobljavanju) usredsređena je na istraživanje: da li su sva relevantna pitanja u vezi sa primenom u SOO (stručnom obrazovanju i osposobljavanju) pravilno pokrivena postojećim regulatornim okvirom. Takođe, analizirana je postojanost i koherentnost dokumenata kako bi se omogućio sistemski pristup obezbeđivanju kvaliteta.

Kao dopuna nalaza iz analize dokumentacije i radi daljeg istraživanja dosadašnjeg učinka spoljnih mehanizama za obezbeđivanje kvaliteta u SOO-u, uključujući i izazove s kojima se suočavaju u obavljanju njihovih funkcija, vođeni su polu-strukturirani intervjui sa visokim zvaničnicima odgovornih departmenata na centralnom i opštinskom nivou, kao i sa predstavnicima partnerskih organizacija / projekata koji podržavaju OK u SOO.

Da bi se istražili unutrašnji procesi kvaliteta u SOO, studija je koristila tehniku fokus grupa sa Koordinatorima za obezbeđivanje kvaliteta (KOK) i direktorima škola u 20 stručnih škola. Glavni cilj Fokus grupa je bilo dobijanje podataka iz neposrednog iskustva KOK-a i direktora škola tokom:

- Planiranja poboljšanja kvaliteta;
- Odvijanja procesa poboljšanja kvaliteta;
- Proučavanja uloge školskih struktura za OK (uloga, performansa i izazovi);
- Izrada kurikuluma na osnovu profesionalnih standarda;
- Organizovanja praktične nastave;
- Analiza izazova na koje su nailazile SOO škole/ indentifovani nedostaci i moguća rešenja.

Budući da se rad fokus grupe odvija u okviru grupe, podaci su analizirani i nalazi su predstavljeni na nivou grupe, a ne na nivou pojedinca. Da bi se verifikovali nalazi fokus grupa, sažetak diskusija i završne napomene svake fokus grupe su dodeljeni na razmatranje svim učesnicima fokus grupe.

Dotadni podaci za detaljnu analizu procesa obezbeđivanja kvaliteta na školskom nivou dobijeni su primenom upitnika koji je primenjen u 20 stručnih škola i analizom njihovih izveštaja o samoproceni. Upitnik se sastojao od dela sa otvorenim pitanjima i dela sa pitanjima koja su nudila više odgovora – primenjena je Likernova skala od četiri nivoa - koja su se odnosila na:

- Kvalifikacije, zadatke i odgovornosti Kordinatora za obezbeđivanje kvaliteta;
- Kvalitet obuke za KOK i dostupnost mehanizama za podršku (uključujući kvalitet pružene podrške); i
- Dosadašnja performansa KOK-a u podršci procesima za obezbeđivanje kvaliteta na školskom nivou i izazovi na koje su nailazili.

Kvalitet najnovijih izveštaja o samovrednovanju (ISV) i planova poboljšanja, vrednovan je na osnovu protokola koji se odnosi na ključne zahteve ISV(izveštaj o samovrednovanju) koji je utvrđen od strane Nacionalnog autoriteta za kvalifikacije (NAK). Vrednovanje je obuhvatilo:

- Proces samovrednovanja;
- Strukturu, sveobuhvatnost i pokrivenost izveštaja;
- Obuhvatnost principa kvaliteta;
- Proveravanje i dokazi;
- Kvalitet planova za poboljšanje kvaliteta.

Konačno, kako bi imali što detaljnije podatke o iskustvima u procesima obezbeđivanja kvaliteta u centrima za stručno osposobljavanje (CSO), urađeni su intervjui sa Koordinatorima za obezbeđivanje kvaliteta u tri CPO. Glavna pitanja koja su obrađena u okviru ovih intervjua su se odnosila na:

- Proces samovrednovanja;
- Planiranje poboljšanja kvaliteta;
- Proces poboljšanja kvaliteta;
- Strukture CPO za OK (uloga, performansa i izazovi);
- Prilagođavanje kurikuluma CPO-a sa profesionalnim standardima;
- Izazove na koje su nailazili/ identifikovane slabosti i moguća rešenja.

Proces prikupljanja podataka sproveden je tokom januara-jula 2020. godine, obuhvatajući sve relevantne institucije na centralnom nivou, 20 stručnih škola - partnera projekta ALLED2 i tri centra za profesionalno osposobljavanje. S obzirom na to da je u istraživanju učestvovalo skoro 30% stručnih škola i 30% centara za profesionalno osposobljavanje, rezultati se mogu uopštavati na čitav javni sistema profesionalnog obrazovanja i osposobljavanja

3. Regulatorni okvir i institucionalni pristup za obezbeđivanja kvaliteta u SOO

3.1. Pravci politika i veze sa politikama EU za obezbeđivanje kvaliteta

Evropski parlament i Savet su 2009. godine usvojili **preporuku o uspostavljanju evropskog referentnog okvira za osiguranje kvaliteta u stručnom obrazovanju i osposobljavanju (EROOK za SOO)**. Ovaj razvoj treba posmatrati u širem kontekstu evropske saradnje u oblasti obrazovanja i tačnije u oblasti SOO-a. S jedne strane, od devedesetih godina, Evropska komisija, zajedno sa državama članicama, radi na temama kvaliteta, a posebno na proceni kvaliteta (što je aspekt OK) u oblastima školskog i visokog obrazovanja¹. U početku je glavni fokus ovog rada bio da podstakne države članice da i dalje razvijaju svoje sisteme za procenu kvaliteta i tako poboljšavaju razvoj politika zasnovanih na dokazima. S druge strane, na polju SOO-a, radilo se na značajnom povećanju transparentnosti kvalifikacija, posebno sa ciljem poboljšanja međunarodne mobilnosti radnika i studenata i priznavanja kvalifikacija². Kao rezultat toga, u maju 2004. Zaključci Saveta pozivaju države članice da promovišu **Zajednički evropski okvir za obezbeđivanje kvaliteta (ZEOOK)** i da ocene njegovu dodatnu vrednost u poboljšanju nacionalnih ili regionalnih sistema obezbeđivanja kvaliteta.

Dok je Zajednički evropski okvir za obezbeđivanje kvaliteta (ZEOOK) više usredsređen na procenu kvaliteta (u cilju promovisanja međusobnog poverenja između sistema stručnog obrazovanja, mobilnosti i celoživotnog učenja), Evropski okvir za obezbeđivanje kvaliteta u SOO, takođe ima za cilj promociju i praćenje kontinuiranog unapređenja nacionalnih sistema i mera OK. Glavna razlika u poređenju sa CSCF-om je pojednostavljenost i fokusiranje na proces obezbeđivanja kvaliteta³.

Dve druge inicijative EU iz oblasti SOO-a, koje su usredsređene na kvalifikacije i ishode učenja, kao i na jasnoću procesa vred-

novanja, priznavanja i sertifikacije, jesu **Evropski kvalifikacioni okvir⁴ (EKO) i Evropski sistem kredita u SOO (ESKSOO)⁵**.

ESKSOO je tehnički okvir za podršku, akumulaciji i priznavanje SOO kredita. Ovaj okvir podržava međunarodni pokret, kao i celoživotno učenje, omogućavajući studentima da akumuliraju kredite. Da bi se osiguralo poverenje između zemalja i priznavanje kredita, kvalitet ishoda učenja opisan u rezultatima ishoda učenja mora biti pouzdan. Pored toga, procesi vrednovanja i validacije moraju biti kvalitetni.

Evropski okvir kvalifikacija (EOK / ECF) uspostavljen je 2008. godine, a korigovan je 2017. Njegova korekcija zadržala je osnovne ciljeve stvaranja transparentnosti i uzajamnog poverenja u celokupnu situaciju kvalifikacija u Evropi. To je alat koji se u nekoliko zemalja koristio za podršku reformi nacionalnih okvira kvalifikacija, kroz (a) korišćenje ishoda učenja za određivanje kvalifikacija; i (b) omogućavanje pristupa kvalifikacijama na različite načine - uključujući put kroz priznavanje neformalnog i informalnog učenja. To je meta-okvir od osam nivoa kvalifikacija. Zemlje se pozivaju na svoje kvalifikacione okvire ili sisteme sa osam nivoa evropskog okvira kvalifikacija. Kao rezultat, očekuje se da će Evropski okvir kvalifikacija služiti kao sredstvo za upoređivanje nivoa nacionalnih sistema kvalifikacija u različitim zemljama.

U svakom slučaju, Evropski okvir kvalifikacija može da posluži kao sredstvo za podršku mobilnosti, samo ako zemlje veruju da su procesi drugih zemalja za usklađivanje kvalifikacija sa Evropskim okvirom kvalifikacija takođe verodostojni. Oba aspekta zahtevaju obezbeđivanje kvaliteta, jer za dobre i kvalitetne re-

1. European Commission (2006) *The history of European cooperation in education and training*, str.194-197

2. *Ibidem*, str. 236-239

3. ICF GHK (2013) *Evaluation of implementation of the European Quality Assurance Reference Framework for Vocational Education and Training (EQAVET)*, Final report, str. 7

4. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0615\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017H0615(01)&from=EN)

5. http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/ecvet_en.htm

zultate u SOO-u nisu dovoljne mere koje se fokusiraju samo na izradu kvalifikacija i na postupak sertifikacije: proces učenja i kvalitet okruženja za učenje su od suštinskog značaja i njihov kvalitet se mora podržavati. U tom kontekstu, Evropski okvir za obezbeđivanje kvaliteta u SOO dopunjuje Evropski okvir kvalifikacija i Evropski kreditni sistem u stručnom obrazovanju i osposobljavanju⁶.

Evropski okvir za obezbeđivanje kvaliteta u SOO izgrađen je na modelu kvaliteta koji uključuje (a) četvorofazni ciklus (planiranje, sprovođenje, ocenjivanje i pregled), podržan kriterijumima kvaliteta i deskriptorima za svaku fazu, koji će se primeniti na sistemskom nivou i na nivou pružalaca stručnog obrazovanja, i (b) set od 10 indikatora za praćenje kvaliteta stručnog obrazovanja. Kao takav, pruža sistemski pristup kvalitetu i stavlja poseban naglasak na praćenje i unapređenje kvaliteta, kombinujući internu i eksternu evaluaciju, pregled i druge procese poboljšanja, potkrepljenim merenjem i analizom kvaliteta. Ovaj dokument treba da se smatra „kutijom alata“ iz koje različiti korisnici mogu da izaberu elemente koje smatraju najrelevantnijim za svoje specifične sisteme.

Predloženi indikatori za merenje poboljšanja kvaliteta SOO uspostavljaju zajedničku osnovu za obezbeđivanje kvaliteta u SOO čiji je cilj da olakšaju donošenje odluka zasnovanih na činjenicama dobijenim kao rezultat obrade podataka i analize. Obuhvataju podatke kao što su relevantnost sistema za osiguranje kvaliteta, ulaganja u obuku nastavnika i trenera, učešće, stepen registracije i završetak SOO programa, primena stečenih veština na radnom mestu,

stopa nezaposlenosti, rasprostranjenost ranjivih grupa, mehanizmi za identifikovanje potreba tržišta rada i šeme koje se koriste za unapređenje pristupa stručnom obrazovanju. Čitav

niz pokazatelja može se primeniti u različitim fazama ciklusa kvaliteta, a ne kao nezavisne jedinice, jer čine sastavni deo sistema osiguranja kvaliteta.

Konačno, kao što je navedeno u obrazloženju predloga **Saveta o SOO za održivu konkurenciju, socijalnu pravdu i održivost od 01.07.2020**,⁷ kriza COVID-19 istakla je hitnost glavnih pravaca intervencija da bi se SOO učinio više odgovornim i odgovarajuće fleksibilnim pred buduće izazove. Ekonomski oporavak od ove krize nudi priliku za ubrzanje reformi stručnog obrazovanja i jačanje njegove održivosti, posebno digitalizacijom ponuda za nastavu i nastavnih metoda, kao i prilagođavanjem promenljivim potrebama tržišta rada. Predlog je naglasio potrebu za povećanom agilnošću stručnog obrazovanja kao odgovor na brze promene, ubrzanjem digitalizacije SOO, primenom savremenih i inovativnih pristupa i povećanjem ulaganja u veštine i kompetencije nastavnika i trenera.

Ova nova politika EU, između ostalog, ima za cilj da pojednostavi upravljanje stručnim obrazovanjem na nivou Unije i da uvodi postupak evaluacije između škola / pružalaca stručnog obrazovanja u obezbeđivanje kvaliteta u SOO, kako bi se podržala konvergencija kvaliteta, transparentnost i međusobno poverenje. Za delovanje na nacionalnom nivou, između ostalog, potrebno je određivanje niza pokazatelja i ciljeva kako bi se omogućilo kvantitativno i kvalitativno praćenje učinka sistema stručnog obrazovanja i osposobljavanja⁸.

Predlog dalje postavlja niz principa koje treba slediti na nacionalnom nivou za sprovođenje gore pomenutih politika Unije. Ovi principi su strukturirani oko sledećih tematskih ciljeva:

- Stručno obrazovanje i obuka se brzo prilagođavaju din-

6. ICF GHK (2013) Evaluation of implementation of the European Quality Assurance Reference Framework for Vocational Education and Training (EQAVET), Final report, fq. 7

7. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:8e89305c-bc37-11ea-811c-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF

8. Na osnovu povratnih informacija dobijenih tokom konsultacija sa zainteresovanim stranama i iskustva stečenog u primeni ECVET-a tokom poslednjih 10 godina, trenutni predlog uključuje i pojačava neke elemente ECVET-ove preporuke iz 2009. godine i napušta druge koji nisu pokazale dodatnu vrednost ili ne odgovaraju stvarnim potrebama SOO sistema. Naročito treba uključiti osnovna načela ECVET (npr. Jedinice ishoda učenja) u pogledu fleksibilnosti. ECVET alati (npr. Sporazum o učenju i memorandum o razumevanju) koji podržavaju mobilnost učenika stručnih škola biće dalje razvijeni u okviru drugih instrumenata EU, poput onih koje podržava program Erasmus +. Za profesionalne kvalifikacije na post-sekundarnom i tercijalnom nivou, može se primeniti Evropski sistem prenosa i akumulacije kredita koji se već koristi.

Vežano sa Evropskim okvirom za obezbeđivanje kvaliteta, na osnovu rezultata različitih procena, ovaj predlog sugeriše sledeće:

- Stavljanje van snage preporuke EQAVET-a iz 2009 i primena novih preporuka za obezbeđivanje kvaliteta u SOO u EU;
- Integracija inicijative EQAVET+ uz dodatne elemente u vezi sa rezultatima učenja, sertifikacijom i vrednovanjem, konsultacijama sa zainteresovanim stranama i ulogom nastavnika i trenera;
- Uvođenje dodatnog pokazatelja o fleksibilnosti načina učenja u POO, imajući u vidu veću fleksibilnost POO i potrebu većem doprinosu zaštite životne sredine;
- Uključivanje aspekta dostupnosti digitalnim sistemima u SOO.
- Definisavanje nove metode rada kroz međusobnu vrednovanje na nivou sistema SOO, kako bi se poboljšalo recipročno učenje, povećala transparentnost aktivnosti za obezbeđivanje kvaliteta u okviru odredbi SOO-a, i ojačalo međusobno poverenje između država članica;

Ciklus kvaliteta

i Referentni evropski okvir za obezbeđivanje kvaliteta za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje

2. Primena

Postavljanje procedura kako bi obezbedili postizanje ciljeva i objekta (npr. razvoj partnerstva, uključivanje zainteresovanih strana, izdvajanje sredstava i organizacione i operacionalne procedure).

1. Cilj plana

Postavljanje jasnog, odgovarajućeg i merljivog cilja i objekta, u pogledu politika, procedura, zadataka i ljudskih resursa.

3. Vrednovanje

Razvijanje mehanizama za vrednovanje postignuća i rezultata prikupljanjem i obradom podataka kako bi se izvršilo objektivno vrednovanje.

4. Razmatranje

Razvoj procedura za postizanje predviđenih rezultata i / ili novih ciljeva. Nakon obrade povratnih informacija, glavne zainteresovane strane razmatraju i analiziraju postojeće procedure i uvode potrebne promene.

- amičnim promenama na tržištu rada
- Fleksibilnost i mogućnosti za napredak su srž VET-a;
- SOO predvodi inovacije i rast i priprema se za digitalne zelene tranzicije, kao i za profesije sa visokom potražnjom
- SOO je atraktivan i zasnovan na modernoj i digitalizovanoj ponudi / obuci za obuku
- SOO promovise jednake mogućnosti;
- SOO se oslanja na kulturu obezbeđivanja kvaliteta.

Što se tiče situacije na Kosovu, Nacionalni okvir za obezbeđivanje kvaliteta (NOOK) za SOO je na snazi od 2011. godine. On je usklađen sa Evropskim okvirom za obezbeđivanje kvaliteta (EOOK), ali se odnosi samo na obezbeđivanju kvaliteta (OK) na nivou pružalaca stručnog obrazovanja i osposobljavanja (SOO-a). Na nivou sistema, pristup OK još nije konsolidovan;

EOOK indikatori se ne koriste u upravljanju kvalitetom na nivou sistema, kako bi se poboljšala efektivnost i efikasnost sistema SOO-a.

Na nivou pružalaca SOO postoji interna evaluacija i oni moraju (po zakonu) da imaju interne mehanizme za obezbeđivanje kvaliteta. Principi/kriterijumi i indikatori kvaliteta definisani su u Nacionalnom okviru za obezbeđivanje kvaliteta (NOOK) u SOO i koriste se uglavnom za akreditaciju kvalifikacija, sa većim fokusom na kontrolu kvaliteta, a manje na poboljšanje kvaliteta.

Glavni dokumenti i strategije o upravljanju kvalitetom u SOO obuhvataju Nacionalni okvir kvalifikacija (uključujući NOOK-Nacionalni okvir za obezbeđivanje kvaliteta)⁹ i Strategiju za obezbeđivanje kvaliteta za kosovsko preduniverzitetsko obrazovanje 2016-2020. Ostale strategije koje doprinose poboljšanju kvaliteta u SOO uključuju Strateški okvir za razvoj nastavnika, Kosovski strateški plan za obrazovanje (2017-2021), Strategiju Ministrastava Rada i Socijalne Zaštite (2018-2022) – MRSZ-a; Akcioni plan MRSZ - Povećanje zaposlenosti mladih (2018– 2020).

Nacionalni okvir kvalifikacija

Nacionalni okvir kvalifikacija prvi put je objavljen 2011. godine, sa ciljem da podrži poboljšanje kvaliteta i relevantnost stručnog obrazovanja i osposobljavanja, podstičući razvoj kvalifikacija zasnovanih na međunarodno podržanim i uporedivim standardima znanja, veština i kompetencija, zasnovanih na poverenju u odnosu na kvalitet. Cilj Okvira je da poboljša pristup radu i daljem učenju osiguravajući da su kvalifikacije relevantne za zapošljavanje i učenje i da zadovoljavaju potrebe učenika, privrede i institucija za obrazovanje i osposobljavanje¹⁰. Što više, imajući u vidu prirodu kvalifikacija i njihovu međusobnu povezanost uz pružanje osnove za upoređivanje postignuća u svim delovima sistema obrazovanja i osposobljavanja, Nacionalni okvir kvalifikacija podstiče veći napredak i mobilnost tokom celoživotnog učenja kroz profesionalno obrazovanje i osposobljavanja.

Proces preispitivanja i izmene Nacionalnog okvira kvalifikacija

započeo je 2017. godine, sa ciljem uključivanja promena u Nacionalni sistem kvalifikacija, prilagođavanja potrebama tržišta rada i usklađivanja sa najnovijim politikama EU. Proces revizije je završen 2019. godine, kada je NOK usvojen od strane Upravnog saveta Nacionalnog autoriteta za kvalifikacije.

Nacionalni okvir kvalifikacija teži da poveća odgovornost svih koji se bave obezbeđivanjem kvaliteta. On se usredsređuje na vrednovanje i davanje kvalifikacija koje se vrednuju i usvajaju od strane Nacionalnog autoriteta za kvalifikacije (NAK), u cilju obezbeđivanja kvaliteta i sertifikovanja rezultata učenja. Glavni kriterijumi koji se primenjuju za akreditaciju pružalaca SOO-a uključuju: postojanje efikasne procedure za vrednovanje i upravljanje procesom obezbeđivanja kvaliteta pri vrednovanju kvalifikacija, odgovarajuće politike i prakse za ocenjivanje učenika sa posebnim potrebama, odgovarajuće sisteme priznavanja bodova koje su kandidati postigli i omogućavanje njihovog

9. U verziji NOK iz 2011, Nacionalni okvir za obezbeđivanje kvaliteta (NOOK) je bio integralni deo NOK-a, ali koji je bio usvojen kao zaseban dokument 2020. Pošto trenutno on nije dostupan i zbog činjenice da nisu izvršene substancijalne izmene, ova studija se poziva na NOK iz 2011.;

10. NOK (2011), Nacionalni okvir kvalifikacija, str.15

prenosa, postojanje kapaciteta za ispunjavanje određenih kvalifikacionih zahteva i dokumentacija o obezbeđivanju kvaliteta i sistema registracije.

Institucije koje su odgovorne za obezbeđivanje kvaliteta su NOK, MONT i NAK¹¹, odnosno:

- NAK za obezbeđivanje kvalifikacija profesionalnog obrazovanja i osposobljavanja (nivoi 2, 3, 4 i 5 NKO);
- MONT za obezbeđivanje kvaliteta kvalifikacija za opšte obrazovanja (nivoi 2, 3 i 4 NKO);
- Kosovska agencija za akreditaciju (KAA) za obezbeđivanje kvaliteta kvalifikacija visokog obrazovanja (nivoi 5, 6, 7 i 8 NKO).

Očekuje se da će ova tri tela raditi na osnovu zajedničkih principa, prakse i kriterijuma za osnovne funkcije obezbeđivanje kvaliteta, uključujući:

- Validaciju i usvajanje kvalifikacija i kvalifikacionih modu-

la za uključivanje u NOK;

- Akreditaciju i praćenje institucija koje daju kvalifikacije i kvalifikacione module, i/ili vrednuju postignuća učenika kako bi one izdale sertifikate ili diplome;
- Postojanje vanjskog autoriteta za obezbeđivanje kvaliteta i procena koje vode do dodele kvalifikacija i/ ili modula.

Nacionalni okvir za obezbeđivanje kvaliteta (NOOK) ažuriran je 2013. godine, a zatim i 2018. godine, na osnovu povratnih informacija od SOO institucija, ali se i dalje zasniva na Zajedničkom evropskom okviru za obezbeđivanje kvaliteta (ECKAF/ZEOOK), koji je u stvari 2009. godine zamenjen EKA-VET¹².

---

11. Nacionalni okvir kvalifikacija (NOK) , 2020

12. Više detalja u delu 3.1

13. U Nacionalnom okviru za obezbeđivanje kvaliteta u profesionalnom obrazovanju i osposobljavanju (NOOK u SO) (dodatak 2) opisni pokazatelji su određeni za svaku fazu ciklusa kvaliteta, koji se primenjuje na nivou sistema SOO i na nivou pružalaca.

14. NOK (2011), Nacionalni okvir kvalifikacija, str.115-123

15. CEDEFOP (2003), TWG on Quality in VET, A European Common Quality Assurance Framework, Final Version October 2003, str. 9

16. Official Journal of the European Union C 155/01 of 8.7.2009

Tabela prikazuje osnovne korake i kriterijume kvaliteta¹⁶, koji su određeni NOOK-om, ECQAF-om i (EQAVET).

	NOOK ¹⁷	ECQAF ¹⁸	EQAVET ¹⁹
Korak 1: Cilj i plan			
KRITERIJUMI KVALITETA	Princip kvaliteta 1: Odgovornosti menadžmenta	Jasan cilj i održivo planiranje da bi se postigli postavljeni ciljevi. Informacioni sistem	Planiranje održava zajedničku stratesku viziju zainteresovanih strana koja obuhvata ciljeve/objektive, delovanja i jasne pokazatelje
	1.1 Rukovodstvo		
	1.2 Finansije		
	1.3 Partnerstvo		
	1.4 Sistemi informisanja		
	1.5 Strategije, politike i procedure		
	1.6 Upravljanje kvalitetom		
	Principi i kvaliteta 2: Upravljanje resursima		
	2.1 Fizički resursi		
	2.2 Ljudski resursi		
	Princip kvaliteta 3 Dizajniranje i razvoj		
3.1 Razvoj nastavnih programa			
3.2 Preispitivanje nastavnih programa			
Korak 2: Primena			
KRITERIJUMI KVALITETA	Principi i kvaliteta 4: Učenje, vrednovanje i sertifikacija	Postojanje primenljivog plana; Odvajanje sredstava i jasne odgovornosti.	Planovi za primenu razvijaju se uz konsultaciju sa zainteresovanim stranama i sa jasnim principima.
	4.1 Regrutovanje učenika		
	4.2 Usluge za podršku		
	4.3 Teoretska i praktična nastava		
	4.4 Zaključno vrednovanje		
4.5 Sertifikacija			
Korak 3: Vrednovanje i rezultati			
KRITERIJUMI KVALITETA	Princip kvaliteta 5: Procesi i samovrednovanja	Postojanje jasnog sistema za vrednovanje i strategije za sistematsko vrednovanje. Korišćenje održive i odgovorne metodologije za vrednovanje i monitoring.	Vrednovanje rezultata i procesa se vrši redovno uz stalnu kontrolu
	5.1 Prikupljanje povratnih informacija		
	5.2 Usaglašenost sa procedurama		
	5.3 Monitoring performanse		
5.4 Izveštaj samovrednovanja			
Korak 4: Komentari i promene			
KRITERIJUMI KVALITETA	Principi i Kvaliteta 6: Procesi i poboljšanja	Jasna i dokumentovana veza rezultata procesa planiranja	Razmatranje
	6.1 Obezbeđivanje povratnih informacija		
	6.2 Plan poboljšanja		

Zajednički evropski okvir za osiguranje kvaliteta (ZEOK/ECKAF) i, kasnije, Evropski okvir za osiguranje kvaliteta u profesionalnim obrazovanju i osposobljavanju (EOKuS00/EKAVET) pružaju samo referentne okvire za osiguranje kvaliteta u S00-u, dok zemlje mogu usvojiti i dalje razvijati kriterijume kvaliteta. Međutim, oni pružaju zajednički okvir koji omogućava povećanu transparentnost i doslednost između zemalja članica na polju osiguranja i unapređenja kvaliteta.

Analiza kriterijuma i pokazatelja kvaliteta u Nacionalnom okviru za obezbeđivanje kvaliteta (N00K) SC daje sledeće rezultate:

- Kriterijumi kvaliteta (kako su formulisani) ne informišu proces samovrednovanja (eksterno ocenjivanje) o glavnim očekivanjima (u svakoj fazi ciklusa osiguranja kvaliteta), koji bi jasno navodili koje faktore treba uzeti u obzir prilikom ocenjivanja njihove performanse;
- Broj pokazatelja je velik, uključujući ponavljanje nekih pokazatelja (npr. 1, 2 i 13, princip kvaliteta 1), a ponekad postoji i prekoračenja školskog mandata (npr. zapošljavanje, politike zapošljavanja, kurikulumi). Indikatori zasnovani na ishodima učenja i fokusiraniji pristup ključnim aspektima osiguranja kvaliteta doprineli bi smanjenju broja indikatora;
- Ne postoji jasna veza između pokazatelja i kriterijuma;

ma; indikatori su definisani na nivou principa. Najbolja veza između principa kvaliteta, kriterijuma i pokazatelja kvaliteta doprineo bi boljem razumevanju obezbeđivanju kvaliteta u celosti kao tešnjoj vezi sa pružiocima S00.

Upoređivanje pokazatelja definisanih u Nacionalnom okviru za osiguranje kvaliteta I onih u EKAVET-u (Evropski okvir za osiguranje kvaliteta u profesionalnim obrazovanju i osposobljavanju), pokazuje da neki važni deskriptori nisu dovoljno adresirani, kao, npr:

- pod-kriterijum 1.5, Upravljanje kvalitetom¹⁷, jasna podela odgovornosti u upravljanju i razvoju kvaliteta - nije dovoljno pokrivena;
- pod-kriterijum 4.4 Zbirno ocenjivanje¹⁸, potrebna je veća fokusiranost i obuhvatnost, kako bi se odrazilo na broj učenika/kandidata, koji uspešno završavaju programe, a ne samo na sam proces vrednovanja

Osim toga, postoji potreba za uspostavljanjem mehanizma za prikupljanje povratnih informacija od pružilaca S00-a o procesu samovrednovanja i instrumentima koje im stoje na raspolaganju, koji bi pružali informacije o jednom redovnom procesu razmatranja i unapređenja Nacionalnog okvira za obezbeđivanje kvaliteta. Takođe bi trebalo uzeti u obzir nedavne inicijative EU da S00 postane otpornije i prilagodljivije pred budućim izazovima, kao i boljem pristupu obezbeđivanja kvaliteta (OK).

Strategija osiguranja kvaliteta u preduniverzitetkom obrazovanju na Kosovu 2016-2020

Strategija osiguranja kvaliteta 2016-2020 je razvijena da uvede sveobuhvatan sistem osiguranja kvaliteta u pred-univerzitetkom obrazovanju na Kosovu, kako bi se doprinelo poboljšanju obrazovnih procesa i rezultata. Izgradnja efikasnih mehanizama za osiguranje kvaliteta i razvojno planiranje na školskom i opštinskom nivou dva su od četiri cilja Strategije. Ostali aspekti uključuju razvoj kapaciteta i svest o obezbeđivanju kvaliteta.

Upravljanje ciklusom kvaliteta „planiraj-uradi-proveri-izvrši“ (takođe opisano u EKAVET-u) usvojeno je kao osnovni element za

osiguranje kvaliteta u školi i kao takav vodeći princip za planiranje školskog razvoja. Njen cilj je, takođe da služi i školskim i organima za podršku i nadzor¹⁹.

Strategija, takođe, utvrđuje školske mehanizme za obezbeđivanje kvaliteta²⁰, strukture na nivou ODO-a, kao i povećanje uloge prosvetne inspekcije u pitanjima vezanim za obrazovanje. Ostale mere za izgradnju efikasnih mehanizama za obezbeđivanje kvaliteta uključuju, (a) funkcionisanje sistema licenciranja nastavnika i (b) efikasnu upotrebu podataka za praćenje obrazovanja

17. NOK (2011), Nacionalni okvir kvalifikacija 2011, str. 116

18. Ibid. str. 116

19. MONT (2016). Strategija za osiguranje kvaliteta 2016-2020 fq. 18.

20. Uključujući (a) predstavljanje položaja Koordinatora za osiguranje kvaliteta, i (b) jačanje uloge Profesionalnih aktivnosti

za osiguranje kvaliteta na svim nivoima.

U okviru Objektiva 2 „Unapređenje školskog razvojnog plana na opštinskom nivou“ preporučuje se pomeranje fokusa školskog razvojnog planiranja na osnovu potreba za poboljšanjem infrastrukture i podrške koju škole očekuju od drugih (ODO, donatori) na sopstvene snage, tj. na to što škole mogu urade same (i pored veoma teških finansijskih okolnosti). Ciklus kvaliteta školskog menadžmenta promovise se kao pristup koji podržava ovu promenu u razvoju kvaliteta u školi.

Ove mere su uključene u Kosovski strateški obrazovni okvir (Strateški cilj 3: Osiguranje kvaliteta) i većina njih je sprovedena (npr. Zakon o prosvetnom inspektoratu, odgovarajuća administrativna uputstva o osiguranju kvaliteta, procena učinka obrazovnih institucija i planiranje školskog razvojnog plana)²¹. Međutim, stručne škole nisu obuhvaćene ovim novim regulatornim okvirom za osiguranje kvaliteta, jer se smatra da OK u SOO reguliše Nacionalni okvir za osiguranje kvaliteta u SOO-u. U opštem obrazovanju, primena Strategije za obezbeđivanje kvaliteta za kosovsko preduniverzitetsko obrazovanje 2016-2020, zaostaje.

Strateški plan za obrazovanje na Kosovu 2017-2021

Strateški ciljevi (SO) za SPOK 2017-2021 su uglavnom tematski, uključujući: 1) Učešće i obuhvatnost, 2) Upravljanje obrazovnim sistemom; 3) Obezbeđivanje kvaliteta, 4) Razvoj nastavnika, 5) Podučavanje i učenje, 6) Stručno obrazovanje i usavršavanje i obrazovanje odraslih, i 7) Visoko obrazovanje.

U pogledu SOO-a I obrazovanja odraslih, fokus SPOK-a je na poboljšanju relevantnosti nastavnih planova i programa za potrebe tržišta rada, razvoju nastavnih materijala, pružanju visokokvalitetnog radnog iskustva i profesionalne prakse, funkcionalizaciji profesionalne orijentacije i karijernog vođenja, operacionalizaciji finansijske autonomije u institucijama SOO i pružalaca usluga obrazovanja odraslih, izgradnja ljudskih i infrastrukturnih kapaciteta za razvoj obrazovanja odraslih²² i povećanje ponude obrazovanja za 5 nivo kvalifikacija.²³

Glavni nalazi Srednjoročnog izveštaja o proceni KESP²⁴ u vezi sa strateškim ciljem 6: Profesionalno obrazovanje i osposobljavanje i obrazovanje odraslih:

- Nezavisno od činjenice da novi kurikulum SOO–a godinama je bio jedan od glavnih ciljeva Osnovnog Kurikuluma SOO, on još nije stupio na snagu²⁵.
-

Loš kvalitet nastavnih materijala i njihov nedostatak za većinu profila, ostaje otvoreno pitanje sistema stručnog obrazovanja. Međutim, tokom 2017-2019 izrađeni su nastavni materijali za nekoliko profila, uključujući: fizioterapiju, mehatroniku, prehrambenu tehnologiju, poljoprivredu, obradu metala, medicinu, građevinarstvo, instalatere grejanja, modni dizajn. Pored toga, razvijene su smernice za izradu nastavnih materijala i treneri su obučeni za rad sa ostalim nastavnicima na razvoju i dizajniranju nastavnih materijala;

- Praktična nastava u školi i pripravnčki rad, je još jedna tema o kojoj se dugo razgovaralo, bez vidljivijih rezultata. Pored toga, raspodela budžeta za stručne škole ne uzima u obzir posebne potrebe stručnih profila koji se nude u školama.

21. Vise detalja u delu Zakonski okvir

22. Fokusiranje na identifikovanje potreba za kvalifikacijama na nivou 5 (koji nije završen do kraja 2019. godine), razvijanje novih kvalifikacionih programa nivoa 5 u okviru NOK-a i pružanje novih nivoa 5 post-sekundarnih programa u stručnim institucijama, a posebno u Centrima za kompetencije (od 15 programa koji se planiraju razviti tokom 2017-2019, dva programa su razvijena uz podršku projekta koji finansira LukDev: Centar za kompetencije u Uroševcu započeo je program nivoa 5 za asistente za decu sa posebnim potrebama i Centar za kompetencije u Prizrenu od 2017. godine nudi program karijernih savetnika).

23. MONT (2017) Strateški obrazovno planna Kosovu 2017-2021, str. 84-87

24. MOZK (2019), Izveštaj srednjoročnog vrednovanja za SPOK

25. Više detalja o procesu razvoja kurikuluma u podglavljju 3.3: Institucionalni okvir za osiguranje kvaliteta: performanse i izazovi,, Tabela 5

Nalazi srednjoročnog izveštaja za SPOK, pokazuju, takođe, da:

- Karijerno vođenje i savetovanje i dalje predstavlja izazov, a pružene usluge su i dalje ograničene u nekim opštinama, gde se te usluge pružaju na opštinskom nivou ili u školama. To je postignuto uglavnom različitim projektnim inicijativama, a ne kao rezultat sveobuhvatnog plana. MONT je razvio elektronsku platformu za profesionalno vođenje, obrazovanje i savetovanje u vezi sa karijerom - Busulla.com. Međutim, nije postignut napredak u karijernom vođenju i imenovanju školskih savetnika.
- Finansiranje VET-a u okviru ukupnog budžeta za obrazo-

vanje nije pokazao značajan rast zadnjih godina. Trenutna formula finansiranja stručnog obrazovanja generalizovana je na osnovu orijentacije učenika i ne pravi se razlika na osnovu specifičnih potreba profila zanimanja. Stručne škole imaju ograničenu autonomiju u pogledu upravljanja sredstvima i ljudskim resursima, koji su visoko centralizovani. Većinu finansijske pomoći i dalje pružaju donatori.

- Što se tiče osiguranja kvaliteta, u SPOK-u nisu predviđene posebne mere za stručne škole. Aktivnosti u okviru OK (Osiguranje kvaliteta) uglavnom se odnose na procese i mehanizme u opštem obrazovanju²⁶.

Strateški okvir za razvoj nastavnika (MONT, 2017)

Okvir za profesionalni razvoj nastavnika (OPRN) usvojen je u aprilu 2017. godine, postavljajući standarde za nastavu, uključujući pripremu nastavnika pre službe, uvodnu fazu indukcije i kontinuirani profesionalni razvoj. Pored toga, Okvir za profesionalni razvoj nastavnika (OPRN) definiše kompetencije potrebne u različitim fazama karijere i služi kao orijentacija za organizovanje profesionalnog razvoja nastavnika u tim fazama. Kompetencije nastavnika izražene su kroz sedam standarda koji definišu šta nastavnik treba da zna i šta primenjuje u radu. Međutim, ovo je primer gde se opšti standardi obrazovanja nastavnika ne mogu jednostavno proširiti na stručne škole: Kompetencije i kontinuirano profesionalno usavršavanje – programi za profesionalni razvoj (i zahtevi) za nastavnike u SOO moraju ispunjavati kriterijume Nacionalnog autoriteta za kvalifikacije (NAK) radi validacije i akreditacije (ETF, 2019).

Vezano sa profesionalnim razvojem u sektoru profesionalnog obrazovanja, nastavnicima nedostaju npr:

- Nijedan program za profesionalni razvoj nastavnika

u SOO nije akreditovan tokom 2017-2019 od strane MONT-a;

- MONT, opštine i škole, zvanično su zaduženi za profesionalni razvoj nastavnika, ali nemaju dovoljne i odgovarajuće mehanizme i kapacitete za organizaciju i koordinaciju profesionalnog razvoja nastavnika u stručnom obrazovanju.

Što se tiče finansiranja PRN, još uvek ne postoji okvir koji bi jasno definisao kako se može postići održivo finansiranje PRN-a, što bi omogućilo sprovođenje procesa licenciranja nastavnika. Stručne škole ne mogu da generišu prihode, koje bi mogle da koriste za pokretanje i finansiranje PRN, u skladu sa njihovim godišnjim razvojnim planovima. AU 15/2013 o finansiranju profesionalnog razvoja nastavnika na Kosovu nije sprovedeno, uprkos činjenici da član 8 ovog AU predviđa da će MONT i ODO izraditi posebne propise i smernice za finansiranje PRN-a; izrada ovih propisa je odložena zbog složene koordinacije između vladinih institucija²⁷.

26. *Ibid.*, str. 80-92

27. MOZK (2019), Srednjoročni izveštaj o primeni SPOK-a

Strategija rada i socijalne zaštite (2018–2022) - MRSZ

Strategija rada i socijalne zaštite (SRSZ) deo je plana rada i ciljeva Ministarstva rada i socijalne zaštite (MRSZ), kao i sastavni deo kosovskih strateških dokumenata zasnovanih na Nacionalnoj strategiji razvoja (NSR). 2016-2021²⁸.

U okviru ove strategije, u okviru objektivna „Smanjenje neaktivnosti, povećanje zapošljivosti, razvoj veština u skladu sa zahtevima tržišta rada i bolje koordinisanje tržišta rada“, postavljeni su sledeći specifični ciljevi (SC):

- Jačanje kapaciteta javnih službi za zapošljavanje;
- Razvoj usluga za zapošljavanje i MATP, kao i razvoj efikasnosti i kvaliteta;
- Pružanje kvalitetnih usluga stručnog osposobljavanja u skladu sa zahtevima tržišta rada.

U vezi sa razvojem usluga za zapošljavanje i MATP, kao i razvojem efikasnosti kvaliteta, Izveštaj o primeni Sektorijalne strategije MRSZ-a²⁹ pokazuje izvestan napredak u sledećim oblastima:

- Analiza potreba tržišta rada (uz podršku ALLED 2)
- Praćenje i vrednovanje efekata MATP (uključujući profesionalno osposobljavanje) u održivom zapošljavanju, i
- Operacionalizacija Sistema za upravljanje informacijama o zapošljavanju.

Međutim, od 2019. godine nije postignut napredak u (a) praćenju nelicenciranih pružalaca usluga za promociju usluga zapošljavanja, (b) licenciranju i praćenju socijalnih preduzeća i (c) uspostavljanju saradnje između javnih institucija i privatnih

ustanova koje se bave stručnim razvojem i zapošljavanjem (uključujući i kontraktore).

Pomenuti izveštaj³⁰ pokazuje mali napredak u primeni aktivnosti planiranih u okviru strateskog ciljeva: „Pružanje kvalitetnih usluga stručnog osposobljavanja u skladu sa zahtevima tržišta rada.“ U tom pogledu nije zabeležen napredak u sledećem :

- Korišćenja stručnog obrazovanja radi izrade analize za svaku profesiju, uključujući analizu troškova i koristi od određene profesije;
- Akreditacija CPO za priznavanje prethodnog učenja,
- Razvoj profesionalnih standarda (baziranih na rezultatima učenja) za profesije koje su tražene na tržištu rada;
- Izrada nastavnih planova i programa za nove profesije u skladu sa standardima struke i ažuriranje važećih nastavnih planova i programa, koristeći pristup zasnovan na ishodima učenja;
- Snabdevanje centara za stručno obrazovanje sa opremom i sredstvima za postojeće i nove profesije;
- Jačanje saradnje centara za stručno obrazovanje sa NVO-ima, kao i popravnim centrima;
- Organizovanje kampanja radi informisanja šire publike o uslugama koje pružaju Centri za profesionalno osposobljavanje.

Glavni razlog svemu gore navedenom su nedovoljni budžet, nedostatak odgovarajućeg planiranja i nedostatak ljudskih resursa za sprovođenje aktivnosti za postizanje postavljenih ciljeva.³¹

28. Intervencije povezane sa razvojem ljudskog kapitala kao prvog stuba Nacionalne razvojne strategije uključuju: 1) povećanje kvaliteta nastave i učenja; 2) povezivanje obrazovnih programa sa zahtevima tržišta rada; 3) poboljšanje ispitivanja, inspekcije i akreditacije u obrazovanju; 4) optimizacija potrošnje na obrazovanje unapređivanjem sistema prikupljanja podataka; i 5) adresiranje neformalnog zaposlenja i stvaranje odgovarajućih uslova za rad zaposlenih (Kabinet premijera, 2016).

Štaviše, pod uslovom da se stručno obrazovanje i obuka smatraju prilikom za rešavanje nedostatka profesionalnih veština diplomaca, **Nacionalni program za sprovođenje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i Evropska agenda za reforme (ERA) postavljaju kratkoročne, srednjoročne i dugoročne ciljeve za politike stručnog obrazovanja (Vlada Kosova, 2019). U svom programu ekonomskih reformi (ERP) 2019-2021, Vlada Kosova u odnosu na stručno obrazovanje, posvećena je povećanju kvaliteta stručnog obrazovanja na osnovu zahteva tržišta rada, pregledom ili izradom standarda, nastavnih planova i programa i nastavnih materijala; obezbeđivanje prostorija za radionice, saradnja sa poslodavcima i obezbeđivanje realizacije profesionalne prakse u školama i preduzećima (str. 88);**

29. Izveštaj o primeni Strategije MRZS za 2018 i 2019, str. 23

30. Ibid, str. 24

31. Ibid

Plan delovanja MRSZ: Rast zapošljenosti mladih u 2018-2020

Akcioni plan MRSZ za povećanje zapošljenosti mladih je međusektorski pristup koji pokriva glavne izazove u SOO-u u vezi sa ulaskom mladih na tržište rada i navodeći relevantne mere (MRSZ, 2017b). Ovaj akcioni plan zasnovan je i usklađen je sa merama predviđenim u Sektorskoj strategiji MRSZ 2018-2022 i Kosovskom strateškom obrazovnom planu (2017-2021), Strategiji za obrazovanje i orijentaciju u karijeri (2015-2019) i drugim sektorskim strategijama koje se odnose na zapošljavanje. Plan se takođe rukovodi kosovskim političkim opredeljenjima u vezi sa procesom integracije u Evropsku uniju (EU) i regionalnim inicijativama. Na praktičnom nivou, ovaj plan ima za cilj da posluži kao osnova za upravljanje Vladinim godišnjim planom rada u vezi sa politikama zapošljavanja i obrazovanja mladih, razvojem srednjoročnog okvira rashoda (SOR-MF), godišnjim budžetom Kosova i strategijama za finansiranje od strane partnera.

Kako bi se bavili ovim otvorenim pitanjima, predviđene su sledeće

aktivnosti:

- Sprovođenje sektorskih studija (trogodišnje) o odnosu na vezu između kurikuluma i potreba tržišta rada;
- Veća saradnja između škola i preduzeća;
- Poboljšanje informacionog sistema o tržištu rada, radi analize i poboljšanja mehanizama za identifikovanje, predviđanje i planiranje potreba za obukom u SOO sistemu;
- Razvoj standarda profesija;
- Povećanje broja Centara za savetovanje i orijentaciju u karijeri i primena konceptata u skladu sa Osnovnim kurikulumom.

Ovim akcionim planom nisu predviđene nikakve posebne mere za osiguranje kvaliteta. Dalje, prema Izveštaju o sprovođenju sektorske strategije MRSZ, nijedna od gore navedenih aktivnosti (koje bi takođe doprinele kvalitetu SOO) nije sprovedena do kraja 2019³².

3.2. Pravni okvir za osiguranje kvaliteta

Okvir za osiguranje kvaliteta na Kosovu regulisan je pravnim aktima (zakonima) i podržan je relevantnim administrativnim uputstvima. Organizovanje obezbeđivanja kvaliteta u stručnom obrazovanju uključuje sledeće:

- Obezbeđivanje kvaliteta za kvalifikacije je deo NOK i KAA (kroz proces validizacije i akreditacije);
- Eksterno vrednovanje stručnih škola od strane Inspektora obrazovanja;

- Obezbeđivanje kvaliteta u Centrima za stručno
- osposobljavanje od strane Agencije za zapošljavanje;
- Interno vrednovanje pružalaca SOO kroz proces samovrednovanja;
- Eksterno vrednovanje postignuća učenika na kraju srednjeg obrazovanja polaganjem maturalnog ispita.

Analiza pravnog okvira predstavljena je u sledećim odeljcima

---

32. *Ibid.* fq.41

Zakon br. 04/I-032 o preduniverzitetskom obrazovanju u Republici Kosova

Ovaj zakon reguliše preduniverzitetsko obrazovanje i obuku za nivo 0 do 4, prema Međunarodnoj standardnoj klasifikaciji obrazovanja, uključujući obrazovanje i obuku dece i odraslih koji stiču kvalifikacije na tim nivoima. Prema Zakonu, glavna odgovornost Ministarstva je planiranje, postavljanje standarda i osiguranje kvaliteta u sistemu preduniverzitetskog obrazovanja. Opšti zadaci takođe predviđaju:

- Utvrđivanje ishoda učenja na različitim nivoima preduniverzitetskog obrazovanja i obuke i davanje ovlašćenja za dodelu kvalifikacija na odgovarajućim nivoima Nacionalnog okvira kvalifikacija za one koji uspešno završe

preduniverzitetske programe;

- Organizovanje i upravljanje spoljnim vrednovanjem na nivoima 1, 2 i 3, u skladu sa zahtevima za dodeljivanje kvalifikacija koje uređuje NOK, i uz konsultacije sa NAK-om kad god je to potrebno.

Što se tiče akreditacije, Ministarstvo je odgovorno za akreditaciju institucija koje pružaju opšte obrazovne kvalifikacije prema NOK-u, dok će institucije koje nude druge vrste kvalifikacija, NAK akreditovati u skladu sa kriterijumima i standardima utvrđenim za ovu namenu i licenciranim od strane Ministarstva.

Zakon br Nr. 04/I-138 o Profesionalnom obrazovanju i osposobljavanju³³

Zakon o profesionalnom obrazovanju i osposobljavanju reguliše strukturu, organizaciju i upravljanje institucijama koje pružaju profesionalno obrazovanje i osposobljavanje. Međutim, ovaj zakon uglavnom pokriva početno stručno obrazovanje koje pružaju javne stručne škole i Centri za kompetencije (CK) koji su u nadležnosti MONT-a³⁴.

Prema Zakonu, nastavni programi SOO-a razvijaju se u skladu sa relevantnim standardima profesija, obrazovanja i kvalifikacija, u skladu sa zahtevima tržišta rada i uključivanjem socijalnih partnera (član 11). Međutim, pristup zasnovan na kompetencijama (zasnovan na ishodima učenja) nije dovoljno naglašen. Stav 6. predviđa da se obrazovni program sastoji od opšteg teorijskog dela, profesionalnog teorijskog dela i modula profesionalne prakse.

Interno osiguranje kvaliteta jasno se reguliše članovima 10 i 18 Zakona:

- Član 10. Registracija institucija za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje predviđa da su ISOO-a koji izdaju nacionalno priznate kvalifikacije akreditovani od strane Nacionalnog autoriteta za kvalifikacije (stav 2)
- Član 18. obavezuje ISOO-a da pripremaju godišnje izveštaje o samovrednovanju na osnovu kriterijuma postavljenih od

strane NAK-a. Takođe, predviđa da spoljnu inspekciju vrše inspektori MONT-a, dok osiguranje kvaliteta vrednovanja vrši NAK na osnovu Zakona o nacionalnim kvalifikacijama (stavovi 1, 3 i 6).

Međutim, neni član (koji definiše nastavno osoblje) ne uključuje mesto koordinatora za osiguranje kvaliteta. Dalje, član 5. —'Osnivanje i rad institucija za stručno obrazovanje i osposobljavanje' (ISOO) ne uključuje nijednu odredbu o procesima osiguranja kvaliteta, u slučajevima kada ISOO ne prijavljuje za akreditaciju.

Analiza administrativnih uputstava AU³⁵ o sprovođenju Zakona o SOO pokazuje sledeće:

33. <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=8676>

34. Javni centri za profesionalno osposobljavanje CPO, koji omogućuju osposobljavanje odraslih, uključujući i obime posla, ostaju pod jurisdikcijom drugog ministarstva (MRSZ) i Agencije za zapošljavanje u Republici Kosova - AZRK).

35. Administrativna uputstva su podzakonski kati koji regulišu primenu specifičnih članova zakona.

Tabela 1: Administrativna uputstva MONT-a koje regulišu pitanja vezana za osiguranje kvaliteta (u skladu sa Zakonom o profesionalnom obrazovanju i osposobljavanju)³⁶

AU (MONT) Br. 33/2013 Primena opštinske formule u određivanju školskog budžeta u školama kojima administriraju opštine.

Specifični regulacioni aspekti³⁷

Opštini se dodeljuje ukupan budžet iz posebnog granta za obrazovanje, iz opšteg granta i iz sopstvenog granta koji opština odluči da dodeli za obrazovanje. Ukupan iznos za ODO obuhvata troškove:

- osoblja ODO-a, plate i dnevnice, roba i usluga, komunalije, subvencije i transfere³⁸
- budžeta za škole (bez budžetskog koda);
- transporta učenika od kuće do škole;
- profesionalni razvoj nastavnika.

Opštinska formula za odvajanje školskih budžeta sadrži tri glavne pod-formule za::

- nastavnike sa punom normom koja se računa na osnovu broja učenika po nastavniku (u/n);
- administrativno i pomoćno osoblje;
- robe i usluge

Odnos učenika i nastavnika određuju opštine. Što se tiče stručnih škola, član 5. stav 2. predviđa da u/n ne bi trebao da bude isti za sve stručne škole (2.6), a opština može da odredi različite u/n za pojedine stručne škole, na osnovu specifičnih potreba profesionalnih profila (2.7).

Član 5. (4.2) predviđa da kada škole planiraju svoj budžet, nisu obavezne da se pridržavaju iznosa utvrđenog za svaku kategoriju rashoda (moguće je prebacivanje iznosa iz jedne u drugu budžetsku liniju (iz jedne u drugu kategoriju). Iznos budžeta za robu i usluge izračunava se na osnovu:

- Vrste škole;
- Broja učenika;
- Ukupnu površinu školskog objekta.

Budžet za ovu kategoriju se dodeljuje u punom iznosu, dok svaka škola odlučuje o njegovom korišćenju na osnovu svog budžetskog plana..

Napomena o pitanjima koje treba razmotriti

- Podržati povećanje efikasnosti u procesima planiranja budžeta za obrazovanje na opštinskom nivou- efikasnost.
- Kapacitet direktora škola i ODO-a za finansijsko upravljanje treba ojačati, kako bi se bolje iskoristila postojeća formula i pokrenulo njeno preispitivanje (ukoliko i kada je potrebno).

36. AU se navode hronološki (isto se odnosi na tabele)

37. Navodi su dati na osnovu pitanja koja se implicitno ili eksplicitno odnose na UO u IAAP-u

38. U budžetu ODO-a, opštine treba da predvide i budžet za zamenu nastavnika (bolovanje, poriljsko odsustvo); takođe iznos do 40% od predviđenih pojedinačnih investicionih grantova za potrebe škola kao i do 5% ukupnog budžeta za škole koje se mogu naći u finansijskim problemima zbog loše primene formule finansiranja i lošeg planiranja.

AU (MONT) br. 34/2013 Sadržaj, funkcionisanje, obaveze i mandat Upravnog saveta u institucijama stručnog obrazovanja i osposobljavanja (ISOO)³⁹

Specifični regulacioni aspekti

Sastav i mandat US (upravni savet), njegova uloga, zadaci i odgovornosti.

Napomena o pitanjima koje treba razmotriti

- Nijedan specifičan zadatak za UO za proces osiguranja kvaliteta.

AU (MONT) br.04/2014 Uslovi i kriterijumi za ekonomsku delatnost institucija SOO

Specifični regulacioni aspekti

AU reguliše proizvodne i uslužne delatnosti koje ISOO može da organizuje, što bi trebalo da doprinese primeni nastavnog plana i programa za odgovarajući profil i ovladavanje učenika profesionalnim kompetencijama.

Ono, takođe, utvrđuje angažovanje nastavnog osoblja i spoljnih stručnjaka, kao i propise koje će škole pripremiti za pružanje usluga ili za vrstu proizvodnje koja će se organizovati (uključujući cenu svake usluge i/ili proizvoda). Propis mora odobriti MONT, pre njenog usvajanja.

Interna sredstva mogu da se koriste (između ostalog) za:

- Održavanje alata, opreme i objekta;
- Kupovinu alata, opreme i profesionalne literature;
- Razvoj kurikuluma za nove profile i posebne profesionalne module;
- Profesionalni razvoj nastavnika;
- Angažovanje domaćih i inostranih eksperata.

Napomena o pitanjima koje treba razmotriti

- Pretpostavka škola da će prihodi ostvareni od ekonomskih aktivnosti samo dopunjavati opšti budžet opštine za obrazovanje i neće biti na raspolaganju odgovarajućim školama, obeshrabruje škole da preduzimaju inicijative za ekonomske aktivnosti⁴⁰. Međutim, ako škola pravilno izradi Uredbu o organizaciji ekonomskih aktivnosti, uključujući iznos koji se očekuje da će se ostvariti, kao i način korišćenja, Ministarstvo finansija će ovo planiranje uključiti u godišnji budžet i biće dodeljeno u posebnom kodu odgovarajuću školu. S tim u vezi, treba promovisati pravilno razumevanje uslova i kriterijuma za ekonomsku aktivnost SOO institucija i razviti kapacitete školskog rukovodstva za organizaciju i upravljanje ekonomskim aktivnostima.

39. Na raspolaganju je na <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=10168>

40. Intervju sa Valbona Mjeku-Fetiu, vd. Direktor Departamenta za SOO u MONT-u, 03-07-2020

AU (MONT) br.01/2014 Organizovanje i planiranje nastavnog procesa u SOO.

Specifični regulacioni aspekti

Odgovornosti ISOO-a u pogledu organizacije i planiranja obrazovnih procesa (između ostalih) obuhvataju:

- Analizu potreba tržišta rada i planiranje SOO u skladu sa tim potrebama;
- Zahteve za nove profile;
- Profesionalno planiranje osoblja i obezbeđivanje potrebne infrastrukture za odgovarajuće profile;
- Osnivanje upravnih i stručnih tela škole (Školski savet, Savet roditelja, Veće učenika, Stručni aktivni);
- Izrada razvojnog plana škole
- Organizovanje programa za obrazovanje odraslih;
- Trening osoblja.

Napomena o pitanjima koje treba razmotriti

- Analiza potreba tržišta rada prevazilazi mandat škole. Njihova uloga može biti više usredsređena na analizu izveštaja i podataka o potrebama tržišta rada koje relevantne institucije stavljaju na raspolaganje (npr. MRSZ, udruženja poslodavaca, ASK, itd.), što može poslužiti kao razlog za otvaranje novih profila ili zatvaranja profila, zavisno od značaja profila.
- Treba povećati odgovornost škola za apliciranje i validaciju programa.

AU (MONT) br.17/2015 Radno vreme osoblja koji rade u institucijama u kod kojih apliciraju za programe SOO⁴¹

Specifični regulacioni aspekti

Članovi 3, 4 i 5 definišu radno vreme nastavnog osoblja, neposredni profesionalni rad i puni raspored nastavnika.

Član 7. predviđa da za dodatno radno vreme osoblja ISOO-a, koje je direktno angažovanom u nastavnom i administrativno-tehničkom procesu, plaća u skladu sa važećim zakonodavstvom.

Napomena o pitanjima koje treba razmotriti

- •
Trebalo bi uključiti posebne odredbe za regulisanje angažmana nastavnika u procesu osiguranja kvaliteta, savetovanje u vezi sa karijerom, poslovnu saradnju i druge zadatke za koje se očekuje da će ih obavljati nastavnici van nastave. Trenutna praksa stručnih škola pokazuje da se odredbe člana 7 ne koriste za regulisanje položaja koordinadora OK.⁴².

41. Na raspolaganju <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=15234>

42. Više detalja o izazovima na koje su nailaze Koordinatori OK, Tabela 5: Struktura i trenutna performansa internih mehanizama za osiguranje kvaliteta u SOO sistemu

AU (MONT) br.02/2014 Broj učenika, moduli i kvalifikacije u SOO, resursi, školska infrastruktura, sigurnost učenika

Specifični regulacioni aspekti

Član 3 priznaje autonomiju škole za razvoj posebnih profesionalnih modula odgovarajućeg profila, na osnovu potreba tržišta rada (predmet razmatranja i odobrenja od strane MONT-a za nivo 3 i 4, i za akreditaciju od strane NAK za nivo 5).

Dalje, AU opisuje zahteve za školsku infrastrukturu, uključujući: odgovarajući prostor u skladu sa standardima koje je odredio MONT, radionice opremljene svim potrebnim sredstvima za realizaciju profesionalne prakse ili sporazuma o saradnji sa relevantnim preduzećima, školama, centrima za kompetencije i drugim centrima za obuku za pravilno sprovođenje nastave (član 4). Ako Centar za kompetencije, stručne škole i centri za obuku nemaju odgovarajuću infrastrukturu ili prethodne dogovore sa preduzećima ili školama, Centar za kompetencije i drugi centri za obuku ne mogu pružiti odgovarajuće kvalifikacije (stav 4.)

Potrebni resursi za ISOO, kako ih navodi Član 5:

- Školski objekat sa parcelom;
- Opremljene radionice;
- Osoblje;
- Kurikulumi i nasatvni materijal;
- Učenici.

Bezbednost učenika tokom sprovođenja profesionalne prakse treba da nadgleda ODO u saradnji sa školom (član 6), dok nadzor nad sprovođenjem ovog AU vrši MONT (član 7).

Napomene o pitanjima koje treba razmotriti

- Posebni profesionalni moduli treba da budu razvijeni na osnovu ključnih zahteva postavljenih Okvirom SOO kurikulumu, a NAK vrši validaciju ovih modula (uključujući nivoe 3 i 4).
- Sigurnost učenika tokom sprovođenja profesionalne prakse prvenstveno je odgovornost škole. Uloga ODO-a je nadgledanje sprovođenja sigurnosnih propisa od strane škole.

Pravilnik (MONT) br.01/2017 Planiranje i korišćenje sopstvenih sredstava od strane institucija stručnog obrazovanja i osposobljavanja i obrazovanja odraslih

Specifični regulacioni aspekti

Cilj Pravilnika je veća finansijska autonomija i finansijska održivost Institucija za stručno obrazovanje i osposobljavanje i obrazovanje odraslih (ISOOiOO).

On reguliše način realizacije, korišćenja i upravljanje sopstvenim sredstvima.

Upravljanje sopstvenim sredstvima vrši Upravni odbor, dok ih Direktor odobrava. (član 6).

Napomene o pitanjima koje treba razmotriti

- Korišćenje sopstvenih prihoda (u koju svrhu se mogu koristiti sredstva) regulisana je u skladu sa AU (MONT) 04/2014 o uslovima i kriterijumima za ekonomsku aktivnost SOO institucija.

Specifični regulacioni aspekti

Član 2. omogućava unapređenje stručnih škola u centre za kompetencije za profile koji ispunjavaju kriterijume postavljene od MONT-a.

Član 4. reguliše autonomiju škole, kao što su:

- Ekonomske aktivnosti (koje reguliše AU 04/2014)
- Predlozi za nove profile (prema AU 01/2014);
- Predlozi za treninge za specifične profesionalne module;
- Ponude za treninge i profesionalni razvoj osoblja;
- Sklapanje sporazuma sa preduzećima i institucijama za organizovanje profesionalne prakse (prema AU 02/2014).

Član 5 o funkcionisanju ISOO-a, između ostalog, predviđa da ISOO funkcioniše u skladu sa razvojnim planom, planom rada i sistemom samovrednovanja (stavovi 3, 4 i 5), što ukazuje na to da su sve ISOO(institucije stručnog obrazovanja i osposobljavanja) dužne da izvrše smavrednovadnje, da pripreme planove za unapređenje i razvojne planove.

Napomena o pitanjima koje treba razmotriti

- Član 3. pod kriterijumima za unapređenje podrazumeva „podatke za školski savet“, dok je zvanični naziv ovog mehanizma „Upravni savet“ (AU 34/2013).
- Kriterijumi za unapređenje, definisani u članu 3. nisu specifični samo za unapređenje, već su osnovni zahtevi za sve stručne škole. Trebaće da se definišu posebni zahtevi za napredovanje ali mora biti jasno rečeno da potpuno ispunjavanje kriterijuma postavljenih od MONT-a je preduslov za unapređenje. Organizovanje obuke za određene profesionalne module nije dovoljno regulisano (kada i kako se mogu organizovati ove obuke, npr. na osnovu priznavanja i transfer kredita koje su kandidati dobili preko PPU⁴⁴ priznavanje predhodnog učen)

Određeni stavovi se bespotrebno ponavljaju, što se vidi u paketu AU koja regulišu SOO, što treba izbegavati, a direktnim pozivanjem na odgovarajuće AU koje regulišu određeni aspekt.

43. Na raspolaganju <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=10130>

44. U slučaju da kandidati izraze interes da se uključe u institucije SOO-a

45. Priznavanje prethodnog učenja se definiše kao pristup svim ocenama i sertifikatima, uključujući kandidate koji pohađaju posebne programe učenja, kao i priznavanje postignuća kroz neformalno i informalno učenje (član 2. stav 1.)

46. Član 10. jedan od kriterijuma za akreditaciju uključuje pristup svima u proces vrednovanja i sertifikacije, uključujući i priznavanje dostignuća iz neformalnog i informalnog učenja (stav 1.7).

47. Potvrde uključuju odobreni naslov kvalifikacije, njegov nivo u NOK-u i druge informacije koje mogu biti tražene od NOK-a (član 15, stav 2).

AU (MONT) br. 14/2015 Implementacija i završna promocija za praktične module za učenike u radionicama, preduzećima i rezultati učenja

Specifični regulacioni aspekti

Završni ispit za praktične module organizuje se nakon završetka 11 i 12-tog razreda. Organizuje se samo za učenike zainteresovane za ulazak na tržište rada i za kandidate koji traže priznavanje prethodnog učenja (član 2.).

AU definiše uslove i kriterijume za organizovanje završnog ispita, obaveštavanje studenata / kandidata o tome kada će se ispit održati, imenovanje komisije za završni ispit i njene zadatke i obaveze, postupak prijave, uslove za organizovanje ispita, pravo na žalbu, postupak čuvanja i arhiviranja.

Kandidatima koji polože završni ispit izdaje se sertifikat / diploma sa naglaskom na sadržaj modula (član 13).

Napomena o pitanjima koje treba razmotriti

- AU ne nudi vremensko ograničenje za organizovanje završnog ispita (npr. po završetku školske godine).
  - Informisanje učenika (u formalnom obrazovanju) očekuje se početkom drugog semestra, dok se informisanje kandidata (obrazovanje odraslih) očekuje početkom prvog semestra (član 4). Školska godina, od 2017. se organizuje u tri semestra i to će morati da se odrazi u AU.
  - Što se tiče izrade praktičnih zadataka koje učenik/kandidat treba da izvrši (član 5), nije precizirano ko je odgovoran (predsednik stručnog aktiva, nastavnik/instruktor praktičnog modula ili Komisija). Uopšteno govoreći, odgovornost je na ISOO.
  - Komisija, kako je definisano u članu 6, treba da se sastoji od predsednika Profesionalnog aktiva, instruktora nastavnog/praktičnog modula i predstavnika odgovarajućeg poslovnog profila. Međutim, u obrascu dokumentacije završnog ispita, u mestu za potpis, potpisuju članovi Komisije I razredni starešina (umesto predsednika Profesionalnog aktiva).
  - Član 8. reguliše samo procedure prijavljivanja za učenike/kandidate iz neformalnog obrazovanja, a ne i za one iz informalnog obrazovanja. Možda je to tehnički propust, ali nije u skladu sa Zakonom o SOO i AU 35 / 2014.⁴⁶
  - Institucija koja izdaje sertifikat o uspešnom završetku završnog ispita nije određena (član 13); u praksi - izdaju ga škole. Dalje, u skladu sa Zakonom o nacionalnim kvalifikacijama, sertifikati i diplome izdate za sve kvalifikacije u okviru biće overeni pečatom NAK-a⁴⁷. Ovi detalji o izdavanju sertifikata moraće biti navedeni u AU.
  - •
- Model naveden u Aneksu za dokumentovanje završnog ispita pogodan je samo za učenike u formalnom obrazovanju, a eventualno i za one koji imaju neformalno obrazovanje, ali ne i za kandidate iz informalnog obrazovanja.

AU (MONT) BR. 17/2016 Uslovi i kriterijumi za licenciranje privatnih institucija za preduniverzitetsko stručno obrazovanje i osposobljavanje

Specifični regulacioni aspekti

Član 2. ovlašćuje MONT da licencira sve privatne institucije za pružanje preduniverzitetskog obrazovanja i profesionalnog osposobljavanja (stav 1) i propisuje da privatne institucije mogu započeti obuku i obrazovne aktivnosti tek nakon što ih MONT licencira ili ri-licencira (stav 2).

Uslovi i kriterijumi za licenciranje definisani su u članu 3. dok član 4. utvrđuje posebne (dodatne) uslove za stručne škole i druge privatne pružaoce usluga profesionalnog obrazovanja, uključujući validaciju relevantne kvalifikacije i akreditaciju institucije da bi se ta kvalifikacija usvojila od strane NOK-a. Ugovor o saradnji sa preduzećima za odgovarajuće stručno obrazovanje, spisak profesionalnih nastavnika ili trenera (kvalifikacije i iskustvo za odgovarajući nivo i oblast), kao i dokaz o posedovanju potrebne infrastrukture, opreme, alata i materijala - takođe su potrebni, posebno za ISOO.

Za organizovanje programa formalnog obrazovanja, prvo licenciranje se daje tokom trajanja obrazovnog ciklusa za odgovarajući nivo; za neformalne programe primenjuje se trajanje definisano u odluci o akreditaciji programa (član 5.).

Član 6. definiše postupak ponovnog licenciranja za koji se primenjuju isti kriterijumi kao i za licenciranje, plus izveštaj o samoovrednovanju treba da je pripremljen u skladu sa zahtevima utvrđenim u AU 32/2014. Ponovno licenciranje vrši se za dva obrazovna ciklusa odgovarajućeg nivoa (u slučaju formalnog obrazovanja), a za neformalne programe primenjuje se trajanje definisano u odluci o akreditaciji programa.

Odobrava se proširenje aktivnosti, pod istim uslovima kao i za licenciranje.

Nadzor nad javnim pružiocima, licenciranim na osnovu ovog AU, vrši se putem redovnih inspekcija od strane MONT-a (najmanje jednom godišnje) i tematskim i ad-hok inspekcijama.

Napomena o pitanjima koje treba razmotriti

- Specifični (dodatni) kriterijumi za pružaoce usluga stručnog obrazovanja pokriveni su opštim kriterijumima (član 3), tako da nema potrebe da se isti ponavljaju. Zahtev za sporazum o saradnji sa preduzećima, u slučaju da pružalac usluga nema radionice opremljene svom potrebnom opremom za realizaciju profesionalne prakse, može se regulisati prema st. 1.15 (na osnovu AU 02/2014).
- S obzirom da se od privatnih pružalaca SOO-a zahteva da prođu postupak akreditacije, uloga NAK-a moraće biti definisana i/ili postati direktna referenca odgovarajućeg AU.

Zakon br. 03 / L-060 o Nacionalnim kvalifikacijama⁴⁸

Zakon o nacionalnim kvalifikacijama reguliše razvoj i održavanje Nacionalnog okvira kvalifikacija i dodelu kvalifikacija, i ovlašćuje Nacionalnu agenciju za kvalifikacije da uspostavi i održava sveobuhvatan okvir kvalifikacija, kao i da unese nove kvalifikacije u Okvir kvalifikacija, osim kada se radi o kvalifikacijama koje su regulisane prema odredbama Zakona o visokom obrazovanju, i kvalifikacija koje su jasno regulisane i prema odredbama drugog zakonodavstva (Zakon br. 03 / L-060, član 3). Takođe, reguliše uspostavljanje Nacionalnog autoriteta za kvalifikacije i njegove funkcije (Poglavlja III i IV), kao i akreditaciju i odgovornosti institucija za verifikaciju (Poglavlje V).

Prema zakonu, profesionalne kvalifikacije se postavljaju (registruju) u NOK u skladu sa procedurama koje je razvio i upravlja NOK. One se sastoje od postupaka za validaciju i za usvajanje kvalifikacija koje postaju deo odgovarajućih nivoa Okvira kvalifikacija, kao i kriterijume i procese koje prate akreditaciju aplikantata.

Glavne definicije su date u Članu 2. (između ostalog) :

- Kvalifikacija“ se definiše kao službeno priznanje postignuća, koje priznaje završetak obrazovanja ili obuke ili zadovoljavajući učinak na testu ili ispitu;
- “Sistem kvalifikacija“ se odnosi na kompletan sistem u okviru kojeg se kvalifikacije dodeljuju i stratifikuju, što uključuje Nacionalni kvalifikacioni okvir i zakonske odredbe koje regulišu dodelu kvalifikacija;
- “Usvajanje“ se odnosi na postupak kojim Nacionalni autoritet za kvalifikacije, osnovan ovim Zakonom, priznaje kvalifikacije. Usvajanje se odnosi na određeni period i na kraju ovog perioda, kvalifikacija mora biti ponovo usvojena;
- „Akreditacija“ se odnosi na postupak kojim Nacionalni autoritet za kvalifikacije (NAK), uspostavljen ovim Zakonom, određuje institucije koje vrednuju kandidate i izdaju sertifikate i diplome (institucije za vrednovanje) i bilo koje drugo telo koje deluje u ime NAK-a. Akreditovane institucije bi trebale da budu objekt praćenja i revizije od strane NAK-a.
- „Osiguranje kvaliteta“ je u Zakonu definisano kao proces kroz koji se održava kvalitet i usaglašenost sa stan-

dardima kvalifikacije, vrednovanja i sertifikacije.

Ciljevi NOK, koji su određeni Zakonom, su da:

- Obezbediti osnovu za saradnju i uzajamno priznavanje između NOK-a i Evropskog okvira kvalifikacija;
- Obezbedi transparentnost, jasno stavljajući do znanja prirodu kvalifikacija i odnos između kvalifikacija, pružajući osnovu za upoređivanje postignuća u svim delovima sistema;
- Obezbedi da su kvalifikacije relevantne za zapošljavanje i učenje i da odgovaraju potrebama učenika, privrede i institucija obrazovanja i obuke;;
- Stimuliše razvoj celoživotnog učenja, uključujući kontinuirani razvoj veština za odrasle;
- Omogući povećani pristup ocenjivanju i sertifikaciji, podstičući fleksibilne i individualizovane procese učenja;
- Uspostavi sistem za akumulaciju i prenos kredita;
- Poveća kvalitet i relevantnost obrazovanja i obuke podsticanjem razvoja kvalifikacija, zasnovanim na međunarodno uporedivim standardima znanja, veština i sposobnosti uz rigorozno obezbeđivanje kvaliteta;
- Poboljša mogućnosti zapošljavanja i učenja za pojedince pružajući osnovu za prepoznavanje i potvrđivanje učenja i postignuća.
- Podrži kontinuitet i održivost reformi sistema obrazovanja i obuke zasnovane na potražnji.

Funkcije NAK u vezi sa NOK-om obuhvataju:

- Izradu NOK-a, definisanje nivoa Okvira i vrstu i nivoe sertifikata i diploma koje će biti uključene, s ciljem olakšavanja napretka i prenosa između različitih puteva učenja i obezbeđivanja usaglašenosti sa Evropskim okvirom;
- Uspostavljanje kriterijuma i procesa za odobravanje predloženih kvalifikacija za uključivanje u NOK;
- Usvanje kvalifikacija za uključivanje na određenim nivoima okvira i njihovo ponovno odobravanje po potrebi.

Obezbeđivanje kvaliteta vrednovanja koji vodi do dodele kvalifikacija, pokriveno je funkcijama NAK-a (član 15) i odgovornostima institucija za vrednovanje(član 17). U tom pogledu, NAK je

48. Na raspolaganju <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2606>

odgovoran (između ostalog) da:

- Akredituje, reguliše i nadgleda institucije za vrednovanje i tela koja obavljaju druge funkcije u ime NAK-a, kako bi se osiguralo ispunjavanje zahteva za svaku odobrenu kvalifikaciju;
- Primenuju eksterno osiguranje kvaliteta vrednovanje koje vode ka dodeli kvalifikacija u NOK;
- Periodično razmotre postojeće procese i uporede ih sa međunarodnim kvalifikacija.

Od institucija za vrednovanje se zahteva da primene interno osiguranje kvaliteta, što ih dovodi na listu usvojenih kvalifikacija, kako bi se obezbedila doslednost u primeni standarda. Odgovornost KAK-a za akreditaciju institucija regulisano je članom 16. stav 2. Zakona : „zahtevi koje ove institucije moraju da ispune, definisani su u propisima koje KAK donosi u skladu sa ovim Zakonom“. Dalje, Član 18. određuje:

- KAA- Kosovska Agencija za Akreditaciju će nadgledati institucije za vrednovanje i institucije za sertifikaciju koje je KAA akreditovalo za obavljanje funkcija u nacionalnom sistemu kvalifikacija, kako bi se osiguralo poštovanje zahteva utvrđenih u propisima iz stava 2. člana 16;
- U slučajevima kada se utvrdi nepoštovanje određenih zahteva, institucija za vrednovanje ili druge akreditovane institucije dužne su da unesu promene. U takvim slučajevima, KAA će izdati pisanu izjavu u kojoj će objasniti osnove za utvrđivanje nekompatibilnosti, opisujući radnje koje treba preduzeti centar za procenu, ili drugo relevantno akreditovano telo, određujući datum kada će se preduzeti mere.

AU br. 32-2014, UA br. 35/2014 i AU br. 31/2014, koje je usvojio MONT, regulišu osiguranje kvaliteta u stručnom obrazovanju, u skladu sa Zakonom o nacionalnim kvalifikacijama, pokrivajući interne i eksterne procese, kao i priznavanje prethodnog učenja. Pregled obrađenih ključnih aspekata i utvrđenih praznina dat je u donjoj tabeli.

Tabela 2: Administrativna uputstva MONT-a koje regulišu osiguranje kvaliteta u Stručnom obrazovanju i osposobljavanju u skladu sa Zakonom o Nacionalnim kvalifikacijama

AU (MONT) br. 32-2014 o kriterijumima za osiguranje kvaliteta u institucijama stručno osposobljavanje – interni procesi⁴⁹

Specifični aspekti koji su razmotreni⁵⁰

- Principi koji podržavaju proces osiguranja kvaliteta u ISOO-u
- Odgovornost ISOO
- Obaveze Kancelarije za OK(osiguranje kvaliteta)
- Specifični zadaci za Koordinatore za OK
- Kriterijumi za izbor Koordinatora za OK
- Interni procesi OK

Napomene o pitanjima koje treba razmotriti

- Princip kolegijalnosti može se preformulisati kao „inkluzivnost“ i/ili „učešće“ u procesu samovrednovanja;
- Obim posla koordinatora za obezbjeđenje kvaliteta nije jasno definisan. Član 5. (stav 4.) predviđa da Kancelarija za osiguranje kvaliteta mora imati najmanje jednog koordinatora za osiguranje kvaliteta, međutim stručne škole to ne razumeju na odgovarajući način⁵¹. Može se posebno naznačiti da Kancelarija za osiguranje kvaliteta mora imati najmanje jednog stalnog koordinatora za osiguranje kvaliteta sa punim radnim vremenom.
- Razlika između Kancelarije za osiguranje kvaliteta i koordinatora za osiguranje kvaliteta nije jasna; za svakog su opisani različiti zadaci. Zadaci koordinatora xs OK su opšti (npr. Donošenje odluka u sprovođenju nacionalnih politika za OK, strategije planiranja i politike) i prevazilaze nadležnosti ove pozicije (npr. Dodela resursa i osoblja, postupci odobravanja). Odbor za OK je predstavljen kao telo koje podržava koordinatora za OK (član 6. stav 7.), ali članstvo i dužnosti Odbora za OK nisu definisani.
- Član 6. stav 3. obavezuje ISOO-e da jednom godišnje predaju kopiju SV-a Inspektoratu za obrazovanje, koji nije u funkciji od 2017⁵². ISOO se, takođe, obavezuje da svake godine podnose kopiju SV, NAK-u, iako je NAK zakonski obavezan da sprovodi eksternu evaluaciju samo za institucije koje se prijavljuju za akreditaciju ili da prati rad akreditovanih institucija .

49. Pristupiti <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=10263>

50. Reference su date za pitanja koje su implicitno ili eksplicitno povezana sa osiguranjem kvaliteta u ISOO

51. Imenovanje koordinatora za osiguranje kvaliteta stručnim školama bila bi najbolje rešenje, ali, u većini slučajeva taj zadatak obavlja nastavnik kao dodatni posao

52. Više detalja o tome u analizi Zakona o inspektoratu za obrazovanje

AU (MONT) br. 35/2014 o kriterijumima za validaciju i odobrenje nacionalnih kvalifikacija i akreditacija institucija koje omogućavaju ove kvalifikacije⁵³

Specifični aspekti koji su razmotreni

U skladu sa principima vrednovanja kvalifikacija (član 5):

- Kvalifikacije ili moduli u bilo kojoj oblasti obrazovanja i obuke moraju biti potvrđeni (od strane NAK) da bi postali deo okvira;
- Svaka institucija koja želi da razvije kvalifikaciju ili modul i uključi je u NOK mora tražiti validaciju kvalifikacije ili modula od NOK-a;
- Validacija dovodi do prihvatanja ili odbijanja kvalifikacija. Odobrenje će se dati na određeni period, nakon čega se može poslati na ponovno razmatranje;
- Proces validacije treba da bude transparentan i zasnovan na kriterijumima, koji treba da uključuju standarde koji omogućavaju nacionalno i međunarodno poređenje.

Član 6. utvrđuje kriterijume za validaciju, uključujući opšte kriterijume (stav 1.) i dodatne kriterijume za kvalifikacije koje kombinuju opšte i stručno obrazovanje (stav 2.), za kvalifikacije zasnovane na nacionalnim profesionalnim standardima -NPS (stav 3.) i za kvalifikacije koje nisu zasnovane NPS (nacionalnom profesionalnom standardu).

Administrativno Uputstvo sa stavkama za akreditaciju, između ostalog, određuje sledeće:

- Akreditacija će se izvršiti za određene kvalifikacije;
- Svaka institucija koja želi da se akredituje za pružanje kvalifikacija prema NOK-u, mora da se prijavi za akreditaciju u NOK;
- Proces akreditacije treba da bude objektivn, trans-

parentan i da vodi kompetetno osoblje.

- Institucije, podnosioci zahteva, moraju da dokažu da su ispunili kriterijume utvrđene od NAK-a, kroz postupak samovrednovanja i drugim relevantnim dokumentima⁵⁴;
- Kvalifikacije izdate od strane neakreditovanih institucija, ne mogu se priznati od strane NAK-a.

Detalji o tarifama i taksama koje mora da pokrije institucija koja podnosi zahtev za validaciju, dati su u članu 18. (validacija - stav 1 i 2) i (akreditacija - stav 3, 4 i 5).

Ostala pitanja koja obuhvata ovo AU su:

- Procedura za akreditaciju;
- Procedura za izbor, sastav i za određivanje zadataka za ekspertske tim;
- Priprema odluke za validaciju kvalifikacije ili za akreditaciju institucije;
- Vreme trajanja za donošenje odluke o akreditaciji jende institucije;
- Anuliranje/povlačenje zahteva z avalidaciju ili za akreditaciju.

53. Potražite na <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=10433>

54. Kriterijumi koje moraju da ispune institucije koje se prijavljuju za akreditaciju (član 10) uključuju:

- Odgovarajuća institucionalna struktura koja funkcioniše na solidnoj finansijskoj osnovi (npr. Strateško planiranje razvoja za tri godine, godišnji izveštaj o prometu ili dokazi o finansijskom pokrću
- Efikasan pristup proceni kvaliteta i proceni menadžmenta;
- Dokumentacija i baza podataka za efikasnu podršku osiguranju kvaliteta i verifikaciju postignuća kandidata;
- Efikasan pristup sertifikaciji i upravljanju kvalitetom sertifikata;
- Odgovarajuće politike i postupci za razvoj osoblja za procenu, internu verifikaciju i zahteve za sertifikaciju;
- Odgovarajuće politike i procedure za ocenjivanje kandidata sa posebnim potrebama;
- Pristup svima za ocenjivanje i sertifikaciju, uključujući priznavanje dostignuća iz neformalnog i informalnog učenja;
- Sistemi za priznavanje i prenos kredita;
- Kapacitet za ispunjavanje zahteva za određene kvalifikacije (prostor i oprema za pružanje i ocenjivanje kvalifikacija)
- Kvalifikacije osoblja za pružanje, procenu i sertifikaciju kvalifikacija / modula.

Napomena o pitanjima koje treba razmotriti

- Prema ovom AU, ISOO imaju pravo, ali nisu dužni da prolaze kroz postupke validacije i akreditacije, osim ako nisu zainteresovani za uključivanje kvalifikacija koje nude u NOK⁵⁵. Međutim, s obzirom na to da pravo na organizovanje stručnog obrazovanja (treba) proizilazi iz akreditacije, stručne škole su dužne da budu akreditovane (prema Zakonu o stručnom obrazovanju). Uzimajući u obzir činjenicu da je funkcionisanje stručnih škola od suštinskog značaja za društvo i činjenicu da postupak akreditacije podrazumeva značajne troškove za sistem, trebalo bi razmotriti drugačiji pristup akreditaciji javnih stručnih škola i priznavanju njihovog prava na organizovanje stručnog obrazovanja.
- Član 6, dodatni pod-kriterijumi za validaciju kvalifikacija koji se ne zasnivaju na PS-profesionalni standard (prilagođene kvalifikacije): prvi kriterijum odnosi se na pružanje dokaza da se predložena kvalifikacija zasniva na međunarodnim standardima struke (stav 4.1), dok drugi (stav 4.2) navodi da su potrebni čvrsti dokazi da se predložena kvalifikacija zasniva na stvarnim potrebama tržišta rada. Budući da je ova kategorija kvalifikacija prilagođena (stvorena na osnovu specifičnih potreba organizacije, agencije ili preduzeća koja razvijaju kvalifikaciju), nema potrebe za dokazima da se predložena kvalifikacija zasniva na međunarodnim standardima, pa bi kriterijum pod 4.2 trebao biti dovoljan.
- Postupak vrednovanja definisan je članom 7, dok je postupak akreditacije regulisan članom 11. Međutim, kriterijumi za izbor stručnih timova pokrivaju oba procesa. S obzirom na to da se kompetencije potrebne za dva procesa razlikuju, kriterijumi za izbor trebaju biti odvojeni za stručne timove. Isto se odnosi na opis zadataka i odgovornosti stručnih timova (npr. Terenske posete, koje nisu neophodne za postupak validacije), stoga, zadaci i odgovornosti stručnih timova trebaju biti specifični za svaki proces.

55. Član 5, stav 1, tačka.2: „Svaka institucija koja želi da razvije kvalifikaciju ili modul i uključi je u NOK, mora da zatraži potvrdu o kvalifikaciji ili modulu od NOK-a“, Član 8. stav 1.2. „Svaka institucija koja želi da bude akreditovana za pružanje kvalifikacija prema NOK-u mora da se prijavi za akreditaciju u NAK-u“; Član 9. stav 1. „svi pružaoci SOO za nivo 1-5 prema NOK-u imaju pravo da se prijave za akreditaciju.

Specifični aspekti koji su razmotreni

Ovo AU utvrđuje opšte principe, odgovornosti i postupke za priznavanje prethodnog učenja (PPU), uključujući formalno, neformalno i informalno učenje u okviru NOK-a.

Priznavanje prethodnog učenja (PPU) odnosi se na priznavanje formalnog, neformalnog i informalnog učenja, pri radu ili kroz druge aktivnosti, koje se priznaje kroz identifikacije, vrednovanja i formalnog priznavanje stečenih veština (član 4).

Opšte odredbe, između ostalog, predviđaju sledeća:

- Načela koja podržavaju PPU definisana su od strane NAK/KAA (nacionalni, autoritet, za, kvalifikacije/kosovska agencija za akreditaciju). Usklađenost sa ovim principima moraju da dokažu svi pružaoci koji su akreditovani od strane NKA ili KAA (stav 3);
- Institucija za vrednovanje koju treba da akredituje AKK / KAA mora da dokaže da ispunjava kriterijume koje je postavila AKK/KAA u vezi sa pristupom verifikaciji i sertifikaciji, uključujući priznavanje učenja kroz neformalno i informalno obrazovanje (stav 4)..
- Procedure i kriterijumi ovog AU su osnova za akreditaciju institucija za procenu PPU-a; NAK / KAA će ih koristiti da utvrde da li predloženi aranžmani ispunjavaju zahteve za akreditaciju.
- Samo institucije akreditovane od NKA / KAA, koje nude kvalifikacije, programe ili module izdaju sertifikate za PPU (stav 7);
- Akreditovane institucije moraju dokazati da su njihove institucionalne politike i prakse u skladu sa odredbama ovog AU (stav 8).

Napomene o pitanjima koje treba razmotriti

- Oblast PPU-a, koristi, ciljne grupe, principi, uloga zainteresovanih strana, zadaci i odgovornosti su dobro pokriveni; naglašava se upotreba ishoda učenja kao referentne tačke za PPU od strane JPP.
- Odstupanja se mogu primetiti u opštim odredbama AU. Iako paragrafi 3, 4, 7 i 8 jasno ukazuju na to da usklađenost sa ovom AU moraju da pokažu svi akreditovani pružaoci usluga, stav 5, u drugom delu, predviđa da posebna akreditacija od strane KAA/NAK je potrebna za PPU.
- Član 12. (stav 4.) takođe predviđa da su metode vrednovanja za prethodno učenje iste kao one koje se koriste za vrednovanje formalnog učenja, što dovodi do pretpostavke da su pružaoci usluga koje su akreditovani ili od NKA ili od KAA takođe akreditovani za PPU za relevantne kvalifikacije.
- Dokument „Politike i procedure za priznavanje prethodnog učenja (PPU)“, koji je izdao NAK 2017. godine, izričito se navodi da pružilac ne može da obezbedi PPU za kandidata, osim ako nije posebno akreditovan za to od strane NAK-a. (strana 3).
- Treba rešiti ovu dvosmislenost u opštim odredbama AU, a dokument o procedurama PPU treba preispitati u skladu s tim. Kako se od institucija akreditovanih od NAK-a zahteva da potvrde da ispunjavaju kriterijume utvrđene NAK-om / KAA u pogledu priznavanja postignuća kroz neformalno i informalno obrazovanje, možda neće biti potrebno da budu posebno akreditovani za PPU.

AU (MONT) br. 09/2019 o kriterijumima i procedurama za akreditaciju institucija koje primenjuju priznavanje prethodnog učenja na Kosovu

Specifični aspekti koji su razmotreni

Definiše kriterijume i procedure za akreditaciju institucija koje primenjuju PPU od strane NAK-a.

Definiše principe procesa akreditacije, kvalifikacije koje se mogu vrednovati preko PPU-a, institucije koje se mogu prijaviti za akreditaciju, kao i kriterijume i postupke za akreditaciju.

Napomene o pitanjima koje treba razmotriti

Član 7. (Institucije koje mogu da aplikuju za akreditaciju) određuje da sve institucije koje nude, validuju i sertifikuju profesionalne kvalifikacije za nivoe od 1-5, NOK-a, mogu da apliciraju za PPU. Pored toga, stav 3. (podstav 3.2) priznaje pravo institucijama koje nisu akreditovane od strane NAK-a, da apliciraju za akreditaciju za PPU. AU br. 31/2014 o priznavanju prethodnog učenja, prema opštim odredbama, određuje da samo akreditovane institucije od strane NAK-a ili KAA koje izdaju sertifikate za kvalifikacije, programe ili module mogu da izdaju sertifikate i za PPU (stav 7).

Zakon br. 03/L-068 o obrazovanju u opštinama Republike Kosova⁵⁶

Zakon o obrazovanju u opštinama Republike Kosovo, uređuje organizaciju javnih obrazovnih institucija i pružanje javnog obrazovanja na nivou predškolskog, osnovnog, nižeg srednjeg, višeg srednjeg obrazovanja u opštinama Republike Kosovo. Da bi se regulisala decentralizacija kompetencija u obrazovanju, zakon propisuje niz odgovornosti, uključujući zapošljavanje u školama, upravljanje školskom performansom, praćenje kvaliteta u obrazovanju i upravljanje školskom infrastrukturnom delatnošću. Član 5. Nadležnosti opština na nivoima 0, 1, 2 i 3 definišu nadzor i inspekciju obrazovnog procesa u skladu sa uputstvima utvrđenim od strane MONT-a (stav h). Što se tiče postupaka za izdavanje dozvola, član 11. obavezuje opštine da izdaju dozvole javnim obrazovnim institucijama pre početka rada (stav 11.1). Za izdavanje dozvola privatnim obrazovnim institucijama, opštine će tražiti dokaz o registraciji preduzeća i licenciranje kao obrazovna institucija od strane MONT-a, pre izdavanja poslovne dozvole bilo kojoj privatnoj obrazovnoj instituciji na njihovoj teritoriji (stav 11.2).

Međutim, kapaciteti opština su i dalje ograničeni tako da one još nisu u stanju da preuzmu prenesene nadležnosti. Štaviše, svaki korak u pravcu decentralizacije odgovornosti, takođe zahteva odgovarajuće povećanje upravljanja kvalitetom i odgovornosti, a to još uvek nije postignuto⁵⁷.

56. Potražiti na <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2543>

57. Više detalja o trenutnoj performansi i izazovima ODO-a u vezi sa osiguranjem kvaliteta možete naći u Tabeli 4: Mehanizmi za primenu eksternih procesa za osiguranje kvaliteta u sistemu za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje.

Zakon br. 06/L-046 o inspektoratu za obrazovanje u Republici Kosovo⁵⁸

Zakon o inspektoratu za obrazovanje reguliše nadzor nad sprovođenjem zakona koji je na snazi, u svim institucijama koje pružaju usluge obrazovanja i obuke. Glavne funkcije prosvetne inspekcije utvrđene su u članu 5, uključujući:

- evaluacionu funkciju - ocenjuje kvalitet usluge obrazovnih institucija;
- kontrolnu funkciju - kontroliše usklađenost aktivnosti obrazovnih institucija sa važećim zakonskim i podzakonskim aktima;
- savetodavnu funkciju - savetuje rukovodioce i zaposlene u obrazovnim institucijama;
- funkciju informisanja / izveštavanja - obaveštava ministra, ODO i obrazovne institucije o nalazima inspekcije i objavljuje ih na godišnjem nivou;
- funkciju podrške za promociju uspešnih praksi obrazovnih institucija i razvoj obrazovnih politika.

Stav 2. predviđa da će zadaci za obavljanje ovih funkcija biti definisani podzakonskim aktom, ali AU o obezbeđenju kvaliteta u institucijama preduniverzitetskog obrazovanja jasno pokazuje da se oni ne primenjuju na institucije za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje, što je u suprotnosti sa postojećim Zakonom (videti sledeću tabelu).

U vezi sa vrstama inspekcije (kontrole) u obrazovanju, Zakon predviđa sledeće inspekcije (kontrole):

- Opšta inspekcija, je planirana inspekcija koja uključuje sve aspekte kvaliteta obrazovnih institucija putem (a) administrativne inspekcije i (b) pedagoške inspekcije⁵⁹;
- Tematska inspekcija, je nenajavljena inspekcija, koja se vrši na zahtev MONT-a, ODO-a, upravnih i nadzornih tela obrazovnih institucija, nastavnika, roditelja i učenika;
- Hitna inspekcija - se preduzima u slučajevima neočekivanih situacija koje ugrožavaju pravilno funkcionisanje obrazovnih institucija;
- Ponovljena kontrola, inspekcija, se vrši radi praćenja sprovođenja preporuka koje su date tokom prethodnih kontrola;
- Inspekcija kvaliteta rada i vrednovanje učinka nastavnika u procesu licenciranja, što uključuje individualnu ocenu nas-

tavnika za nivo ispunjenosti standarda učinka za ponovno licenciranje ili napredovanje u karijeri;

- Inspekcija kvaliteta rada i vrednovanje performanse direktora i zamenika direktora, koja se vrši na osnovu standarda profesionalne prakse za direktore škola, i koja utiče na obnavljanje / produženje ugovora o radu.

Analiza AU u skladu sa Zakonom o Inspektoratu u obrazovanju je data u sledećoj tabeli.

58. Potražiti na <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=17744>

59. Član 11., Dužnosti pedagoškog inspektora, propisuje da je pedagoški inspektor odgovoran za kontrolu kvaliteta i eksternu evaluaciju obrazovnih institucija na nivou 0-4 prema ISCED (stav 1). Uloga pedagoškog inspektora u vezi sa osiguranjem kvaliteta je da obezbedi da obrazovne institucije na Kosovu rade u skladu sa standardima kvaliteta utvrđenim od MONT-a (stav 3). Osnova za eksternu evaluaciju su područja i pokazatelji kvaliteta definisani u Okviru za osiguranje kvaliteta, koji je odobrio MONT, kao i školski razvojni planovi koje su odobrili Školski upravni odbori.

AU (MONT) br. 04/2017 o vrednovanju performanse obrazovnih institucija u preduniverzitetskom obrazovanju ⁶⁰

Specifični aspekti koji su razmotreni⁶¹

- Sistem evaluacije performanse obrazovnih institucija, principi, nivoi i stepeni evaluacije, područja kvaliteta, odabir područja kvaliteta za vrednovanje (interno i / ili eksterno), uloga glavnih aktera u procesu i procedure vrednovanja (Interna i eksterna).
- Član 3. (stav 2) definiše razvojni pristup sistema za osiguranje kvaliteta u preduniverzitetskom obrazovanju.
- Član 21. predviđa da se vrednovanje institucija profesionalnog obrazovanja i osposobljavanja sprovodi u skladu sa zakonskim odredbama koje se odnose na osiguranje kvaliteta⁶².

Napomene o pitanjima koje treba razmotriti

Oba AU eksplicitno navode da se ne primenjuju na ISOO (AU 04/2017, član 21 i AU 24/2016, član 14). Međutim, oba AU treba da služe obezbeđenju kvaliteta u opštem sistemu pred-univerzitetskog obrazovanja (uključujući stručne škole). Na ovaj način:

- uloga inspektorata za eksterno vrednovanje stručnih škola bila bi regulisana (kako je definisano Zakonom o prosvetnoj inspekciji)⁶³.
- uloga ODO-a u odnosu na osiguranje kvaliteta takođe bi obuhvatila stručne škole⁶⁴.
- omogućuje se dodatni razvoj za pristup sistemu za osiguranje kvaliteta za preduniverzitetsko obrazovanje, što olakšava primenu procedura kontrole od strane NAK-a, uz puni fokus na odgovornost i dosledno sprovođenju procedura u vezi sa (odnosno na kontrolu kvaliteta sistema) akreditacijom, validacijom, verifikacijom vrednovanjem i sa usvajanjem i odobrenjem kvalifikacija, što podstiče i veće angažovanje MONT-a, ISOOiOO, ODO-a i dr. na poboljšanju kvaliteta.

AU (MONT) br. 24/2016 o obezbeđenju kvaliteta u preduniverzitetskom obrazovanju⁶⁵

Specifični aspekti koji su razmotreni

Mehanizmi i postupci za osiguranje kvaliteta, odgovorno osoblje i njihovi zadaci, postupak izbora koordinatora za osiguranje kvaliteta na školskom nivou i podela obaveza, procedure planiranja i izveštavanja u vezi sa aktivnostima za osiguranje kvaliteta;

Član 5. predviđa da ciklus razvoja škole uključuje dve

glavne teme/oblasti kvaliteta. Za dalje detalje o izboru oblasti, upućuje na Okvir za osiguranje kvaliteta za preduniverzitetske obrazovne institucije i na AU MONT-a o Razvojnom planu škole i o razvojnom opštinskom planu⁶⁶.

Član 14. predviđa da se obezbeđivanje kvaliteta u institucijama profesionalnog obrazovanja i osposobljavanja reguliše odgovarajućim zakonskim odredbama.

60. Dostupno je na <https://masht.rks-gov.net/uploads/2017/08/4-2017-ua-vleresimin-e-performances-se-institucioneve-arsimore-ne-arsimin-parauniversitar-rotated.pdf>

61. Reference su date za pitanja koje na direktan ili indirektan način odnose na osiguranje kvaliteta u institucijama za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje

62. AU (MONT) br. 32-2014, i AU (MONT) br. 35/2014

63. Više detalja u sledećim odeljcima

64. Kada odgovornost u vezi sa administracijom i upravljanje profesionalnih školam pređe iz ODO-a u institucije za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje, time će i odgovornost za obezbeđenje kvaliteta slediti taj put

65. Dostupno je na: <https://masht.rks-gov.net/uploads/2016/12/rotatedpdf180.pdf>

66. Adimnistrativno upustvo (MONT) br. 23/2016 o Razvojnom školskom planu i razvojnom planu obrazovanja na nivou opština je dostupno na <https://masht.rks-gov.net>

Zakon br. 05/L-018 o državnom maturalnom ispitu⁶⁷

Ovim Zakonom uređuju se funkcija, sadržaj, uslovi, kriterijumi i način organizovanja državne mature. Ispit državne mature je postupak prikupljanja, obrade, analiziranja, ocenjivanja i tumačenja podataka radi utvrđivanja nivoa znanja i ovladavanja kompetencijama definisanim u nastavnom programu (član 4). Standardizovani testovi bi trebali da budu sastavljeni na osnovu nastavnog plana i programa koji je odobrio MONT, ali ne postoji direktna referenca na NOK. Sastoji se od obaveznih predmeta (maternji jezik, matematika i engleski jezik) i izbornih predmeta koje je predložila Divizija za vrednovanje, standarde i praćenje (DVSP), a odobrila Državna maturalna komisija (DMK) (član 17).

Učenici bez državne mature nisu kvalifikovani za visoko obrazovanje, stoga kandidati zainteresovani za nastavak studija polažu maturu, gde je prag prolaznosti 40%. Učenici koji postignu više od 40% nagrađeni su maturalnim sertifikatom, omogućavajući im da konkurišu za visoko obrazovanje.

Visokoškolske ustanove dužne su da prihvate rezultate koje su kandidati postigli tokom višeg srednjeg obrazovanja i rezultate državne mature. Prijem studenata u visoko obrazovanje zasnovan je na postignutim rezultatima (uspehu) po formuli:

- Trideset posto (30%) tokom višeg-srednjeg obrazovanja;
- Trideset posto (30%) na državnom maturalnom ispitu;
- Četrdest posto (40%) na prijemnim ispitima.

Subjekti maturalnog ispita su:

- svi učenici koji su sa uspehom završili gimnaziju, i
- učenici koji su uspešno završili završni ispit u profesionalnom obrazovanju i koji žele da nastave visoko obrazovanje.

Kandidati koji su završili više-srednje obrazovanje u drugoj zemlji, takođe imaju pravo da polažu maturu pod uslovom da imaju važeću potvrdu o poslednjem razredu višeg srednjeg obrazovanja koji je verifikovan na Kosovu (član 6).

Uslovi i kriterijumi državne mature za kandidate za obrazovanje odraslih regulisani su *AU br. 07/2016 o Uslovima i kriterijumima za vrednovanje kandidata za obrazovanje odraslih. Prema ovom AU, kandidat za obrazovanje odraslih je lice čija je starost iznad zakonom utvrđene starosti za preduniverzitetsko obrazovanje da bi pohađala obrazovni nivo (član 2). Ovi kandidati podležu maturi istovremeno i pod istim uslovima kao i ostali kandidati (član 4). Isto važi i za kandidate za obrazovanje odraslih koji su srednje obrazovanje završili u inostranstvu.*

Ostala AU koja proizilaze iz ovog zakona regulišu dužnosti i odgovornosti administratora i supervizora tokom procesa polaganja maturalnog ispita (AU br. 05/2016), dužnosti i odgovornosti Komisije u centrima za testiranje (AU br. 04-2016) i uslove i kriterijume vrednovanja kandidata sa posebnim potrebama (AU br. 06/2016).

Zakon br. 04/L-143 o Obrazovanju i osposobljavanju odraslih u Republici Kosovo⁶⁸

Zakon o obrazovanju i osposobljavanju odraslih reguliše celinu procesa obrazovanja i osposobljavanja odraslih, kao sastavni deo obrazovnog sistema na Kosovu. Prema ovom zakonu, institucije za obrazovanje i osposobljavanju odraslih (ISO0iOO) su subjekt praćenja i kontrole NOK-a (član 2. stav 1.3). U vezi sa

osiguranjem kvaliteta:

- Član 5 navodi da institucije profesionalnog obrazovanja i osposobljavanja za odrasle akredituju i licenciraju u skladu sa važećim zakonima;
- Član 8. zahteva od institucije koje organizuju obrazovanje i

67. Dostupan je na <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=11341>

68. Dostupan je na <https://masht.rks-gov.net/uploads/2015/06/ligji-per-arsimin-dhe-afesimin-per-te-rritur-ne-republiken-e-kosoves-2013-eng.pdf>

osposobljavanje odraslih da to moraju da čine u skladu sa godišnjim planom rada i razvojnim planom, što podrazumeva- u skladu sa važećim Zakonom.

- Član 9. ovlašćuje NAK da akredituje programe i module formalnog obrazovanja i obuke, dok je MONT ovlašćen da odobrava programe i module koji su akreditovani od strane

NAK-a. Ali, takva specifikacija nije urađena za neformalno obrazovanje i osposobljavanje.

- Član 10. predviđa da se programi obrazovanja i obuke odraslih moraju podnositi NAK-u radi validacije i akreditacije, u skladu sa kriterijumima, standardima i procedurama važećeg zakonodavstva.

Tabela 4: Administrativno upustvo MONT-a za obrazovanje i osposobljavanje odraslih

AU (MONT) br. 12/2014 Starosna (vremenska) ograničenja pri upisu u obrazovanje i osposobljavanje odraslih

Specifični aspekti koji su razmotreni⁶⁹

AU predviđa da osobe koje su izgubile status redovnog učenika i nisu na vreme ostvarile svoje pravo na obrazovanje imaju pravo da pohađaju obrazovanje odraslih (član 2).

Takođe, ovo pravo priznaje učenicima koji su izgubili samo jednu školsku godinu zbog bolesti, boravka u zatvoru, prihvatilištima, ako su žrtve nasilja / trgovine ljudima ili nisu mogli da pohađaju redovno obrazovanje zbog invalidnosti (član 3).

Napomene o pitanjima koje treba razmotriti

- Naslov sugeriše da AU reguliše upis u sve oblike obrazovanja i obuke odraslih, dok se njen sadržaj fokusira samo na ubrzano/formalno kompenzaciono obrazovanje.
- Procedure koje se primenjuju za jedinice PPU nisu definisane niti upućuju na određeno AU.

AU (MONT) br. 13/2014 Godišnji plan rada i razvojni plan institucija koje organizuju formalno obrazovanje za odrasle

Specifični aspekti koji su razmotreni

AU uređuje proces obrazovanja i obuke odraslih u stručnim školama, uključujući: godišnji plan rada za organizovanje programa obrazovanja i osposobljavanja odraslih, postupak registracije, raspisivanje konkursa i sadržaj radnog kalendara za pružanje usluga programa.

Napomene o pitanjima koje treba razmotriti

- Odredbe su ograničene na ubrzano/ kompenzaciono obrazovanje za programe stručnog obrazovanja koje nude odgovarajuće škole. Pružanje drugih modaliteta npr. kratkoročni programi / kursevi zasnovani na modulima (kako su definisani u AU 07/2014 i AU 15/2015) takođe treba da budu regulisani.

69. Reference su date za pitanja koje se na direktan ili indirektan način odnose na osiguranje kvaliteta u institucijama za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje

Specifični aspekti koji su razmotreni

AU reguliše procedure za evidentiranje i objavljivanje podataka obrazovnih institucija o obrazovanju i osposobljavanju odraslih.

Pored podataka o školi, nastavnom i administrativnom osoblju škole, kao i podacima o polaznicima, AU takođe određuje podatke o ponuđenim profilima, kvalifikacijama i prekvalifikacijama (uključujući PPU). Ovi podaci treba da budu u skladu sa trajanjem validacije relevantnih kvalifikacija (jer kvalifikacije treba da budu potvrđene).

Traže se, takođe, i specifični podaci o stepenu prolaznosti i stepenu zaposlenosti.

Napomene o pitanjima koje treba razmotriti

- AU, takođe, predviđa da su institucije koje nude kratkoročne kurseve (osim formalnog obrazovanja i obuke) dužne su da sprovedu akreditovane programe. Međutim, pružanje takvih kurseva od strane stručnih škola nije regulisano drugim odgovarajućim AU.

Zakon br. 04/I-205 o Agenciji za zapošljavanje u Republici Kosovo⁷⁰

Zakon o Agenciji za zapošljavanje Republike Kosovo definiše AZRK kao nezavisno telo MRSZ-a, odgovorno za sprovođenje politika MRSZ-a za zapošljavanje, stručno osposobljavanje i prekvalifikaciju, uključujući „razvoj kurikuluma za obuku i nastavni materijal i sprovođenje postupaka validacije, koju je uspostavio NOK“. Između ostalog, Zakon definiše strukturu AZRK (član 5), ulogu i odgovornosti AZRK (član 6), ulogu i odgovornosti zavoda za zapošljavanje i centara za stručno osposobljavanje (članovi 7 i 8). Nadgledanje privatnih pružalaca usluga zapošljavanja je takođe odgovornost AZRK-a (član 15. stav 2).

Što se tiče osiguranja kvaliteta, Zakon definiše odgovornost AZRK-a za saradnju sa NOK-om radi poboljšanja kvaliteta i značaj stručnog osposobljavanja za tržište rada (član 16, stav 5).

U skladu sa ovim zakonom, **Vladina uredba (VU) br. 13/2015 o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mesta u Zavodu za zapošljavanje**⁷¹ definiše njegovu organizacionu

strukturu i podelu zadataka u okviru organizacione strukture. Divizija za osiguranje i sertifikaciju kvaliteta deluje u okviru Departamenta za profesionalno osposobljavanje sa sledećim zadacima i odgovornostima:

- Pripreme za ponovnu akreditaciju centara za profesionalno osposobljavanje, kao i akreditaciju novih kurseva koje nude centri za profesionalno osposobljavanje;
- Razvoj standarda za evaluaciju novih obuka, kao i za sertifikaciju lica koja traže posao i nezaposlenih;
- Upravljanje procesom izrade i pregleda kurikuluma i paketa za učenje, koji su osmislili Centri za profesionalno osposobljavanje;
- Podržati obuku i sertifikaciju trenera za pružanje usluga profesionalnog osposobljavanja;
- Stručna pomoć centrima za profesionalno osposobljavanje u pogledu poboljšanja kvaliteta prema standardima i kriterijumima NOK-a;
- Profesionalna podrška centrima za profesionalno ospos-

70. Dostupan je na <https://apr.k.rks-gov.net/en-US/Content/Documents?doctype=3>

71. Dostupan je na <https://apr.k.rks-gov.net/en-US/Content/Documents?page=24>

- obljavanje u poboljšanju uslova za obuku, kao i snabdevanje radionica najnovijim alatima i opremom;
- Održavanje i ažuriranje standarda evaluacije postojećih obuka i sertifikacija obuka;
  - Praćenje i vrednovanje nivoa osiguranja kvaliteta za pružanje i vrednovanje usluga profesionalnog osposobljavanja koje pružaju centri za profesionalno osposobljavanje kao i oni koji saraduju sa Agencijom;
  - Saradnja sa DRZ(department za rad i zapošljavanje) / MRSZ, NAK, MONT i drugim akterima SOO-a po pitanjima koja se odnose na poboljšanje kvaliteta pružanja

SOO usluga;

- Predlog mera za poboljšanje kvaliteta treninga i usluga koje su objekt sertifikovanja;
- Uska saradnja sa Divizijom za profesionalno osposobljavanje u MRSZ radi realizacije planova profesionalnog osposobljavanja.

Redovno razmatranje programa obuke zasnovan na analizi potreba tržišta rada, kao i analiza troškova i koristi za obezbeđivanje usluga od strane privatnih pružalaca stručnog obrazovanja, nisu adekvatno obrađeni u okviru dužnosti i odgovornosti Divizije za osiguranje kvaliteta.

3.3. Institucionalni pristup obezbeđenju kvaliteta (OK): performansa i izazovi

Institucionalni okvir, uključujući i mandat svake institucije (kako je definisano zakonskim okvirom) u vezi sprovođenja spoljnih i unutrašnjih procesa za osiguranje kvaliteta, njihova

trenutna performansa u vezi za osiguranjem kvaliteta (uključujući i izazove na koje su nailazili) kao i preporuke date su u narednim odeljcima.

Na nivou sistema

Primena eksternih procesa osiguranja kvaliteta u sistemu stručnog obrazovanja, izazovi i mogućnosti u rešavanju identifikovanih izazova su predstavljeni u nastavku. Analiza pokazuje da, iako postoji mnogo elemenata eksternog osiguranja kvaliteta, ne postoji planirani i koherentan sistem osiguranja kvaliteta. Elementi osiguranja kvaliteta sistema razvijaju se odvojeno tako da se međusobno ne dopunjuju.

MONT - Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije

Mandat – određen zakonskim i podzakonskim aktima

Nakon nedavnog razmatranja funkcija MONT-a, osnovan je poseban department za SOO sa tri divizije: 1) školska infrastruktura, 2) nastavni programi i analiza tržišta rada i 3) standardi i osiguranje kvaliteta SOO-a.

Kada je reč o razvoju kurikuluma, Zakon za SOO, Član 11. određuje i navodi sledeće:

- Kurikulumi za stručno obrazovanje su razvijeni u skladu sa odgovarajućim standardima zanimanja, obrazovanja i kvalifikacija;
- Nazivi profesija koje koristi MONT treba da se zasnivaju na klasifikaciji profesija;
- MRSZ i drugi partneri treba da sprovedu analizu tržišta rada i podrže MONT u planiranju mera za razmatranje ovih potreba u SOO.

Što se tiče obezbeđjenja kvaliteta, uloga MONT-a (prema Zakonu i AU) obuhvata:

- Utvrđivanje ishoda učenja na različitim nivoima preduniverzitetskog obrazovanja i osposobljavanja i dodeljivanje kvalifikacija, ili njihovo odobravanje, za odgovarajuće nivoe NOK-a za sve one koji uspešno završe preduniverzitetske programe, u skladu sa odgovarajućim nivoima NOK-a;
- Organizovanje i upravljanje eksternom evaluacijom za nivoe 1, 2 i 3 MSKP u skladu sa kvalifikacionim zahtevima za NOK, i uz konsultacije sa NKA-om, kada je to potrebno.⁷²;

Trenutne performanse i izazovi

Kurikularni okvir za stručno obrazovanje i osposobljavanje se nalazi u naprednoj fazi, ali još nije usvojen.

Što se tiče nastavnih planova i programa za stručne profile, prema studiji koju je sproveo projekat ALLED2 2019. godine, 92 od 122 profila ponuđena u stručnim školama nisu zasnovani na profesionalnim standardima, što znači da više od 77% profila ponuđenih iz stručnih škola nisu u skladu sa potrebama tržišta rada. Štaviše, uprkos činjenici da trenutno postoji 28 odobrenih PS (profesionalni standardi), svi programi stručnog obrazovanja (nastavni programi) za odgovarajuće profile nisu ažurirani ni dizajnirani u skladu sa ovim standardima.⁷³

Prema MONT-u, očekuje se da će postupak razmatranja kurikuluma biti završen do kraja 2020. U 2019. godini su razvijeni osnovni nastavni programi za sve profesionalne profile u 10. razredu. Osnovni kurikulumi za razrede 11 i 12 se u fazi razvoja i očekuje se da će biti završeni do kraja 2020. god.⁷⁴ Za 7 profila izrađeni su osnovni kurikulumi za razrede 10-12, odobreni 2019. godine, a njihova primena započeta je u školskoj 2019. godini / 2020. Za ostale 8 profila razvijeni su osnovni kurikulumi za razrede 10-12, odobreni 2020. godine, a primena će započeti školske 2020/2021.

Razvoj kurikuluma zasnovan je na standardima profesije, kurikularnom okviru za preduniverzitetsko obrazovanje i kriterijumima postavljenim od NAK-a. Pristup je modularan i svaki kurikulum je kodifikovan u skladu sa ISCO 08 i Klasifikacijom profesija na Kosovu⁷⁵. Izveštaji navode da je proces participativan, uključujući bliske konsultacije sa poslovnim zajednicom.

72. Ove funkcije su prenete Inspektoratu obrazovanja

73. ALLED2 (2019), "State of the Art on VET – Step to the future"

74. Intervju sa Valbona Mjeku-Fetiu, Direktorica DS00-MONT, 3.07.2020

75. Međunarodna klasifikacija standarda profesija

Napomene o pitanjima koje treba razmotriti

Izrada Okvira kurikuluma za SSO započela je 2018. god.⁷⁶, u vreme kada je primena novog kurikuluma u opštem obrazovanju (osnovno, niže srednje, više srednje) bila u drugoj godini.

Okvir SSO kurikuluma trebao je da posluži kao krovni dokument za regulaciju SSO sistema i trebao je da vodi postupak izrade kurikuluma za određene profesionalne profile⁷⁷. Okvir bi mogao da obuhvati Osnovni kurikulum za SSO, definišući osnovne kompetencije kojima će ovladati svi učenici koji završavaju stručno obrazovanje, pružajući ključne smernice o kriterijumima i postupcima za vrednovanje i metodološkom pristupu u planiranju i sprovođenju kurikuluma. Završavanje i usvajanje ovog dokumenta je od presudne važnosti.

---

76. Intervju sa DPOO-MONT

77. Intervju sa Osman Buleshkaj, Konsultant i EYE za podršku procesa izrade Kurikularnog okvira za SSO

Agencija za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje i obrazovanje odraslih (ASOOiOO)

Mandat – određen zakonskim i podzakonskim aktima

Zakon o SOO utvrđuje odgovornosti ASOOiOO:

- administrimin dhe udhëheqjen e IAAP dhe ARR në fushën e resurseve njerëzore dhe financiare, ndërtimin e objekteve dhe infrastrukturës për të gjitha institucionet e AAP nën administratën e saj;

- administracija i vođenje ISOO i OO u polju ljudskih i finansijskih resursa, izgradnji objekata i infrastrukture za sve stručne institucije pod njenom upravom;
- pod nadzorom ASOOiOO, sve važnije odgovornosti će se postepeno prenositi u škole, kako bi formirale svoj kapacitet;
- koordinacija studija o ASOOiOO;
- koordinacija međunarodnih projekata;
- uključivanje socijalnih partnera u stručno obrazovanje;
- institucionalno uključivanje privatnog sektora i socijalnih partnera u SOOiOO;
- praćenje i koordinacija razvoja osiguranja kvaliteta.

AU (MONT) br. 14/2014 Agencija za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih na Kosovu definiše ciljeve Agencije, njene odgovornosti, sastav Saveta Agencije i njegove odgovornosti, kao i organizacionu strukturu Agencije.

Član 10 predviđa izradu zakona za ASOOiOO.

Trenutne performanse i izazovi

Razmatranje funkcionisanja MONT-a (2018) navodi na zaključak da funkcionisanje i razvoj kapaciteta ASOOiOO predstavlja izazov.

ASOOiOO uspešno upravlja sa šest centara za kompetencije, ali podzakonski akti i budžet neophodni za ASOOiOO za upravljanje svim stručnim školama nisu usvojeni. Ova ograničena pokrivenost takođe ograničava performanse ASOOiOO u obavljanju njenih funkcija (npr. Prenos odgovornosti na škole, koordinacija studija o ASOOiOO-u, uključivanje socijalnih partnera u SOOiOO).

Pitanja koja treba uzeti u obzir i preporuke

Odgovornosti Agencije navedene u AU su na opštem nivou (član 4) – su bukvalno prepisane iz Zakona o SOO-u. Određeni zadaci i funkcije nisu regulisani, stoga treba započeti izradu zakona o osnivanju ASOOiOO.

Savet za stručno obrazovanje i osposobljavanje i obrazovanje odraslih (SS00i00)

Mandat – određen zakonskim i podzakonskim aktima

Zakon o POO-u reguliše osnivanje SS00i00 (Savet za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje i obrazovanje odraslih) čiji je cilj davanje smernica za razvoj politika, kao savetodavnog tela MONT-a.

Uloga SS00i00 (između ostalog je):

- razmatranje pitanja razvoja SOO-a, savetovanje i davanje preporuka za MONT (uključujući izradu zakona, izradu nastavnog plana i programa i drugih zvaničnih dokumenata) u oblasti SOO-a;
- pružanje inkluzivnog foruma za usklađivanje politika i pristupa u celokupnom sistemu stručnog obrazovanja, kroz uključivanje socijalnih partnera i drugih zainteresovanih strana.

AU br. 04/2015 Osnivanje, funkcionisanje i sastav SS00i00 usvojen od strane MONT-a 2015 god.

Trenutna performansa i izazovi

SS00i00 nije funkcionisao duže od dve godine, ostavljajući značajnu prazninu u sistemu. Dalje, s obzirom da proces osiguranja kvaliteta na nivou sistema nije regulisan što bi omogućilo redovno praćenje kvaliteta stručnog obrazovanja na nivou sistema⁷⁸ (uključujući identifikovane izazove), SS00i00 ne može da obavlja svoje funkcije u smislu razvoja.

Pitanja koja treba uzeti u obzir i preporuke

Odgovornosti Upravnog odbora AS00i00 su skladu sa sa odgovornostima SS00i00 (uključujući predstavničku strukturu). Uloga SS00i00-a treba da se preispita u Zakonu o SOO-u –u smislu da se to može regulisati putem AU i time ukinuo trenutni AU o SS00i00.⁷⁹

Ministarstvo rada i socijalne zaštite

Mandat – određen zakonskim i podzakonskim aktima

MRSZ je odgovorno za razvoj politika u oblasti zapošljavanja i stručnog osposobljavanja, usvajanja godišnjih planova APRK-a za sprovođenje ovih politika, odobranje budžeta za APRK i praćenje sprovođenja politika za profesionalno osposobljavanje.

Prema NOK-u⁸⁰ osiguranje kvaliteta Centara za profesionalno osposobljavanje MRZS-a, i mobilnih centara vrši se od strane Divizije za SOO u MRZS-u.

Trenutna performansa i izazovi

Osnivanjem AZRK (agencija za zapošljavanje republike Kosova) (2013), sve obaveze Divizije SOO-a u MRSZ-u, u vezi sa Centrima za profesionalno osposobljavanje prelaze u nadležnost agencija za zapošljavanje Republike Kosova.

78. Npr. redovna istraživanja i izveštaji APO0i00 o kvalitetu SOO i novi izazovi: nalazi i glavne preporuke za procese vrednovanja i akreditacije

79. Vidi Preporuke ALLED2 (2019), "State of the Art on VET – Step to the future", str. 35

80. NOK (2020) Nacionalni okvir kvalifikacija

Agencija za zapošljavanje Republike Kosova

Mandat – određen zakonskim i podzakonskim aktima

Prema Agenciji za zapošljavanje Republike Kosovo, AZRK, je odgovorna za sprovođenje politika MRSZ-a u oblastima zapošljavanja, stručnog osposobljavanja i prekvalifikacija.

Zakon, takođe, definiše odgovornost AZRK-a za saradnju sa NAK-om za poboljšanje kvaliteta i relevantnosti stručne obuke za tržište rada (član 16, stav 5).

Department za osiguranje i sertifikaciju kvaliteta deluje u okviru departmenta za profesionalno osposobljavanje, odgovorno za procese osiguranja kvaliteta u CPO (centri za profesionalno osposobljavanje)⁸¹.

Trenutna performansa i izazovi

Agencija za zapošljavanje Republike Kosova redovno:

- prati procese osiguranja kvaliteta u CPO-u i pruža stručnu pomoć u ispunjavanju standarda i kriterijuma NOK-a;
- podržava CPO-e u pripremama za (ponovnu) akreditaciju i validaciju novih kurseva koje nude CPO u razvoju standarda za vrednovanje kandidata i za njihovu sertifikaciju, kao i u obuci i sertifikaciji trenera koji pružanje usluge profesionalnog osposobljavanja
- rukovodi procesom izrade i pregleda nastavnih planova i programa i paketa učenja;
- podržava CPO u poboljšanju uslova za obuku, kao i pomaže snabdevanje radionica novim alatima i opremom.

U toku je izrada priručnika za celokupno delovanje CPO, uključujući upravljanje internim procesima za osiguranje kvaliteta.

---

81. Više detalja o dužnostima i odgovornostima ove Divizije dato je u odeljku - Pravni okvir, pod-odeljak - Vladina uredba br. 13/2015 o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mesta u AZRK

Pitanja koje treba uzeti u obzir i preporuke

Što se tiče praćenja procesa osiguranja kvaliteta, AZRK, pored praćenja postupaka i procesa koje primenjuju Profesionalnu obuku i osposobljavanje, može povremeno da preduzme meta evaluaciju CPO-a (eksterna evaluacija), radi provere kvaliteta procesa samovrednovanja identifikovanja odstupanja i planiranja neophodne akcije za podršku Profesionalne obuke i osposobljavanja u izgradnji kulture poboljšanja kvaliteta (bez obzira na postupak akreditacije).

Pregled i povratne informacije o izveštaju samovrednovanja koje su pripremili CPO takođe bi doprineli ovom cilju.

Konačno, konsolidovani godišnji izveštaj zasnovani na smaovrednovanju CPO treba pripremiti i koristiti za analizu situacije i planiranje potrebne podrške za CPO

Nacionalni autoritet za kvalifikacije (NAK)

Mandat – određen zakonskim i podzakonskim aktima

Zakon o nacionalnim kvalifikacijama ovlašćuje NAK da akredituje institucije ili tela (koje su poznate kao institucije za vrednovanje) za kvalifikacije i izdavanje odobrenih sertifikata i diploma ⁸².

Kada je reč o obezbeđenju kvaliteta, NAK je, između ostalog, odgovoran da:

- akredituje, reguliše i nadgleda institucije za vrednovanje i tela koja vrše druge funkcije u ime NAK-a, kako bi se osiguralo ispunjavanje zahteva za svaku odobrenu kvalifikaciju;
- da uradi eksterno osiguranje kvaliteta što omogućava dodelu NOK kvalifikacija;
- sprovede evaluacione analize i vrše upoređivanje sa međunarodnim pravilima za dodelu kvalifikacija.

Specifični zadaci NAK-a za akreditaciju Institucija za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje su:

- informisanje i vođenje IPOO za pripremu izveštaja o samovrednovanju na osnovu kriterijuma NAK-a;
- izbor tima stručnjaka za vrednovanje institucije koja se prijavljuje za akreditaciju;
- pregled nacрта izveštaja koji je pripremio tim stručnjaka;
- finalizacija izveštaja na osnovu dodatnih podataka i komentara koje dostavlja institucija koja se prijavljuje za akreditaciju;
- objavljivanje konačne odluke i izdavanje potrebne dokumentacije za potvrdu statusa ustanove ⁸³.

Što se tiče zahteva za izveštavanjem, član 12. predviđa da NAK mora da podnosi izveštaje o napretku realizovanih aktivnosti, Kancelariji premijera i šest drugih relevantnih ministarstvima na polugodišnjoj osnovi, dok godišnji izveštaj dostavlja Skupštini Kosovo. Izveštaji bi trebali da budu objavljeni na zvaničnu veb stranicu NAK-a

Trenutna performansa i izazovi

Institucije SOO su informisane i orijentisane u pripremi izveštaja o samovrednovanju na osnovu kriterijuma NAK-a, kroz:

- Radionice sa koordinatorima za osiguranje kvaliteta koje je organizovao NAK (tokom 2012-2018), i
- Praktični vodič koji prikazuje očekivane rezultate osiguranja kvaliteta i metodologije, uključujući praktične smernice o tome kako primeniti efikasan proces samovrednovanja neophodne pripreme za spoljnu procenu/inspekciju ⁸⁴.

Budući da je po Zakonu, NAK obavezan da vrednuje samo institucije koje se prijavljuju za akreditaciju, NAK razmatra samo 6 prijava stručnih škola. Škole i drugi pružaoci stručnog obrazovanja koji redovno podnose svoje izveštaje samovrednovanja⁸⁵ ne dobijaju nikakav odgovor od NAK-a zbog njegovog ograničenog kapaciteta⁸⁶.

Dotatnu zabrinutost je izneo MONT, a odnosi se na nedostatak povratnih informacija od NAK-a o spoljnim evaluacijama koje je NAK sproveo u stručnim školama⁸⁷, s druge strane, NAK zastupa stanovište da su oni dužni da odgovore samo onim institucijama koje su se prijavile za akreditaciju (u ovom slučaju povratne informacije idu, takođe, direktno školama)⁸⁸

Što se tiče zahteva za izveštavanjem, poslednji godišnji izveštaj koji je NAK objavio na njegovu zvaničnu veb stranicu se odnosi na 2018. godinu.

82. Član 16. stav 1.

83. AU (MOONT) 35/2014, Član 11. stav 1.1-1.5

84. NAK (2011) Osiguranje kvaliteta u institucijama profesionalnog obrazovanja i osposobljavanja: Praktično uputstvo

85. Kako je određeno sa AU br. 32/2014

86. Intervju sa Milot Hasangjekaj - ekspert NAK-a i sa Kaltrina Mulliqi- ekspert NAK-a za osiguranje kvaliteta, 27-01-2020

87. Intervju sa Valbona Mjeku-Fetiu, vd direktora Departamenta za POO, MONT 31-01-2020

88. Intervju sa Avni Gashijm,, ekspert NAK za obezbeđivanje kvaliteta i Intervju sa Milot Hasangjekaj - ekspert NAK-a 03-07-2020

Pitanja koje treba uzeti u obzir i preporuke

Podaci iz diskusija fokus grupa iz 20 stručnih škola otkrivaju sledeće zabrinutosti u vezi sa kvalitetom obuke koju pruža NAK:

- nedovoljno trajanje;
- neadekvatni treneri;
- ograničeno pokrivanje tema;
- nedostatak mogućnosti za obuku koordinatora za osiguranje kvaliteta, koji su u međuvremenu imenovani;
- nedostatak novih treninga, koji bi da tretiraju izradu izveštaja, pripremu i primenu metoda za prikupljanje podataka i tehnika praćenja procesa kvaliteta.

Što se tiče modela i instrumenta za samovrednovanje, većina škola koje su učestvovala u fokus grupama, smatraju da oni u dovoljnoj meri pokrivaju sve aspekte kvaliteta. Međutim, istovetan pristup obezbeđenju kvaliteta u svim višim srednjim školama smatra se prikladnijim.

Podaci iz upitnika koji su realizovani sa KOK-koordinator za osiguranje kvaliteta, pokazuju da je postojanje praktičnog priručnika za njih koristan. Takođe, su potrebna dodatna uputstva za:

- postupak prikupljanja podataka, uključujući metode i instrumente za prikupljanje podataka;
- izrada plana poboljšanja kvaliteta;
- opis indikatora;
- periodično praćenje;
- analiza postignuća učenika;
- u vezi sa dužnostima i odgovornostima školskih struktura u vezi sa osiguranjem kvaliteta.

Inspektorati za obrazovanje (IO)

Mandat – određen zakonskim i podzakonskim aktima

Prema Zakonu o profesionalnom obrazovanju i osposobljavanju, spoljna inspekcija institucija za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje se vrši od strane inspektora za obrazovanje (Član 18. stav 3).

Nacionalni okvir kvalifikacija, takođe, priznaje ulogu Inspektorata za obrazovanje za spoljno vrednovanje performanse institucija za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje⁸⁹.

Zakon o Inspektoratu za obrazovanje (član 11.) predviđa da je pedagoški inspektor odgovoran za kontrolu kvaliteta i spoljno vrednovanje obrazovnih institucija na nivou obrazovanja 0-4 (stav 1).

Uloga Inspektorata za obrazovanje inspektora u pogledu osiguranja kvaliteta je da obezbedi da obrazovne institucije na Kosovu rade u skladu sa standardima kvaliteta utvrđenim od strane MONT-a (stav 3). S druge strane, u administrativnim uputstvima za osiguranje kvaliteta u preduniverzitetskom obrazovanju izričito se navodi da takva praksa nije primenjiva kada su u pitanju institucije za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje.

Trenutna performansa i izazovi

Od 2017. AU ne vrši spoljno vrednovanje stručnih škola (nakon stupanja na snagu AU br. 04/2017). AU razmatra pokretanje revizije AU 04/2017 o proceni učinka institucija u pred-univerzitetskom obrazovanju kako ne bi isključili stručne škole⁹⁰.

Pitanja koje treba uzeti u obzir i preporuke

UA br. 04/2017 koja reguliše OK u institucijama preduniverzitetskog obrazovanja treba uskladiti sa Zakonom o Inspektoratu obrazovanja. Procedure za eksterno vrednovanje stručnih škola treba regulisati putem AU. MONT treba da razvije posebne smernice i instrumente za spoljno vrednovanje stručnih škola i to regulisati usvajanjem administrativnog uputstva.

89. Član 5. *Kompetencije opština za nivoe 0, 1, 2 i 3 u javnom obrazovanju, stavi 'h'*

90. *Intervju sa Dëfrim Gashijem , glavni inspektor za obrazovanje pri MONT-u, 31.01.2020*

Opštinski direktorat za obrazovanje (ODO)

Mandat – određen zakonskim i podzakonskim aktima

Zakon o obrazovanju u opštinama Republike Kosovo obavezuje ODO-ove da izvrše inspekciju obrazovnih procesa u skladu sa uputstvima MONT-a (član 4).

AU (MONT) br. 24/2016 o obezbeđenju kvaliteta u pred-univerzitetskom obrazovanju predviđa da dužnost Koordinatora za osiguranje kvaliteta u okviru MONT-a vrši službenik ODO-u imenovan od strane direktora ODO-a posebnim aktom o imenovanju. Član 7 (stav 2) daje detaljan opis dužnosti koje očekuje da obavlja Koordinator za osiguranje kvaliteta u Opštinskom direktoratu za obrazovanje, uključujući praćenje i podršku procesima za osiguranje kvaliteta na nivou škole, izveštavanje o procesima osiguranja kvaliteta koje sprovode škole, saradnju sa koordinatorima za osiguranje kvaliteta u drugim opštinskim direktoratima, kao i saradnju sa odgovarajućim departmentima u Ministarstvu za obrazovanje, nauku i tehnologiju (MONT).

Trenutna performansa i izazovi

Koordinatori za osiguranje kvaliteta imenovani su u većini opština, na osnovu AU br. 24/2016. Ovo Administrativno uputstvo ne definiše postupak imenovanja koordinatora za kvalitet u Opštinskom direktoratu za obrazovanje i, shodno tome, ovo mesto (uprkos svojoj važnosti) nije dato kao poseban položaj. Dužnost koordinatora za osiguranje kvaliteta obično je dodeljen službenicima u osnovnom i nižem srednjem i višem srednjem obrazovanju. Dodatni posao, profesionalni i administrativni, otežava realizaciju obaveza koje sa sobom nosi funkcija koordinatora za osiguranje kvaliteta.⁹¹

Što se tiče podrške u sprovođenju školskih razvojnih planova, opštinski direktorati za obrazovanje nemaju jedinstven pristup. Međutim, ODO-i podržavaju stručne škole čiji su ciljevi (razvojni planovi) u skladu sa opštinskim prioritetima, kada za to ima dovoljno sredstava.⁹²

Pitanja koje treba uzeti u obzir i preporuke

bog ograničenih ljudskih resursa u ODO-u⁹³, dužnost koordinatora za osiguranje kvaliteta može obaviti neko od nastavnog osoblja osnovnog, nižeg srednjeg i višeg srednjeg obrazovanja, ali samo za odgovarajuće nivoe obrazovanja obuhvaćene njihovim osnovnim zadacima (npr. nastavnik zadužen za više srednje obrazovanje može obaviti dužnost koordinatora za ovaj nivo, uključujući stručne škole). Ove odredbe treba da budu uključene u AU 25/2016.

MONT treba da razvije posebne smernice i instrumente za osiguranje kvaliteta u stručnim školama od strane ODO-a.

91. KEEN (2018) Izazovi tokom primene kurikularne reforme u preduniverzitetskom obrazovanju na Kosovu http://keen-ks.net/site/assets/files/1444/sfidat_e_zbatimit_te_reformes_kurikulare_alb-1.pdf

92. GIZ (2019) Profesionalno obrazovanje i osposobljavanje na Kosovu – Osnovna anketa br.13

93. Veći Opštinski direktorati imaju za svaki nivo obrazovanja po jednog zvaničnika. Obično, jedan zvaničnik je odgovoran za srednje obrazovanje, uključujući i profesionalne škole. Obično, jedan jedini zvaničnik pokriva sve nivoe pred-univerzitetskog obrazovanja.

Na nivou pružaoca P00

Analiza postojeće strukture i performanse internih mehanizama za osiguranje kvaliteta u stručnim školama i u Centrima za profesionalno osposobljavanje, glavni izazovi u primeni internih procesa za osiguranje kvaliteta u sistemu stručnog obrazovanja i preporuke za dalje napredovanje, predstavljeni su u sledećoj tabeli. Analiza ističe ograničeni nadzor, smernice i po-

dršku za izgradnju jedne strukture radipoboljšanja kvaliteta na nivou pružaoca profesionalnog obrazovanja i osposobljavanja. Tabela 6: Postojeća struktura i performansa internih mehanizama za osiguranje kvaliteta na nivou pružaoca profesionalnog obrazovanja i osposobljavanja.

Profesionalne škole

Mandat – određen zakonskim i podzakonskim aktima

Administrativno uputstvo br. 35/2014 predviđa da svi pružaoci stručnog obrazovanja za nivoe 1-5, prema NOK-u, imaju pravo da se prijave za akreditaciju (stav 1). Institucije koje apliciraju moraju da dokažu da su ispunili kriterijume utvrđenim od NAK-a uz dokumentovanje procesa samovrednovanja i uz druge relevantne dokumente (član 18, stav 1.6).35/2014.

Specifični zadaci pružalaca stručnog obrazovanja u pogledu osiguranja kvaliteta uključuju:

- uspostavljanje sistema za osiguranje kvaliteta;
- uspostavljanje kancelarije za osiguranje kvaliteta;
- sprovođenje procesa samovrednovanja na godišnjem nivou i sastavljanje izveštaja o samovrednovanju i plana razvoja kvaliteta, prema kriterijumima utvrđenim od NAK-a;
- Redovno podnošenje kopije godišnjih izveštaja o samovrednovanju NAK-u i ODO-u⁹⁴;

Trenutna performansa i izazovi

Koordinatori za osiguranje kvaliteta imenovani su u svim stručnim školama. Njihov položaj je regulisan kao posebno radno mesto ili tu dužnost obavlja neko od nastavnog osoblja, koji se kompenzuje za svoj rad izračunatim radnim časovima nastavnog osoblja⁹⁵. U većini slučajeva, njihov položaj nije pravno formalizovan. U slučaju kada je položaj Koordinatora za osiguranje kvaliteta formalizovan, onda odluku o tome donosi Opštinski direktorat za obrazovanje na predlog direktora škole.

Što se tiče specifičnih zadataka utvrđenih u opisima poslova KOK-a, među školama postoji gotovo potpuna saglasnost oko njihove uloge u procesu samovrednovanja, u pružanju podrške profesionalnim aktivima i u razvoju planova. Ostali zadaci (npr. praćenje nastavnika, organizacija profesionalne prakse, saradnja sa ODO-m i KOK-ima u drugim školama, itd.) značajno se razlikuju od škole do škole i manje su prisutni.

U stvarnosti, zadatke koje obavlja koordinator za osiguranje kvaliteta se više odnose na podršku unapređenju nastavnih procesa, a manje na učešća u proces samovrednovanja

Faktori koji negativno utiču na performanse Koordinato-

94. A94. AU (MONT) br. 32-2014 o Kriterijumima i postupcima za osiguranje kvaliteta u stručnim institucijama - Unutrašnji procesi, član 4. (st. 1. i 2.) i član 6. (st. 1., 2. i 3.)

95. Pristup imenovanju koordinatora OK je prilično raznolik. Kreće se od punog izuzeća od predavanja i omogućavanja stalnog radnog mesta (2 od 19 škola), do 20 nastavnih sati u kombinaciji sa njihovom ulogom KOK (3 od 19 škola). U većini slučajeva (5 od 19 škola) položaj KOK-a nadoknađuje se sa 10 nastavnih sati, što znači 50% vremena koje imaju za nastavu i 50% za njihove funkcije kao KOK

ra za osiguranje kvaliteta:

- Ograničeno vreme na raspolaganju za izvršavanje zadataka (u slučaju da se njihova uloga nadoknađuje nastavnim časovima);
- Nije predviđeno kao redovno radno mesto;
- Nedostatak prostora, kancelarije, za obavljanje poslova koordinatora;
- Ograničena podrška rukovodstva škole (npr. direktori ne podstiču dovoljno nastavno osoblje da aktivno učestvuje u proces samovrednovanja).

U vezi sa primenom ciklusa za osiguranje kvaliteta, svih 20 škola koje je učestvovalo u fokus grupama prošle su proces samovrednovanja. U ovom procesu, škole se uglavnom pridržavaju procedura koje je odredio NAK, međutim, neke od njih (3 od 20), odnedavno su počele da primenuju model samovrednovanja na osnovu procedura koje je MONT razvio za koordinatore za osiguranje kvaliteta u opštem obrazovanju⁹⁶.

Od 2015. godine značajan broj škola pripremio je najmanje četiri izveštaja za samovrednovanje. Međutim, broj škola koje su pripremile ISV(izveštaj o samovrednovanju) u 2019. godini smanjio se na⁹⁷. Jedan od razloga je činjenica da škole koje nisu u procesu akreditacije nikada nisu dobile povratne informacije od NAK-a o svojim izveštajima o samovrednovanju (ISV-)⁹⁸.

Izazovi na koje se nailazilo tokom samovrednovanja (SV) procesa uključuju:

- ograničena posvećenost nastavnika za učešće u pro-

- ces SV, posebno kada su potrebni dodatni podaci i pojašnjenja od koordinatora za osiguranje kvaliteta;
- neizvesnost oko uključivanja poslovne zajednice;
- ograničeno učešće učenika;
- nedostatak uputstava za analizu postignuća učenika;
- nedostatak materijala za prikupljanje podataka (npr. upitnici za učenike, roditelje, protokoli razgovora za učešće poslovne zajednice itd.);
- nedostatak kancelarijskog prostora za KOK;
- česta promena KOK-a i nedostatak mogućnosti za izgradnju kapaciteta za nova imenovana lica;
- nedefinisanje radnog mesta za KOK.⁹⁹;

Što se tiče uloge školskog menadžmenta u procesu SV, podaci koje su prikupile fokus grupe otkrivaju ograničenu posvećenost:

- tokom praćenja procesa i mobilizacija nastavnog osoblja za učešće u procesu;
- pri sprovođenju razvojnih planova škole;
- u preduzimaju neophodnih aktivnosti kako bi se obezbedili minimalni uslovi za rad Koordinatora za OK;
- na pokretanje školskih mehanizama za osiguranje kvaliteta.

U vezi sa ulogom Upravnih saveta, opis njihove uloge u AU br.34/2013 nije definisan na adekvatan način kada je u pitanju proces obezbeđivanja kvaliteta. Štaviše, UV(upravno veće) ne funkcionišu onako kako je predviđeno zakonskim ili podzakonskim okvirom (predstavnicima roditelja i poslovnog sektora ne pokazuju in-

96. Analiza najnovijih Izveštaja za samovrednovanje, koje su pripremile stručne škole koje su učestvovala u istraživanju, otkriva sledeće slabosti u pogledu obuhvata i uključivanja IS:

- Nedostatak dokaza o tome koliko su poslodavaca zadovoljni;

- Ne pominje se učešće i stručnost eksperata;

- Ograničena referenca na specijalizovanu podršku i resurse za učenike sa posebnim potrebama;

- Ne postoje dokazi o poređenju (na lokalnom i nacionalnom nivou) i razmeni dobrih praksi;

- Ograničena referenca na efikasnost „uvodnog programa“;

- Ograničeni dokazi koji pokazuju da li programi ispunjavaju težnje učenika;

- Ograničeni dokazi o zadovoljstvu učenika;

- Ograničeni dokazi o tome kako je napredak učenika analiziran (u zapošljavanju / daljem usavršavanju / obrazovanju);

- Ograničeni dokazi o konkretnim radnjama za regrutovanje i zadržavanje učenika iz nedovoljno zastupljenih grupa;

- Ograničena referenca za sistematski i redovni pregled „Procesa kontinuiranog unapređenja“;

Procena je da dokazi pokazuju da su opšti, nedovoljni i ponekad neadekvatni za određeni indikator (ovo je moglo biti posledica nerazumevanja indikatora). Dokazi koji podržavaju zaključke su nedovoljni i ponekad nedostaju. Štaviše, nema dokaza o internoj validaciji izveštaja za samovrednovanje.

97. Broj škola koje su pripremile izveštaje o samovrednovanju u 2019. godini smanjio se na 7 (među 20 škola koje su učestvovala u fokus grupama), sa 13 u 2018. i 12 u 2017., 2016. i 2015. GIZ (Stručno obrazovanje i obuka na Kosovu - Osnovno istraživanje, 2019, str. 23) takođe pokazuju da većina pružalaca stručnog obrazovanja ne pridaje veliki značaj izveštaju o samovrednovanju ili planu poboljšanja, jer ne postoji usaglašeni mehanizam povratnih informacija i NAK retko posećuje pružaoce stručnog obrazovanja, kako one koji su akreditovani, tako i one koji su u procesu akreditacije.

98. NAK nije dužna da nadgleda pružaoce stručnog obrazovanja koji nisu priznati kao institucije za vrednovanje ili institucije koje u ime NAK-a obavljaju druge funkcije kako bi se osiguralo usaglašenost sa zahtevima za odobrene kvalifikacije.

99. U Zakonu o POO položaj Koordinatora za osiguranje kvaliteta nije regulisan, dok su u AU 32/2014 definisane odgovornosti i dužnosti KOB, ali ne i postupci imenovanja.

teresovanje za učešće), stoga, za jednog pružaoca usluga profesionalnog obrazovanja i osposobljavanja, uloga i korist od Upravnog veća je nejasna¹⁰⁰.

Plan razvoja kvaliteta priprema većina škola i on je predstavljen u Razvojnem Planu škole, koji se ažurira na godišnjoj osnovi. Međutim, neke škole smatraju da plan razvoja kvaliteta se ne bavi adekvatno svim pitanjima koja su označena kao slabe tačke i koje su identifikovane kroz proces samovrednovanja¹⁰¹.

Nivo sprovođenja planova za poboljšanje kvaliteta je nizak (2 na skali od 1-4) u 19 od 20 škola koje učestvuju u istraživanju¹⁰².

Što se tiče ukupnog funkcionisanja stručnih škola, najslabije tačke koje su identifikovane kroz fokus grupe su:

- nedostatak nastavnih materijala;
- ograničene mogućnosti za organizovanje profesionalne prakse na radnom mestu¹⁰³
- nastavni programi za stručne predmete koji nisu u skladu sa standardima struke;
- nastavni programi za opšte predmete koji nisu specifični i relevantni za odgovarajuće profile.

Ostali izazovi uključuju:

- ograničene mogućnosti za profesionalni razvoj nastavnika;
- loša školska infrastruktura;
- nedostatak potrošnog materijala;
- nedostatak uputstava za završno ocenjivanje učenika;
- učenici sa slabim uspehom koji ulaze u stručne škole, za koje je (u većini slučajeva) ovo je mogućnost, a ne izbor.

---

100. GIZ (2019) *Stručno obrazovanje i obuka na Kosovu - Osnovno istraživanje str.54*

101. *Analiza nedavnih planova poboljšanja - koju su pripremile stručne škole koje su učestvovalе u istraživanju otkriva da nijedan od PP se ne uključuje u akcije za održavanje ili nadogradnju, niti za određivanje dugoročnih ciljev. Druga slabost je nedostatak učešća ključnih aktera i partnera u proces izrade planova poboljšanja. U principu se planira samo jedna aktivnost za svaku svrhu, a često (skoro 70% analiziranih planova poboljšanja) ove aktivnosti nisu dovoljno precizirane da podrže proces praćenja.*

102. *Nalazi GIZ ankete (Stručno obrazovanje i obuka na Kosovu - Osnovno istraživanje, 2019, str. 22) takođe otkrivaju da s obzirom na ukupna ograničenja finansiranja, u odnosu na ukupnu raspodelu budžeta, počevši na nivou budžeta Kosova i nedostatka autonomije za pružaoce SOO-a, većina pružalaca SOO-a ne uzima ozbiljno pripremanje razvojnih planova. Razvojni planovi i godišnji planovi rada u velikoj su meri ponavljanje prethodnog plana, jer u većini slučajeva, pružalac stručnog obrazovanja nije uspeo da primeni ništa osim već odobrenih programa ili kurseva.*

103 *Postoji nekoliko inicijativa za učenje uz posao, ali donatori ih gotovo sve promovišu. Učenje na radnom mestu promovišu, na primer, projekat „Povećanje zaposlenosti mladih“ (EYE) koji finansira SDC i GIZ projekat „Zapošljavanje i veštine mladih“ (DA), uključujući kancelarije za karijeru u školama koje podržava projekat Eye - osoblje odgovorno za saradnju sa preduzećima - inicijativa koja pokazuje put napred. Pilot institucije su potpisale sporazume o saradnji sa poslodavcima da oni omoguće praksu učenicima stručnih škola. Dalje, sa ciljem poboljšanja obuke na poslu, GIZ je razvio program obuke i obučio trenere unutar kompanija, tako da je ovaj program u procesu akreditacije (ETF, 2019).*

Pitanja koje treba uzeti u obzir i preporuke

Da biste razmotrili izazove KOK-a:

- Položaj KOK-a treba definisati kao stalni položaj, sa Zakonom o SOO-u, uključujući jasan opis zadataka u okviru AU 32/2014;
  - Stalne mogućnosti profesionalnog usavršavanja za KOK treba da budu dostupne (npr. razmena mišljenja - direktno ili virtuelno, posete trenera iz koje bi škole ili ODO bi bilo od koristi, kao i posedovanje dovoljno materijala i instrumenata - na mreži i štampano - za podršku KOK u procesima OK)¹⁰⁴.
  - moraju se obezbediti uslovi za rad (kao što su prostor i kancelarija kao i neophodna oprema);
  - Uloga školskog menadžmenta za osiguranje kvaliteta treba da bude jasno definisana
- Proces osiguranja kvaliteta ne bi trebao da bude ograničen samo na postupak akreditacije, stoga AU (MONT) br. 04/2017 ne bi trebalo da isključuje stručne škole, omogućavajući administrativnim upustvima i i Opštinskim odborima za obrazovanje da promovišu kulturu kvaliteta kroz stalne povratne informacije o njihovim izveštajima o samovrednovanju i nadgledanje procesa osiguranje kvaliteta u stručnim školama.

Da biste se uspešno nosili sa izazovima na koje su nailazili tokom procesa samovrednovanja:

- Rukovodstvo škole treba da mobiliše i podstakne celokupno školsko osoblje da aktivno doprinosi procesu samovrednovanja;
- Opštinski direktorati za obrazovanje treba da imenjuju Koordinate za osiguranje kvaliteta za stručne škole (ili barem za viši srednji nivo), koji će nadgledati i podržavati procese osiguranja kvaliteta u školama;
- NAK bi trebao da razvije paket instrumenata i metoda za prikupljanje podataka tokom procesa samovrednovanja i uputiti škole o modalitetima uključivanja preduzeća u

proces samovrednovanja i poboljšanje kvaliteta.

Da bi se ojačala uloga školskog menadžmenta u ispunjavanju funkcija u vezi sa osiguranjem kvaliteta, potrebno je sledeće:

- program profesionalnog razvoja (obuka i mentorstvo u ispunjavanju njihovih funkcija za osiguranje kvaliteta, pokretanje ekonomskih aktivnosti, finansijsko planiranje i organizacija školskog razvojnog plana);
- Procena učinka direktora škola ¹⁰⁵;
- Veća autonomija škola.

Uloga Upravnog saveta u procesima osiguranja kvaliteta trebala bi da bude definisana u AU 34/2013, a posebne smernice za vršenje njegove funkcije treba da budu razvijene i da budu dostupne.

U pogledu povećanja nivoa sprovođenja planova poboljšanja, pored jačanja školskih mehanizama¹⁰⁶, spoljni faktori koji mogu pomoći u sprovođenju uključuju:

- ODO, koji mogu pažljivo pratiti i podržavati procese za obezbeđenje kvaliteta u stručnim školama (uključujući sprovođenje planova poboljšanja kvaliteta);
  - razvijanje odgovarajućih politika koje se bave problemima za osiguranje kvaliteta u stručnim školama (npr. nastavni programi usaglašeni sa obezbeđivanjem kvaliteta, politike zapošljavanja nastavnika i razvojnim programom).
- Da bi se rešili opšti izazovi sa kojima se suočavaju stručne škole potrebno je:
- Okvir SOO kurikulumu treba razviti i usvojiti kao opšti okvir za razvoj kurikulumu;
  - Istražiti i regulisati modalitete za podsticanje preduzeća na saradnju sa školama;
  - Stvoriti mogućnosti nastavnicima stručnih škola za kontinuirani profesionalni razvoj;
  - Treba pregledati finansijsku formulu za utvrđivanje školskog budžeta;
  - Dodatno povećati odgovornost na svim nivoima.

104. Razvoj kapaciteta Koordinatora za osiguranje kvaliteta., takođe, treba da ima za cilj produblivanje razumevanja procesa samovrednovanja kao proces koji prvenstveno doprinosi kontinuiranom poboljšanju i unapređivanju školskog učinka, bez obzira na nivo praćenja od strane spoljnih institucija. Ako se proces sprovede pravilno i deo je celokupnog ciklusa kvaliteta, njegov uticaj na unapređenje školskog učinka biće evidentan i ohrabrujući da se nastavi sa njegovom realizacijom.

105. Inicijative za definisanje procedura za praćenje i ocenjivanje rada direktora škola i zamenika direktora, rezultat su usvajanja Zakona o prosvetnoj inspekciji. MONT je, uz podršku GIZ CDBE, 2018. godine razvio nacrt AU o oceni učinka direktora i zamenika direktora u institucijama za stručno obrazovanje i obuku. Iako je ovaj AU pilotirano sa 10 direktora škola u tri različite opštine, ono još uvek nije usvojeno zbog kašnjenja u usvajanju drugih podzakonskih akata koji regulišu procedure za izbor direktora i zamenika direktora u institucijama obrazovanja i osposobljavanja.

106. Uključujući Upravni odbor škole, upravu, Koordinatora za osiguranje kvaliteta i profesionalne aktivne.

Centri za profesionalno osposobljavanje

Mandat – određen zakonskim i podzakonskim aktima

Koordinatora za osiguranje kvaliteta imenuje Centar za profesionalno osposobljavanje u skladu sa zahtevima za akreditaciju NAK-a. Ova obaveza se nadoknađuje časovima treninga. Glavni zadatak Koordinatora za osiguranje kvaliteta je da olakša proces samovrednovanja i pomogne direktoru u pripremi Izveštaja o samovrednovanju.

Proces samovrednovanja sprovodi se svake godine (obično tokom perioda oktobar-januar), na osnovu zahteva i procedura postavljenih od strane NAK-a. Izveštaj za samovrednovanje se podnosi na početku svake kalendarske godine (obično u januaru) NAK-u i AZRK-u. Međutim, od tri intervjuisana CPO, dva su izvestila da nisu dobila povratne informacije u vezi sa svojim izveštajima za samovrednovanje (uključujući i planove za poboljšanje procesa) ni od NAK-a ni od AZRK-a. Centri za stručno osposobljavanje očekuju da NAK razmatra njihove Izveštaje kako bi pratili proces poboljšanja kvaliteta, i kako bi se olakšao proces za validaciju novih programa za obuku, ako se radi o novoj validaciji, i (b) od AZRK-a se očekuje finansijska podrška na osnovu identifikovanih potreba od strane centara.

Najizazovniji aspekt procesa samovrednovanja smatra se prikupljanje podataka i evaluacija programa obuke (uključujući performanse trenera) zbog tendencije trenera uključenih u evaluaciju da izbegnu da iznose negativne aspekte rada svojih kolega.

Učešćem kandidata u procesu samovrednovanja obezbeđuju se povratne informacije o kvalitetu programa obuke (procena koju kandidati redovno rade tokom nastavka programa obuke).

Učešće poslovne zajednice obezbeđuje se, uglavnom, putem savetodavnih odbora (međutim, ovi odbori nisu u

funkciji od 2017. godine).

Što se tiče kvaliteta i relevantnosti programa obuke, Centri za stručno osposobljavanje su svoje programe uskladili sa standardima struke za 6 od 35 kvalifikacija. Ovi programi su takođe validirani. Preostali 29 kvalifikacija nisu validirani, uglavnom zato što PS (profesionalni standardi) za ove kvalifikacije nisu razvijeni (za 19 kvalifikacija) ili su Centri za stručno osposobljavanje u procesu usklađivanja svojih nastavnih programa sa PS – profesionalni standardi (za 10 kvalifikacija).¹⁰⁷.

Glavni izazovi sa kojima se suočavaju Centri za profesionalno osposobljavanje su:

- Spori razvoj PS-a utiče na dinamiku razvoja kurikuluma u CPO;
- Zahtevi NAK-a za visokokvalifikovanim trenerima, čak i za profile kada viša kvalifikacija nije dostupna na Kosovu;
- Budžetska ograničenja ograničavaju kapacitete za osposobljavanje u Centrima za profesionalno osposobljavanje (uključujući povećanje broja predavača), kao i ulaganja u radionice i opremu za obuku;
- Nedostatak pravne osnove za ostvarivanje prihoda od prodaje dobara i usluga proizvedenih od strane pripravnika¹⁰⁸.

107. Kvalifikacija (IKT) nije ponovo potvrđena zbog zahteva za posedovanje licence od institucije koja ima međunarodnu licencu - AZRK ne može da priušti troškove povezane sa tim procesom.

108. Intervjui sa AZRK-om Departментом za osiguranje kvaliteta u Centrima za profesionalno osposobljavanje

Pitanja koje treba uzeti u obzir i preporuke

Procesi za osiguranje kvaliteta ne bi trebali da budu ograničeni samo na postupak akreditacije, već je potrebna veća pažnja i podrška u promovisanju kulture kvaliteta pružanjem povratnih informacija o njihovim izveštajima o samovrednovanju, kroz savetovanje, kao i praćenje procesa Osiguranja Kvaliteta u CPO. Izgradnja kulture u poboljšanju kvaliteta među svim zaposlenima u CPO zahteva veću pažnju uprave Centara i AZRK.

Vrednovanje programa od strane polaznika programa obuke treba obaviti na kraju programa obuke. Iako vrednovanje sprovedeno tokom odvijanja programa obuke može poslužiti za prilagođavanje programa (prema potrebama polaznika), ipak, vrednovanje na kraju programa bolje služi procesu samovrednovanja u Centrima za profesionalno osposobljavanje.

Treba obezbediti smernice i instrumente za uključivanje poslodavaca (poslovne zajednice) u proces samovrednovanja. Savetodavni odbori moraju biti ponovo funkcionalizovani.

Iako je postignut napredak u razvoju preduzetničkih veština, CPO smatraju da bi „meke veštine“, kao i pitanja zdravlja i bezbednosti na radu, kao i digitalne veštine, trebali da su bolje pokriveni u svim programima obuke.

Stvaranje prilika da Centri za profesionalno osposobljavanje generišu sopstvene prihode i mogućnost ulaganja u novu opremu i potrošni materijal, dodatno bi ojačali orijentaciju Centara ka praktičnom delu i poboljšali kvalitet njihovih programa.

Kriterijum za akreditaciju koji se odnosi na kvalifikaciju osoblja (AU 35/2014, član 10) precizira da kvalifikacije osoblja u vezi sa pružanjem, vrednovanjem i potvrđivanjem kvalifikacija i modula moraju biti odgovarajući, stoga bi NAK trebao da postavi jasne kriterijume za trenere i odgovarajuće kvalifikacije za koje ne postoji visoko obrazovanje na Kosovu.

4. Glavni nalazi

4.1. Nedostaci i nedoslednosti u zakonskom okviru i politikama za osiguranje kvaliteta u SOO-u

- Izgleda da je pravni okvir za stručno obrazovanje složen, fragmentiran i manjkav u rešavanju nekih pitanja, što dovodi do fragmentiranog pristupa između institucija odgovornih za spoljne procese osiguranja kvaliteta u sistemu stručnog obrazovanja i onemogućava sistemski i sveobuhvatan pristup.
- Politike koje se bave osiguranjem kvaliteta u opštem obrazovanju i stručnim školama se ne dopunjuju. Iako NOK prihvata jedan širi sistem osiguranja kvaliteta u stručnom obrazovanju (uključujući ulogu Inspektorata za obrazovanje za spoljno vrednovanje stručnih škola putem administrativnih i stručnih inspekcija), ovaj pristup nije podržan nijednim podzakonskim aktom. Zakon o stručnom obrazovanju i osposobljavanju i Zakon o nacionalnim kvalifikacijama (uključujući administrativna uputstva u skladu sa ovim zakonima) definišu samo procese akreditacije za pružaoce usluga stručnog obrazovanja (uključujući javne institucije i neformalne pružaoce usluga stručnog obrazovanja), dok podzakonski akti koji regulišu procese kvaliteta opšteg obrazovanja (koje promovišu razvojni pristup), ne pokrivaju stručne škole. Na ovaj način, stručne škole su isključene iz procesa osiguranja kvaliteta koje pokriva Inspektorat za obrazovanje i Opštinski direktorati za obrazovanje.
- Ne postoji jasna naznaka da li je akreditacija ISOO povezana sa davanjem prava na pružanje stručnog obrazovanja ili ne; veza između prava na pružanje SOO i procene kvaliteta nije definisana i regulisana. Kriterijumi i uslovi za registraciju javnih pružaoaca SOO-a nisu definisani, dok postupci za odobravanje ili odbijanje prava na pružanje SOO od strane javnih pružalaca SOO-a nisu posebno regulisani.
- Odredbe za obrazovanje odraslih imaju tendenciju da se fokusiraju samo na formalno kompenzacijsko ubrzano obrazovanje, ne regulišući druge modalitete obrazovanja odraslih koje mogu pružiti stručne škole (npr. Kratkoročni kursevi zasnovani na PPU ili na osnovu specifičnih potreba).
- Postoji neslaganje u opštim odredbama AU o PPU u slučaju da se zatraži posebna akreditacija PPU od strane NAK-a i KAA.
- Položaj koordinatora za osiguranje kvaliteta nije zakonski regulisan (u Zakonu o SOO-u, u AU o radnom vremenu osoblja zaposlenog u institucijama koje primenjuju programe SOO-a i u AU o kriterijumima i procedurama za osiguranje kvaliteta u ISOO); štaviše, razlika između Kancelarije za osiguranje kvaliteta i koordinatora za osiguranje kvaliteta nije jasna (AU o kriterijumima i procedurama za osiguranje kvaliteta u ISOO).
- Uloga školskog osoblja u koordinaciji procesa osiguranja kvaliteta, aktivnostima karijernog vođenja, u poslovnoj saradnji i Razvojnim programima škola nije definisana (AU o radnom vremenu osoblja zaposlenih u institucijama koje se prijavljuju za programe stručnog obrazovanja).
- Upravnom odboru nije dodeljen nijedan posebni zadatak u pogledu osiguranja kvaliteta (AU o sastavu, funkcionisanju, zadacima i mandatu predstavljanja UO u IAAP)
- Redovni pregled programa obuke zasnovan na analizi potreba tržišta rada kao i analiza troškova i koristi za kupovinu usluga od privatnih pružalaca SOO-a (ili čak stručnih škola) nisu dovoljno obrađeni u Pravilniku Vlade o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mesta u Agencija za zapošljavanje.
- Njihove odgovarajuće strategije i akcioni planovi imaju tendenciju da se bave glavnim izazovima u VET-u, ali primena zaostaje. Ovo uglavnom zavisi od međunarodnih projekata koje finansiraju donatori sa ograničenim institucionalnim vlasništvom, kao i nedovoljne koordinacije i nadzora od strane relevantnih institucija.

4.2. Ostala pitanja politika koje negativno utiču na kvalitet S00-a:

- Postojeća struktura opšteg formalnog obrazovanja (osim stepena koje dodeljuju visokoškolske ustanove i kvalifikacije mature koja se odnedavno primenjuje- razvijene matura kvalifikacije) zasniva se na različitim vrstama programa obrazovanja i obuke, koji ne zadovoljavaju u dovoljnoj meri kriterijume NAK-a za validaciju kvalifikacija. Ovi kriterijumi predviđaju da programi omogućavaju opipljive rezultate, definisane u smislu nacionalno priznatih standarda, vrednovane, uz osiguranje kvaliteta i potvrdu od strane akreditovanih institucija za ocenjivanje i kvalifikovanje.
- Okvir kurikuluma za S00 još uvek nije odobren. Što se tiče programa stručnih profila, više od 77% profila stručnog obrazovanja koji se nude u stručnim školama nisu zasnovani na stručnim standardima ili potrebama tržišta rada. Proces izrade kurikuluma za profesionalne profile je u toku i očekuje se da će biti završen 2020. godine, iako Okvir kurikuluma za S00 nije dovršen i odobren.
- Nijedan program obuke nastavnika u određenim profilima profesija za nastavnike i instruktore u stručnim školama nije akreditovan tokom perioda 2017-2019, stvarajući prazninu u Programu za profesionalni razvoj nastavnika (PPRN) u ovom važnom delu obrazovnog sistema.
- Ne postoji okvir za finansiranje Programa za profesionalni razvoj nastavnika koji bi jasno definisao kako se može postići održivo finansiranje i na taj način bi omogućio sprovođenje procesa za licenciranje nastavnika.
- MONT, opštine i škole su zvanično zaduženi za Profesionalni razvoj nastavnika, ali nemaju mehanizme i kapacitete da organizuju i koordinišu dovoljne i relevantne aktivnosti za nastavnike stručnih škola. Škole ne obavljaju ekonomske delatnosti da bi mogle da pružaju obuku u skladu sa godišnjim razvojnim planovima. Program za profesionalni razvoj nastavnika stručnih škola uglavnom omogućuju donatori.
- Budžet za stručno obrazovanje na Kosovu, finansiran iz opšteg budžeta za obrazovanje, nije se značajno povećao poslednjih godina. Povećanje troškova objašnjava se , uglavnom, rastom troškova za plate nastavnika. Državne investicije u druge kategorije troškova za stručno obrazovanje, kao što su kapitalne investicije, kategorija robe i usluga, kao i drugi neophodni troškovi su postepeno sve manji.
- Trenutni budžet nije dovoljno iskorišćen zbog ograničenih kapaciteta za finansijsko upravljanje na ODO-u i na nivou škole. Pored toga, opštine nisu uputile zvaničan i dobro obrazložen zahtev, zasnovan na dokazima, Ministarstvu finansija da preispita finansijsku formulu ili da poveća budžet.

4.3. Trenutno stanje osiguranja kvaliteta na nivou sistema

- Osiguranje kvaliteta nivou sistema još uvek nije konsolidovan i ne postoji sistematsko praćenje sistema stručnog obrazovanja pomoću EQAVET indikatora za izveštavanje o razvoju stručnog obrazovanja na nivou sistema (trenutna situacija i nacionalni trendovi u pružanju stručnog obrazovanja), što bi informisalo i olakšalo izradu i planiranje strateških politika stručnog obrazovanja na nacionalnom nivou.
- Nacionalni okvir kvalifikacija teži da poveća naglasak na kontroli kvaliteta i sistematskom pristupu osiguranju kvaliteta kvalifikacija. Postojanje dva akreditaciona tela (NAK i AKA) u jednom malom siromašnom mestu, kao što je Kosovo, je finansijski skupo, a posledica je i fragmentaran pristup.
- Mandat KAA je ograničen na OK kvalifikacija koje su deo NOK-a, ali ne uključuje OK sistem stručnog obrazovanja. Shodno tome, KAA je fokusiran na poboljšanje i unapređenje procesa osiguranja kvaliteta samo među IAAP-ma, koji su akreditovane ili su u procesu akreditacije, dok za redovne godišnji ISV, koje su podnele stručne škole ili CPO, one nisu dobile povratne informacije osim u slučaju kada se one

nalaze u procesu akreditacije.

- Uloga Inspektorata za obrazovanje i opštinskih direkcija za obrazovanje u vezi sa osiguranjem kvaliteta u stručnim školama nije definisana u relevantnim AU-ima koji regulišu osiguranje kvaliteta u preduniverzitetskom obrazovanju. Štaviše, upitan je njihov kapacitet za obavljanje njihovih funkcija osiguranja kvaliteta.
- Agencija za profesionalno obrazovanja i osposobljavanje i obrazovanje odraslih uspešno upravlja sa šest centara za kompetencije, ali podzakonski akti i potreban budžet nisu usvojeni što bi Agenciji omogućilo upravljanje svim stručnim školama. Njeno funkcionisanje i sposobnost da ispuni ovu funkciju i dalje predstavljaju izazov.
- Agencija za SOO i OO nije funkcionisala dve godine, ali i kada funkcioniše, ona ne može efikasno da obavlja svo-

je funkcije kao savetodavno telo za stručno obrazovanje, dok se proces osiguranja kvaliteta na sistemskom nivou (spoljna evaluacija na nivou sistema) ne reguliše kako bi se omogućile preporuke i kreiranje politike zasnovane na dokazima.

- Agencija za zapošljavanja u Republici Kosovo nije dovoljno uključena u razmatranje i osiguranju povratnih informacija na Izveštaje samovrednovanja iz Centara za profesionalno osposobljavanje. Ne postoji praksa pravljenja Konsolidovanih izveštaji o učinku i izazovima sa kojima se susreću ovi centri.
- Ne postoji mehanizam za prikupljanje redovnih povratnih informacija od pružalaca SOO-a o procesima osiguranja kvaliteta, uključujući Nacionalni savet za osiguranje kvaliteta.

4.4. Trenutno stanje osiguranja kvaliteta na nivou pružalaca stručnog obrazovanja (stručne škole i CPO)

Odstupanja i praznine utvrđene u zakonskom okviru i okviru politika direktno utiču na procese kvaliteta na nivou pružalaca stručnog obrazovanja.

Što se tiče procesa na **školskom nivou**, podaci fokus grupa otkrivaju sledeće:

- **Položaj koordinatora za osiguranje kvaliteta** regulisan je u svim stručnim školama, kao posebno radno mesto ili kao dodatni posao koji se nadoknađuje nastavnim časovima, ali u velikom broju slučajeva nije pravno formalizovan.
- Faktori koji negativno utiču na učinak koordinatora za osiguranje kvaliteta su:
  - Ograničeno vreme za izvršenje zadataka (u slučaju da se njihova uloga nadoknađuje časovima);
  - Radno mesto nije pravno formalizovano;
  - Nedostatak prostora / kancelarije za vršenje njihovih funkcija;
  - Nedostatak mogućnosti za obuku za tek novopostavljene koordinate za osiguranje kvaliteta;
  - Nedostatak mogućnosti za novu obuku i / ili podršku Na poslu kako bi uspešno odgovorio na izazove.

- **Mehanizmi za osiguranje kvaliteta u školama** nisu konsolidovani. Upravni odbori škola i Saveti učenika funkcionišu ali nisu uključeni u proces osiguranja kvaliteta. Pored toga, Upravni odbori ne funkcionišu kako je predviđeno zakonima ili podzakonskim aktima.
- **Proces samovrednovanja** sprovodi značajan broj stručnih škola. Međutim, smanjio se broj škola koje su pripremile Izveštaj o samovrednovanju 2019. godini. Nedostatak povratnih informacija od NAK-a ili nepostojanje adekvatnog administrativnog uputstva (navedeni kao neki od nedostataka, koji izazivaju zabrinutost) obeshrabilo je škole da nastave sa primenom ciklusa osiguranja kvaliteta i na taj način su uticali i na planove poboljšanja koji nisu pravilno pripremljeni i regulisani od strane svih škola.
- Neki od **izazova** tokom primene procesa samovrednovanja:
  - Ograničeno učešće nastavnika u procesu SV, posebno kada su potrebni dodatni podaci i pojašnjenja od koordi-

natora za osiguranje kvaliteta;

- Nejasnoće oko načina učešća zajednice biznisa;
  - Ograničeno učešće učenika u proces SV;
  - Nedostatak instrumenata za prikupljanje podataka (npr. upitnici za učenike i roditelje, modaliteti i protokoli za učešće zajednice biznisa u sam proces, itd.).
- **Učešće i doprinos** ključnih aktera u proces osiguranja kvaliteta se ne smatra zadovoljavajućim. Samovrednovanje se, uglavnom, vrši uz učešće nastavnika (putem profesionalnih aktiva), rukovodstva škole do određenog nivoa i učenika (putem pripremljenih upitnika, iako nisu primenjeni posebni kriterijumi za odabir učenika). Posvećenost i doprinos nastavnika i rukovodstva škole u tom procesu su osrednji, dok se doprinos učenika ocenjuje kao nizak (uglavnom zbog nedostatka odgovarajućeg pristupa kako bi se osiguralo njihovo učešće). Učešće poslovne zajednice u potpunosti nedostaje zbog nedostatka smernica i načina za njihovo uključivanje u proces samovrednovanja.
  - **Što se tiče kvaliteta izveštaja o samovrednovanju** škole su svesne da izveštaji ne odražavaju u potpunosti stvarni učinak i realnu situaciju u školi, zbog izazova sa kojima se suočili (vidi gore) i zbog nedostatka kulture u vezi osiguranja kvaliteta na nivou škole. Doza formalnosti je u sprovođenju postupka samovrednovanja da bi se ispunili zahtevi, ali to zapravo ne doprinosi izgradnji kulture kvaliteta.
  - **U vezi sa procedurama** koje su sprovedene tokom procesa samovrednovanja, škole uglavnom slede procedure utvrđene od strane NAK-a; neke od njih (3 od 20 škola) su nedavno pripremili Izveštaje o smovrednovanju na osnovu procedura koje je MONT razvio za osiguranje kvaliteta u opštem obrazovanju. Stručne škole smatraju da bi bilo mnogo prikladnije ukoliko bi postojale jednake procedure za sprovođenje procesa za samovrednovanje u svim višim srednjim školama.
  - Priprema **planova poboljšanja kvaliteta** integrisana je u proces samovrednovanja, stoga većina škola priprema planove poboljšanja i uključuje ih u Školski razvojni plan koji se ažurira na godišnjoj osnovi. Međutim, većina škola smatra da se njihovi planovi poboljšanja ne bave na odgovarajući način slabostima identifikovanim tokom procesa samovrednovanja.
  - **Nivo sprovođenja planova poboljšanja** kvaliteta smatra se

niskim za 19 od 20 škola. Odgovorni za sprovođenje plana poboljšanja kvaliteta na školskom nivou smatraju se koordinatori za osiguranje kvaliteta, profesionalni aktivni i rukovodstvo škole. Spoljni faktori koji negativno utiču na sprovođenje planova za razvoj škole smatraju da su (a) ograničena podrška ODO-a i (b) nedostatak odgovarajućih obrazovnih i finansijskih politika koje uzimaju u obzir izazove u vezi sa osiguranjem kvaliteta u stručnim školama.

- **Glavni izazovi na koje nailaze stručne škole su:**

- nedostatak nastavnih materijala;
- ograničen budžet za opremu i potrošni materijal;
- ograničene mogućnosti za organizovanje profesionalne prakse na radnom mestu;
- programi za stručne predmete se ne podudaraju sa standardima profesije;
- nastavni programi za opšte predmete nisu relevantni za odgovarajuće profile;
- ograničene mogućnosti za kontinuirano profesionalno osposobljavanje nastavnika i instruktora;
- nedostatak adekvatnih informacija o uslovima i kriterijumima za ekonomske aktivnosti stručnih škola i o mogućnostima korišćenja sopstvenih prihoda koje generišu;
- nedovoljna autonomija, fleksibilnost i podrška, kao i ograničena sredstva za brzo prilagođavanje njihove ponude za obuku i na taj način da se prilagode promenljivim potrebama tržišta rada.

Glavni nalazi iz analize procesa **osiguranja kvaliteta u Centrima za stručno osposobljavanje** su sledeći:

- **Koordinatora za osiguranje kvaliteta** imenuje Centar za stručno osposobljavanje u skladu sa zahtevima za akreditaciju KAA. Pokrivanje ovog radnog mesta se nadoknađuje časovima obuke. Glavni zadatak koordinatora za osiguranje kvaliteta je da olakša sam proces osiguranja kvaliteta, da učestvuje u komisiji za vrednovanje kandidata i da pomogne direktoru u pripremi Izveštaja za samovrednovanje;
- **Proces samovrednovanja** sprovode svake godine svi centri za stručno osposobljavanje na osnovu zahteva i procedura koje je odredila Kosovska agencija za akreditaciju. Izveštaj o samovrednovanju se podnosi KAA-u i Agenciji za zapošljavanje Republike Kosova. Centri za stručno osposobljavanje (CSO), obično, ne dobijaju povratne informacije o

svojim izveštajima o samovrednovanju (uključujući planove poboljšanja) ni od KAA ni od AZRK. Centri za stručno osposobljavanje smatraju da su njihovi izveštaji pregledani od (a) NAK-a i da on prati proces poboljšanja kvaliteta tako da to ima u vidu kada se prijavljuju za validaciju novih programa obuke i (b) od AZRK-a, koja bi trebala da planira finansijsku podršku na osnovu potreba koje su planirali CSO-i.

- **Najizazovnijim aspektom** procesa osiguranja kvaliteta smatra se prikupljanje podataka i evaluacija programa obuke (uključujući performanse trenera) zbog tendencije predavača koji su uključeni u evaluaciju, da izbegnu ponovno evidentiranje dokaza o lošem učinku svojih kolega.
- **Kultura osiguranja kvaliteta** nije izgrađena i postoji doza formalnosti u sprovođenju postupka samovrednovanja kako bi se ispunili zahtevi – forme radi; kao rezultat toga - proces zapravo ne doprinosi izgradnji kulture kvaliteta.
- **Učešće kandidata** u proces samovrednovanja je obezbeđeno kroz mogućnost koja im se pruža da ocene kvalitet programa obuke.
- **Učešće poslovne zajednice** nije zadovoljavajuće. To se obično realizuje preko Savetodavnih odbora, ali ovi Odbori nisu operativni već nekoliko godina. Ostali modaliteti za uključivanje preduzeća u proces samovrednovanja nisu zahtevani.
- **Što se tiče kvaliteta i relevantnosti**, programa obuke, Centri za stručno osposobljavanje su uskladili svoje programe sa standardima struke za 6 od 35 kvalifikacija koje nude. Ovi programi su takođe potvrđeni. Ostale 29 kvalifikacija nisu potvrđene, uglavnom zato što za te profile ne postoje profesionalni standardi (za 19 kvalifikacija) ili su Centri u procesu usklađivanja svojih nastavnih planova i programa sa PS (za 10 kvalifikacija).
- **Glavni izazovi na koje su naišli Centri za stručno osposobljavanje su:**
  - RSpori tempo razvoja operativnog sistema što utiče na dinamiku razvoja kurikuluma u VTC-u;
  - Budžetska ograničenja ograničavaju kapacitete za osposobljavanje CPO (uključujući povećanje broja predavača) kao i ulaganja u radionice i opremu za obuku;
  - Nedostatak regulatornog dokumenta koji bi Centrima omogućio da generišu prihode prodajom robe i usluga.

5. Preporuke

5.1. Otklanjanje praznina i neusaglašenosti u zakonskom i političkom okviru za osiguranje kvaliteta u stručnom obrazovanju

Osiguranje kvaliteta prevazilazi tehničke postupke i pristupe da bi se utvrdilo da li su kvalifikacije ili procesi validacije i / ili akreditacije prikladni za njihovu svrhu. Učinkovito osiguranje kvaliteta podrazumeva kulturu osiguranja kvaliteta i višestepeni pristup upravljanju kvalitetom, koji uključuje sve relevantne aktere, stoga aranžmani osiguranja kvaliteta na nivou sistema i pružaoca stručnog obrazovanja, moraju biti regulisani i konsolidovani. U ovom aspektu:

- Zakon o stručnom obrazovanju i osposobljavanju može se pretvoriti u odgovarajuće zakonodavstvo koje na sveobuhvatan način reguliše sve funkcije sistema stručnog obrazovanja i osposobljavanja. Može da obuhvata stručno obrazovanje za sve ciljne grupe u različitim fazama života ljudi, koje nude različite oblike usluga i različiti javni, privatni ili drugi pružaoci usluga, što dovodi do neujednačenih nivoa kompetencija. Institucije za stručno obrazovanje i obuku mogu da dele resurse. Revidirani zakon o profesionalnom obrazovanju i osposobljavanju trebao bi, takođe, da apsorbuje odredbe Zakona o obrazovanju i osposobljavanju odraslih¹⁰⁹;
- Nacionalni okvir kvalifikacija prepoznaje širi sistem osiguranja kvaliteta u stručnom obrazovanju i ovaj pristup treba da bude podržan pravnim okvirom. Da bi se osigurala ravnoteža između pristupa kontrole i razvojnog pristupa osiguranju kvaliteta, moraće biti definisana svrha i uloga spoljnih mehanizama za osiguranje kvaliteta, bez obzira na to da li je fokus na praćenju kvaliteta usluga i kontroli funkcionisanja sistema ili na podržavanju razvoja kvalitetnih usluga. S tim u vezi, dok je fokus KAA (i NAK-a) na kontrolu kvaliteta kroz osiguranje kvaliteta kvalifikacija (akreditacija, validacija, verifikacija vrednovanja i dodeljivanje odobrenih kvalifikacija), fokus MONT-a, Institucija za SOO i OO, ODO-a i AZRK treba biti u poboljšanju kvaliteta, praćenjem i podrškom procesu osiguranja kvaliteta u sistemu stručnog obrazovanja. Ovo bi osiguralo približavanje procesa osiguranja kvaliteta, koji pripadaju različitim delovima sistema, dokazujući kako različiti elementi sistema upotpunjuju jedan-drugog radi ostvarenja cilja – jednog sistemskog i sveobuhvatnog pristupa osiguranju kvaliteta. Ovakav pristup trebao bi biti dalje razvijen od strane NOK –a (ili Nacionalnog saveta za osiguranje kvaliteta) koji je postao deo Zakona o profesionalnom obrazovanju i osposobljavanju, kao i deo administrativnih uputstava koja regulišu osiguranje kvaliteta u opštem obrazovanju i SOO-u.
- Meqenëse akreditimi deri më sot ka qenë vullnetar, procedurat për një akreditim të përkohshëm të të gjitha shkollave profesionale që nuk kanë pasur ndonjë mundësi për të marrë një vlerësim të jashtëm do të duhet të përcaktohen nga MASHT dhe AKK, me qëllim që të mundësojnë një proces:
- Budući da je akreditacija do danas bila dobrovoljna, postupke za privremenu akreditaciju svih stručnih škola koje nisu imale priliku da dobiju eksternu evaluaciju moraće da utvrde MONT i NAK kako bi se omogućilo da proces bude:
  - jednostavan – da su u stanju da se nose sa velikim brojem akreditacija u razumnom roku;
  - pouzdan - da bi se postiglo poverenje zainteresovanih strana u institucije SOO-a; i
  - finansijski održiv - tako da se može finansirati iz budžeta MONT-a.
- Principe, kriterijume i pokazatelje kvaliteta u Nacionalnom savetu za osiguranje kvaliteta treba pojednostaviti, na osnovu rezultata i bolje uskladiti sa EQAVT-om.
- Funkcije osiguranja kvaliteta u školama trebale bi biti institucionalizovane i regulisane odgovarajućim zakonodavstvom, uključujući i položaj koordinatora za osiguranje kvaliteta, definisanje dužnosti i odgovornosti školskog rukovodstva, upravljačkih tela i profesionalnih aktiva.

109. U skladu sa preporukama ETF-a o politikama za razvoj ljudskih potencijala na Kosovu (ETF, 2019)

5.2. Razmatranje glavnih izazova u profesionalnom školama i centrima za profesionalno osposobljavanje

Što se tiče glavnih izazova sa kojima se suočavaju **stručne škole**, treba razmotriti sledeća pitanja:

- Nedostatak osnovnih veština nakon završetka srednjeg obrazovanja ne osposobljava mlade ljude na Kosovu da kasnije uče i rade, stoga mora da se podrži puna primena Okvira kurikuluma za preduniverzitetsko obrazovanje. Okvir kurikuluma zasnovan je na kompetencijama i, s tim u vezi, u skladu je sa Nacionalnim okvirom kvalifikacija. Ali, da bi novi pristupi zaživeli, osnovni kurikulumi za čitav sistem preduniverzitetskog obrazovanja moraju biti u potpunosti u skladu sa Okvirom kurikuluma preduniverzitetskog obrazovanja i NOK-om; takođe, moraju se obezbediti odgovarajući materijali za nastavu i učenje, dok se proces profesionalnog razvoja nastavnika mora intenzivirati u svim njegovim fazama.
- Okvir kurikuluma za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje je trebao da bude krovni dokument za regulisanje sistema za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje i da vodi proces izrade kurikuluma za stručne profile. Stoga, njegovo finaliziranje i usvajanje je od presudne važnosti. Kurikulumi stručnih profila treba da odražavaju filozofiju Okvira kurikuluma preduniverzitetskog obrazovanja izraženu kroz njegove principe, i treba da budu u skladu okvirom kurikuluma za SOO, kao i da budu u potpunosti u skladu sa NOK-om i klasifikacijom profesija. Praksa u preduzećima za promociju učenja zasnovanog na radu trebalo bi da postane sastavni deo programa stručnog obrazovanja.
- Pružaoci stručnog obrazovanja i obuke treba da imaju odgovarajući stepen autonomije, fleksibilnosti, podrške i finansiranja, kako bi svoju ponudu obuke brzo prilagodili promenljivim potrebama tržišta rada.
- Treba istražiti modalitete za podsticanje preduzeća na strukturiranu saradnju sa školama i na nacionalnom nivou regulisati šeme za sprovođenje profesionalne prakse u preduzećima. Cilj bi trebao biti da takve šeme omogućuju maksimalne koristi praktikantima u smislu povećanja njihovih veština i sticanje radnog iskustva.
- Da bi se rešilo pitanje nekvalitetnih resursa pružalaca SOO-a, jedna od strategija je podrška većoj autonomiji školama i mogućnostima da one ostvaruju sopstvene prihode, osposobljavanje rukovodećeg osoblja, bolje upravljanje, davanje smernica izgradnji kapaciteta i razvoj računarskog upravljanja (računovodstvo, izveštavanje). Finansijska autonomija škola (za budžetske troškove) takođe će morati da se proširi, ali, istovremeno, i da se pojača nadzor i podrška.
- Licenca za karijeru nastavnika treba da se odnosi na profesionalni razvoj nastavnika u SOO-u, a odgovarajući programi za profesionalni razvoj nastavnika moraju biti dostupni. Treba razmotriti programe za profesionalni razvoj nastavnika koje su razvili donatori. Profesionalni program za razvoj nastavnika bi trebao da bude povezan sa nastavnim planom i programom zasnovan na osiguranju kvaliteta, zadovoljavajući kriterijume. NAK. Program profesionalnog razvoja nastavnika treba regulisati i promovisati u stručnim školama.
- Vrednovanje performanse direktora škola, takođe, treba da uključuje vrednovanje njihovog učinka kao i njihovu podršku upravljanju procesima osiguranju kvaliteta.
- Proces razvoja i usvajanja profesionalnih standarda treba ubrzati.
- Integrisani pristup planiranju između MONT-a, ODO-a i škole treba ojačati i koristiti za uticaj na raspodelu budžeta i ponovo razmatranje finansijske formule.
- Saradnju između MONT-a, ISOOiOO i MRSZ (AZRK) treba ojačati. Razvijanje okvira za saradnju doprinelo bi ovom cilju.
- Treba istražiti mogućnosti za vezu i razmenu informacija između SMIP-a i SMIA-a, poreske uprave, penzijskog fonda i Kosovske agencije za statistiku.
- MONT treba da se više angažuje u davanju prioriteta osiguranju kvaliteta u stručnim školama i da dodatno usmerava i koordiniše donatore radi realizacije ovih prioriteta.

5.3. Konsolidacija osiguranja kvaliteta na nivou sistema

- Spajanje Kosovske agencije za akreditaciju i Nacionalnog autoriteta za kvalifikacije pod jednim krovom bilo bi u skladu sa tendencijom da osiguranje kvaliteta pokrije sve nivoe i vrste kvalifikacija, što bi doprinelo većem poverenju i održivosti procesa sertifikacije.
- Mandat Kosovske agencije za akreditaciju, takođe treba da obuhvati osiguranje kvaliteta na nivou sistema stručnog obrazovanja, sa fokusom na akreditovane pružaoce usluga. To znači:
  - sistematsko praćenje i izveštavanje o kvalitetu stručnog obrazovanja među akreditovanim pružiocima, na osnovu pokazatelja EQAVET-a;
  - analiza rezultata evaluacije i davanje preporuka za poboljšanje odgovornim organima vlasti (npr. MONT-u u odnosu na rezultate evaluacije stručnih škola, AZRK-u za vrednovanje Centara za stručno osposobljavanje i za obrazovanje i osposobljavanje odraslih.
- Morat će se ojačati kapaciteti Inspektorata za obrazovanje i Opštinskih direkcija za obrazovanje kako bi se podržalo poboljšanje kvaliteta u stručnim školama. Treba razviti posebne priručnike za izradu administrativnih usputstava i za Opštinske direkcije za obrazovanje u osiguranju kvaliteta u stručnim školama.
- Treba istražiti mogućnosti za primenu vanjskog vrednovanja između stručnih škola i drugih pružalaca stručnog obrazovanja.
- Treba definirati posebne zadatke i funkcije Agenciju za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje i obrazovanje odraslih, kako bi se osiguralo sprovođenje politika za

stručno obrazovanje iz perspektive celoživotnog učenja i osiguranje kvaliteta u profesionalnim školama i Centrima za kompetencije. Sistematsko praćenje i izveštavanje o kvalitetu stručnog obrazovanja u stručnim školama i centrima kompetencija, koristeći EKAVET indikatore, trebalo bi da bude deo funkcija Agencije za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje i obrazovanje odraslih, Nadalje, budući da Upravni odbor Agencije za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje i obrazovanje odraslih ima istu institucionalnu zastupljenost i sastav kao i Upravni savet SOOiOO -a, usvajanje profesionalnih standarda može biti pokriveno od strane samog Upravnog saveta.

- Osim nadgledanja procedura i procesa koje primenjuju Centri za stručno obrazovanje, Agencija za zapošljavanje bi trebala da sprovede i spoljnu evaluaciju centara, sa ciljem provere kvaliteta procesa samovrednovanja, identifikovanja odstupanja i planiranja akcija potrebnih za podršku CSO-ima u izgradnji kulture kvaliteta. Ovom cilju bi trebalo da posluže razmatranja i povratne informacije o samovrednovanju u Centrima za profesionalno osposobljavanje. Konačno, trebalo bi pripremiti konsolidovani godišnji izveštaj, zasnovan na izveštajima o samovrednovanju Centara za profesionalno osposobljavanje, koji bi se koristili za analizu situacije i planiranje potrebne podrške CPO.
- Ulogu SASOOiOO-a treba preispitati u Zakonu o SOO i pretvoriti u stručno telo sa savetodavnom funkcijom za SOO, u okviru Kabineta premijera. Sistematsko praćenje i analiza kvaliteta SOO radi informisanja i olakšavanja donošenja strateških politika u oblasti SOO i planiranja neophodnih intervencija na nacionalnom nivou, trebalo bi da budu deo stručnog tela.

5.4. Efikasna podrška internim procesima za osiguranje kvaliteta

Izgradnja kapaciteta institucije za samopraćenje i samovrednovanje zahteva sveobuhvatno i dugoročno angažovanje, praćeno

odgovarajućim resursima i podrškom.¹¹⁰ Istovremeno, pružaoци SOO usluga treba da razumeju važnost procesa za osiguranje

¹¹⁰. Bez potcenjivanja pitanja „kako“, posebno istaknutog u NOK za stručno obrazovanje, od ključnog je značaja razviti kulturu postavljanja pitanja „zašto“ jer to dovodi do korisne informacije koje se mogu koristiti za poboljšanje prakse.

je kvaliteta, kao i da budu spremni da ih efikasno primene.

Zato, profesionalne škole treba da:

- Imaju stalnu podršku svojim aktivnostima za profesionalni razvoj koordinatora za osiguranje kvaliteta od strane NAK-a, MONT-a i ODO-a. To bi takođe uključivalo pomno praćenje internih procesa za osiguranje kvaliteta od strane ODO-a, redovni pregled i povratne informacije o njihovim Izveštajima o samovrednovanju (ISV), kao i stalnu obuku i savetovanje za koordinatore za osiguranje kvaliteta (KOK) i direktore škola. S tim u vezi, biće potrebno omogućiti aktivnosti za izgradnju kapaciteta koordinatora za osiguranje kvaliteta u ODO-u.
- Izgradnja „Zajednica za zajedničko učenje“ za osiguranje kvaliteta (na opštinskom i centralnom nivou) doprinela bi profesionalnom razvoju koordinatora za osiguranje kvaliteta i unapredila procese. Identifikovanje i promovisanje dobre prakse treba da urade i podržavaju ODO-i i MONT (korišćenjem administrativnih uputstava). Treba obezbediti upustva i potrebne instrumente za ODO-e i MONT, kako ni isti bili u stanju da podrže ove procese i time olakšaju njihovu realizaciju.

- Potrebna je veća posvećenost školskog menadžmenta za promociju kulture kvaliteta, mobilizaciju i za podsticanje osoblja na aktivno učešće i veći doprinos procesu samovrednovanja, kako bi se čitav proces konsolidovano i kako bi se omogućili osnovni uslovi za rad koordinatorima za osiguranje kvaliteta (kancelarijski prostor, oprema idr.) Njihova uloga je od suštinske važnosti za razvoj okruženja za učenje u kojem nastavnici prihvataju da je samovrednovanje deo njihovih svakodnevnih zadataka, deo je to njihove nastavne uloge i da tome treba pridati isti značaj kao i svim ostalim aspektima nastavnog procesa i učenja.
- Treba obezbediti aktivnosti profesionalnog razvoja kako bi se ojačala uloga školskog menadžmenta u obavljanju njegovih funkcija u vezi sa procesima osiguranja kvaliteta.
- Trebalo bi staviti na raspolaganje dodatne smernice za interne procese kvaliteta, sa fokusom na procese i instrumente za prikupljanje podataka.
- Posebna pažnja na obezbeđivanju perspektive učenika i poslodavaca u procesu samovrednovanja je presudna za efikasnost čitavog ciklusa za osiguravanje kvaliteta.

O Centrima za profesionalno osposobljavanje:

- NAK i AZRK treba da u kontinuitetu organizuju niz aktivnosti za profesionalni razvoj koordinatora za osiguranje kvaliteta. To znači da AZRK treba stalno da vrši pažljivo praćenje procesa za osiguranje kvaliteta, uključujući i razmatranje izveštaja o samovrednovanju, kao i stalnu obuku i smernice za rešavanje izazova sa kojima se suočavaju.
- Veću pažnju treba posvetiti uključivanju poslodavaca u proces samovrednovanja.
- Identifikovanje i promovisanje dobre prakse, kao i olakšavanje međusobne razmene iskustava koordinatora za osiguranje kvaliteta, takođe će doprineti unapređenju procesa rada i povećanju kapaciteta koordinatora za osiguranje kvaliteta.
- Vrednovanje programa obuke od strane učesnika i kandidata treba da se obavi na kraju programa obuke Evaluacija sprovedena tokom trajanja programa obuke može poslužiti za eventualne promene i prilagođavanje odgovarajućih programa, dok evaluacija na kraju programa bi više koristila

procesu samovrednovanja u centrima za profesionalno osposobljavanje.

- Iako postoji napredak u razvoju preduzetničkih veština, u programima obuke centara za profesionalno osposobljavanje treba obezbediti zastupljenost „mekih veština“, razmatrati pitanja o zaštiti zdravlja i bezbednosti na radu i digitalnih veština.

Dodatak 1: Principi osiguranja kvaliteta za kvalifikacije koje su deo nacionalnih okvira ili sistema kvalifikacija u odnosu na Evropski okvir kvalifikacija (EVROPSKI OKVIR KVALIFIKACIJA)

Sve kvalifikacije na nivou Evropskog okvira kvalifikacija (EOK), treba da dokažu kvalitet, kako bi se povećalo poverenje u njihov kvalitet i nivo.

U skladu sa nacionalnim okolnostima i uzimajući u obzir sektorske promene, da bi se obezbedilo osiguranje kvaliteta na nivou Evropskog okvira kvalifikacija (EOK), potrebno je:

1. pozabaviti se dizajnom kvalifikacija, kao i primenom pristupa zasnovanog na rezultatima učenja;
2. osigurati pouzdano vrednovanje, u skladu sa standardima zasnovanim na ishodima učenja, i razmotriti proces sertifikacije;
3. posedovanje mehanizama i postupaka koji omogućuju kontinuirano poboljšanje kvaliteta;
4. uključiti sve relevantne aktere u sve faze procesa;
5. obuhvatiti sve metode za kontinuirano vrednovanje - kako internog tako i eksternog;
6. da kvalitet bude integralni deo unutrašnjeg upravljanja, uključujući dogovorene aktivnosti institucija koje izdaju kvalifikacije za nivo Evropskog okvira kvalifikacija (EOK),
7. da se zasniva na jasnim i merljivim ciljevima, standardima i smernicama;
8. da bude podržano odgovarajućim resursima;
9. da kvalitet bude pod redovnim nadzorom postojećih institucija i agencija za osiguranje kvaliteta ili spoljnih nadzornih agencija;
10. da se uključuje elektronski pristup rezultatima evaluacije..

Dodatak 2: EQAVET – Kriterijumi kvaliteta i opisni pokazatelji

Planiranje predviđa zajedničku stratešku viziju sa zainteresovanim stranama, uključujući ciljeve/objektive, aktivnosti i jasne pokazatelje

Opisni pokazatelji na nivo sistema za stručno obrazovanje i osposobljavanje (S00)

Srednjoročni i dugoročni ciljevi i objektivii stručnog obrazovanja povezani su sa evropskim ciljevima.

Akteri učestvuju u postavljanju ciljeva i zadataka na različitim nivoima profesionalnog obrazovanja i osposobljavanja.

Ciljevi se postavljaju i prate uz pomoć specifičnih pokazatelja (kriterijumi uspeha).

Uspostavljeni su mehanizmi i procedure za identifikaciju potreba za obučavanje.

Razvijena je informaciona politika koja predstavlja kvalitetne rezultate, u skladu sa nacionalnim i/ili regionalnim zahtevima za zaštitu podataka.

Postavljeni su standardi i smernice za priznavanje, validaciju i sertifikaciju kompetencija pojedinaca.

Opisni pokazatelji na nivou stručnog obrazovanja i osposobljavanja (00)

QCiljevi evropskih, nacionalnih i regionalnih politika S00, postaju ciljevi pružaoca S00-a na lokalnom nivou.

Postavljaju se i prate jasne težnje, ciljevi i objektivii .

Stalne konsultacije sa relevantnim zainteresovanim stranama vrše se radi identifikacije specifičnih lokalnih i pojedinačnih potreba.

Odgovornosti u upravljanju kvalitetom i razvoju jasno su definisane.

Postoji rano uključivanje osoblja u planiranje, uključujući planiranje razvoja kvaliteta.

Pružaoци usluga planiraju inicijative za saradnju sa drugim pružaoциma stručnog obrazovanja.

Zainteresovane strane učestvuju u procesu analize lokalnih potreba.

Pružaoци S00 imaju jasan i transparentan sistem osiguranja kvaliteta.

Planovi se razvijaju u konsultaciji sa zainteresovanim stranama uz jasno postavljene principe

Opisni pokazatelji na nivo sistema za stručno obrazovanje i osposobljavanje (S00)

Planovi implementacije se definišu u saradnji sa socijalnim partnerima, pružaoциma stručnog obrazovanja i drugim zainteresovanim stranama na različitim nivoima.

Planovi implementacije uzimaju u obzir potrebna sredstva, kapacitete korisnika, kao i alate i smernice potrebne za podršku.

Smernice i standardi osmišljeni su za implementaciju na različitim nivoima.

Planovi implementacije uključuju posebnu podršku obuci nastavnika i trenera.

Odgovornosti pružalaca profesionalnog osposobljavanja u procesu implementacije su jasno definisane i transparentne.

Nacionalni i/ili regionalni okvir osiguranja kvaliteta je razvijen i uključuje smernice i standarde kvaliteta na nivou pružalaca profesionalnog obrazovanja i osposobljavanja kako bi se promovisalo stalno poboljšanje i samoregulacija.

Opisni pokazatelji na nivou pružalaca stručnog obrazovanja i osposobljavanja (S00)

Sredstva se na odgovarajući način predviđaju i dodeljuju za postizanje ciljeva postavljenih u planovima implementacije.

Relevantna i sveobuhvatna partnerstva su jasno podržana za sprovođenje planiranih akcija.

Strateški plan razvoja kompetencija osoblja precizira potrebu za obuku nastavnika i trenera.

Osoblje prolazi kroz redovnu obuku i održava saradnju sa relevantnim spoljnim akterima radi podrške izgradnji kapaciteta i poboljšanju kvaliteta.

Vrednovanje rezultata i procesa koje se zasniva na merenjima se redovno odvija

Opisni pokazatelji na nivo sistema za stručno obrazovanje i osposobljavanje (SOO)

Razvijena je metodologija vrednovanja kvaliteta koja uključuje interno i eksterno vrednovanje.

Uključivanje zainteresovanih strana u proces praćenja i evaluacije jasno je određeno i opisano.

Nacionalni i regionalni standardi i procesi za poboljšanje i osiguranje kvaliteta su relevantni i proporcionalni potrebama sektora.

Sistemi su po potrebi podvrgnuti samovrednovanju, kako unutrašnjem tako i spoljašnjem.

Sistemi ranog upozoravanja su uspostavljeni.

Primenjuju se pokazatelji učinka.

Vrši se redovito prikupljanje važnih i koherentnih podataka, kako bi se merio uspeh i identifikovale oblasti gde su potrebna poboljšanja.

Osmišljene su odgovarajuće metodologije prikupljanja podataka.

Opisni pokazatelji na nivo pružaoca stručnog obrazovanja i osposobljavanja (SOO)

Samovrednovanje se vrši periodično i sprovodi se u skladu sa propisima i nacionalnim i regionalnim okvirom ili na inicijativu pružalaca profesionalnog obrazovanja i osposobljavanja.

Vrednovanje i razmatranje obuhvataju procese i ishode učenja, uključujući merenje postignuća kod učenika, kao i učinak osoblja.

Vrednovanje i razmatranje obuhvataju adekvatne i efikasne mehanizme za uključivanje unutrašnjih i spoljnih aktera.

Sistemi ranog upozoravanja su uspostavljeni.

Revidiranje (Ponovno razmatranje)

Opisni pokazatelji na nivo sistema za stručno obrazovanje i osposobljavanje (SOO)

Procedure, mehanizmi i instrumenti za sprovođenje ponovnog razmatranja su definisani na svim nivoima.

Procesi se redovno preispituju i izrađuju akcioni planovi za promene. Sistemi se prilagođavaju okolnostima.

Podaci o rezultatima vrednovanja postaju javno dostupni.

Opisni pokazatelji na nivo pružaoca stručnog obrazovanja i osposobljavanja (SOO)

Reakcije učenika na njihovo individualno iskustvo tokom učenja i na okruženje gde se uči i odvija nastava, se beleže i uzimaju u obzir. Uz povratne informacije nastavnika, one se koriste za informisanje o daljim postupcima.

Podaci o rezultatima pregleda dostupni su javnosti.

Postupci povratnih informacija i pregleda deo su strateškog procesa učenja u organizaciji.

O rezultatima procesa vrednovanja razgovara se sa zainteresovanim stranama i utvrđuju se odgovarajući akcioni planovi..

Dodatak 3: EQAVET pokazatelji

Pokazatelj 1

Važnost sistema za osiguranje kvaliteta za pružaoce stručnog obrazovanja i osposobljavanja:

- a) deo pružalaca stručnog obrazovanja i osposobljavanja koji primenjuju unutrašnje sisteme osiguranja kvaliteta definisane zakonom i na sopstvenu inicijativu;
- b) udeo akreditovanih pružalaca stručnog obrazovanja i osposobljavanja.

Pokazatelj br. 2

Investiranje na obuku nastavnika i trenera:

- a) udeo nastavnika i trenera koji učestvuju u daljoj obuci
- b) iznos uložених sredstava

Pokazatelj br.3

Stepen učešća nastavnika u programe stručnog obrazovanja i osposobljavanja: Broj učesnika u programe S00-a, (1) prema vrsti i (2) prema individualnim kriterijumima

- 1) Za programe početnog obrazovanja i obuke: potreban je period od 6 nedelja pre nego što se učenik može računati kao učesnik; za doživotno učenje: procenat populacije primljene u zvanične programe stručnog obrazovanja.
- 2) Pored osnovnih podataka o rodu i starosti, mogu se primeniti i drugi socijalni kriterijumi, npr. rano napuštanje školovanja, visoko obrazovanje, migranti, osobe sa invaliditetom, trajanje nezaposlenosti.

Pokazatelj br.4

Stepen završetka programa stručnog obrazovanja i osposobljavanja:

Broj osoba koje su napustile program ili su uspešno završile programe stručnog obrazovanja, prema vrsti programa i individualnim kriterijumima.

Pokazatelj br.5

Stepen zaposlenosti posle programa stručnog obrazovanja i osposobljavanja:

- a) odredište učenika srednjeg stručnog obrazovanja u određenom vremenskom periodu nakon završetka obuke, prema vrsti programa i pojedinačnim kriterijumima (3);
- b) udeo učenika zaposlenih u određenom trenutku nakon završetka obuke, prema vrsti programa i pojedinačnim kriterijumima (3) za početne programe stručnog obrazovanja: uključujući informacije o odredištu učenika koji su odustali od studija.

Pokazatelj br. 6

Korišćenje stečenih sposobnosti na radnom mestu:

- a) podatke o profesiji koju pojedinci po završetku obuke polažu, prema vrsti obuke i individualnim kriterijumima;
- b) stepen zadovoljstva pojedinaca i poslodavaca stečenim veštinama;

Pokazatelji br. 7

Stepen nezaposlenosti (4) prema individualnim kriterijumima

a) Definicija nezaposlenosti prema ILO i OECD: nezaposlene osobe starosti 15-74 godine, koje aktivno traže posao i spremne su da započnu posao.

Pokazatelj br. 8**Prevalencija ugroženih grupa:**

- a) procenat učesnika, klasifikovani kao ugrožene grupe, u stručnom obrazovanju i osposobljavanju (u određenom regionu ili području) prema starosti i rodu;
- b) stopa uspešnosti ugroženih grupa, prema starosti i rodu

Pokazatelj br. 9**Mehanizmi za identifikovanje potreba za obuku na tržištu rada:**

- a) informacije o uspostavljenim mehanizmima za identifikovanje promenljivih zahteva tržišta rada, na različitim nivoima.
- b) dokazi o njihovoj efektivnosti.

Pokazatelj br. 10**Korišćene šeme za promovisanje boljeg pristupa stručnom obrazovanju i osposobljavanju:**

- a) informacije o postojećim šemama na različitim nivoima;
- b) dokaze o njihovoj efikasnosti.

Dodatak 4: Reference

Zakonska i podzakonska akta

1. Zakon br. 06 / L-046 o Inspektoratu za obrazovanje u Republici Kosovo
2. Zakon br. 03 / L-060 o Nacionalnim kvalifikacijama
3. Zakon br. 04 / L-183 o Stručnom obrazovanju i ospoljavanju
4. Zakon br. 05 / L-018 o Polaganje državne mature
5. Zakon br. 04 / L-032 o Preduniverzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo
6. Zakon br. 03 / L-068 o Obrazovanju u opštinama Republike Kosovo
7. Zakon br. 04 / L-143 o Obrazovanju i obuci odraslih u Republici Kosovo
8. Zakon br. 04 / L-205 o Zavodu za zapošljavanje Republike Kosovo
9. MONT (2019) Administrativno uputstvo br. 09/2019 o kriterijumima i procedurama za akreditaciju institucija koje sprovode priznavanje prethodnog učenja na na Kosovu
10. MONT (2017) Uredba br. 01/2017 - Planiranje i potrošnja prihoda koje ostvaruju institucije za stručno obrazovanje i osposobljavanje i Obrazovanje odraslihNr. 06 / L-046
11. MONT 01/2017 Administrativno uputstvo br. 01/2017 Planiranje troškova i prihoda od strane Institucija za profesionalno obrazovanje i osposobljavani i obrazovanje odraslih
12. MONT (2017). Administrativno uputstvo br. 04/2017 o vrednovanju performanse u obrazovnim institucijama
13. MONT (2016). Administrativno uputstvo br. 24/2016 o osiguranju kvaliteta u preduniverzitetskom obrazovanju
14. MONT (2016). Administrativno uputstvo br. 23/2016 o Planu razvoja škole i Opštinskom planu razvoja obrazovanja
15. MONT (2016). Administrativno uputstvo br. 17/2016 Uslovi i kriterijumi za licenciranje privatnih institucija preduniverzitetskog obrazovanja i obuke
16. MONT (2016). Administrativno uputstvo br. 07/2016 o uslovima i kriterijumima za ocenjivanje kandidata za obrazovanje odraslih
17. Vladina uredba (GRK) br. 13/2015 o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mesta u Zavodu za zapošljavanje
18. MONT (2015). Administrativno uputstvo br. 15/2015 o statistika kandidata u obrazovanju odraslih
19. MONT (2015). Administrativno uputstvo br. 14/2015 o implementaciji završnog ispita za praktične module za studente u radionici-preduzeće i ishodi učenja
20. MONT (2014). Administrativno uputstvo br. 35/2014 o kriterijumima i procedurama za ocenjivanje i odobravanje nacionalnih kvalifikacija i akreditaciju institucija koje pružaju kvalifikacije na Kosovu
21. MONT (2014). Administrativno uputstvo br. 32/2014 o kriterijumima i postupcima za osiguranje kvaliteta u institucijama za stručno obrazovanje i obuku
22. MONT (2014). Administrativno uputstvo br. 28/2014 o kriterijumima i postupcima za verifikaciju profesionalnih standarda
23. MONT 2014). Administrativno uputstvo br. 17/2014 o radnom vremenu zaposlenih u institucijama koje primenjuju programe stručnog obrazovanja
24. MONT (2014). Administrativno uputstvo br. 13/2014 - Godišnji plan rada i plan razvoja formalnog obrazovanja odraslih
25. MONT (2014). Administrativno uputstvo br. 12/2014 - Izuzeci od starosti prilikom upisa u obrazovanje i obuku odraslih
26. MONT (2014). Administrativno uputstvo br. 07/2014 - Napredak, autonomija i funkcionisanje Institucija za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje
27. MONT (2014). Administrativno uputstvo br. 04/2014 - Uslovi i kriterijumi za ekonomsku aktivnost Institucija za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje
28. MONT (2014). Administrativno uputstvo br. 02/2014 - Broj učenika sa modulima i kvalifikacijama u Institucijama za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje, resursi, infrastruktura, obrazovanje i bezbednost učenika
29. MONT (2014). Administrativno uputstvo br. 01/2014 - Organizacija i planiranje obrazovnog procesa u Institucijama za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje
30. MONT (2013) Administrativno uputstvo br. 34/2013 - Sastav, funkcije, zadaci, mandat predstavljanja Upravnog saveta u Institucijama za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje
31. MONT (2013) Administrativno uputstvo br. 33/2013 - Sprovođenje opštinske formule za određivanje raspodele školskog budžeta za škole kojima upravljaju opštine

Politički dokumenti koji se odnose na osiguranje kvaliteta u profesionalnom obrazovanju i osposobljavanju

32. NOK (2020) Nacionalni okvir kvalifikacija
33. MRSZ (2018) Strategija rada i socijalne zaštite MRSZ (2018–2022)
34. MRSZ (2018) Akcioni plan: Povećanje zaposlenosti mladih (2018-2020)
35. MONT (2017) Okvir za stručno usavršavanje nastavnika.
36. MONT (2016) Strategija osiguranja kvaliteta za preduniverzitetsko obrazovanje na Kosovu 2016-2020
37. MONT (2016) Okvir kurikuluma za preduniverzitetsko obrazovanje u Republici Kosovo
38. MONT (2016) Strateški obrazovni plan Kosova (2017-2021)
39. KAA (2011). Vodič za dalji razvoj sistema kvaliteta za spoljnu evaluaciju profesionalnog obrazovanja i osposobljavanja na Kosovu
40. KAK (2011). Osiguranje kvaliteta u ustanovama VET: Praktični vodič za implementaciju
41. KAK (2011). Nacionalni okvir kvalifikacija

Izabrani izveštaji za Kosovo

42. European Commission (2020). Kosovo 2020 Report, Brussels.
43. ALLED2 (2019) Trenutna situacija u profesionalnom obrazovanju i osposobljavanju - korak ka budućnosti
44. KEEN (2019) Primena Kosovskog strateškog obrazovnog plana, Izveštaj o srednjoročnoj proceni
45. KEEN (2019) Primena sektorske strategije MRSZ - Srednjoročni izveštaj o vrednovanju
46. GIZ (2019) Osnovno istraživanje - Stručno obrazovanje i obuka na Kosovu
47. KAK (2016). EVROPSKI OKVIR KVALIFIKACIJA Referentni izveštaj Okvira kvalifikacija za Kosovo

Ostali izveštaji i studije važne za osiguranje kvaliteta u stručnom obrazovanju i osposobljavanju

48. UNESCO (2017). Diversifying the funding sources for TVET- Report of the UNESCO-UNEVOC virtual conference, 16 to 22 January 2017.
49. Watters, E. (2015). Promoting quality assurance in vocational education and training: The ETF approach. Torino: ETF.
50. ICF GHK (2013) Evaluation of implementation of the European Quality Assurance Reference Framework for Vocational Education and Training (EQAVET), Final report
51. Quality and Qualifications Ireland (2013) Irish Presidency Conference: Quality Assurance in Qualifications Frameworks, Quality and Qualifications Ireland (QQI), 12-13 March 2013
52. European Commission (2006) The history of European cooperation in education and training

Politike Evropske unije za osiguranje kvaliteta u stručnom obrazovanju i osposobljavanju

53. Proposal of 1 July 2020 for a Council Recommendation on vocational education and training for sustainable competitiveness, social fairness and Resilience, Brussels
54. Council Recommendation of 22 May 2017 on the European Qualifications Framework for lifelong learning and repealing the Recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning
55. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 June 2009 on the establishment of a European Quality Assurance Reference Framework for Vocational Education and Training (text with EEA relevance) (2009/C 155/01), Official Journal of the European Union.
56. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 June 2009
57. on the establishment of a European Credit System for Vocational Education and Training (ECVET)
58. Council Conclusions (2004) on Quality Assurance in Vocational Education and Training.

Izabrane publikacije EQAVET – a (www.eqavet.eu)

59. European Quality Assurance Reference Framework for Vocational Education and Training - a tool for VET providers
60. VET providers' self-monitoring by using the EQAVET toolbox of indicators (A Guide for National Reference Points)
61. Study on the indicators proposed in the European Quality Assurance Reference Framework for VET.
62. EQAVET Indicators Toolkit

Dodatak 5: Spisak intervjuisanih učesnika

1. Fikrije Zymberi, vd Direktor ASOOiOO
2. Defrim Rifaj, glavni inspektor – Inspektorat za obrazovanje, MONT
3. Avni Gashi, Ekspert za osiguranje kvaliteta, KAA
4. Valbona Fetiu-Mjeku, vd direktor Departmenta SOO, MONT
5. Mevlide Shamolli, Department za budžet – Ministarstvo za finansije
6. Besim Avdimetaj, direktor ODO-a u Peći, šef Kolegijuma za obrazovanje, Asocijacija opština Kosova
7. Remzi Bytyqi, direktor ODO-a u Suvoj Reci
8. Gani Ismajli, šef Divizije za osiguranje kvaliteta, DPO-AZRK
9. Besim Mustafa, šef departmenta za SOO – Privredna komora Kosova (ALLED 2 član borda)
10. Shpëtim Kalludra, šef Divizije za aktivne mere na tržištu rada i za analizu tržišta rada-AZRK
11. Kaltrina Mulliqi, ekspert za osiguranje kvaliteta, KAK
12. Milot Hasangjekaj, ekspert za kvalifikacije, KAK
13. Sinan Gashi, direktor CPO, Prizeren
14. Zenullah Rrustemi, Drejtor CPO Priština
15. Majlinda Decani, koordinator za osiguranje kvaliteta, CPO, Peć
16. Zyla Duka, koordinator za osiguranje kvaliteta, CPO, Priština
17. Selim Mehmeti, expert za standarde i vrednovanje, Pedagoški institut Kosova
18. Agim Bujari, službenik za SOO, Pedagoški institut Kosova
19. Majlinda Rizvanolli, Projekat EYE
20. Osman Buleshkaj, bivši konsultant EYE

Dodatak 6: Spisak učesnika u diskusijama fokus grupa

Datum: 19.02.2020, 09:00:15:00

mesto: Vila Grmija

	Ime i prezime	Zastupljene institucije
1.	Elvira Aliu-Shabiu	STŠ "ARBËRIA"
2.	Hidajete Dimaj	STŠ "ABDYL FRASHËRI"
3.	Arben Ramadani	STŠ "MEHMET ISAI"
4.	Lumnije Sadriu	STŠ "MEHMET ISAI"
5.	Xhelal Susuri	SVTŠ HMLT "11 MARS"
6.	Florim Metaj	SVTŠ HMLT "11 MARS"
7.	Valdet Kollari	VSSŠ "SELAJDIN MULLABAZI – MICI"
8.	Shani Cena	VSSŠ "SELAJDIN MULLABAZI – MICI"
9.	Mete Hoxhaj	SVTŠ "TAFIL KASUMAJ"
10.	Ismet Ibrahimaj	STŠ "MIT'HAT FRASHËRI"
11.	Drita Ferati	STŠ "MIT'HAT FRASHËRI"
12.	Ylber Shabani	VSSŠ "FAN NOLI"
13.	Ardian Tahiri	VSSŠ "FAN NOLI"
14.	Arben Sufaj	SEŠ "KADRI KUSARI"
15.	Qamil Qehaja	VSSŠ "ANDREA DURRSKU"
16.	Sabri Braha	SVTŠ "ZENEL HAJDINI"

	Emri dhe Mbiemri	Institucionet e prezentuara
17.	Agim Maliqi	SVTŠ "ZENEL HAJDINI"
18.	Xhemshil Berisha	ODO Kamenice
19.	Rasim Uka	VSSŠ "ARKITEKT SINANI"
20.	Abdullah Imeri	SVTŠ "ZENEL HAJDINI"
21.	Nijazi Lutfiu	SPŠ "JONUZ ZEJNULLAHU"
22.	Muhamet Mustafa	SPŠ "JONUZ ZEJNULLAHU"
23.	Naim Istrefi	STŠ "ARKITEKT SINANI"
24.	Arbnor Kuqi	SPŠ "SKENDER LUARASI"
25.	Hamdi Bytyqi	SPŠ "SKENDER LUARASI"
26.	Rasim Millaku	VSSŠ "FEHMI AGANI"
27.	Kadri Veselaj	VSSŠ "FEHMI AGANI"
28.	Sami Heta	SPŠ "FEHMI LLADROVCI"
29.	Gafurr Halili	STŠ "PJETËR BOGDANI"
30.	Anda Ethem	SEŠ "ALI HADRI"
31.	Alisa Xharra-Thaqi	STŠ "NEXHMEDIN NIXHA"
32.	Neshet Kepuska	STŠ "NEXHMEDIN NIXHA"
33.	Arif Ademaj	SEŠ "ALI HADRI"

BUDUČNOST

ŠKOLAMA JE
DANAS

ISBN 978-9951-8991-3-0

9 789951 899130